

UNIVERSITAT DE BARCELONA
FACULTAT DE FILOSOFIA I LLETRES DE TARRAGONA
DEPARTAMENT D' HISTÒRIA CONTEMPORÀ, CA

EL CAMP DE TARRAGONA DURANT LA 3ª REPUBLICA (1931-1936)

Tesi doctoral presentada per
MONTSERRAT DUCH I PLANA

Direcció

Dña. DRª ANTONIA FERRER I BOSCH

Tarragona, octubre de 1997.

CAP. VIII. - LA QÜESTIÓ ESCOLAR.

VIII.1. ELS NOUS PODERS REPUBLICANS I L'ENSENYAMENT.

VIII.2. EL LAICISME A L'ESCOLA.

NOTES.

VIII. LA QÜESTIÓ ESCOLAR

VIII.1. ELS NOUS PODEPS REPUBLICANS I L'ENSENYAMENT.

Si en algun camp de la vida social i comunitària la República havia de general expectatives de canvi, aquest és el món escolar. La millora de la qualitat de l'ensenyament en el que fa a noves construccions, recursos humans i materials, serveis paral·lels com ara les cantines i les colònies d'estiu foren temes decididament abordats pels nous dirigents locals que pretenien fer pràctica del vell ideal republicà d'entendre l'escola i contribuir a la formació de ciutadans. L'ampliació real de l'escolarització havia d'esser l'altre en d'actuació prioritària, que no havia de capgirar les xifres d'analfabetisme que presenten les viles i pobles del camp, es fa difícil tenir una aproximació quantitativa a l'escolarització, per manca de dades estadístiques, si més no el que cal indicar és que els plantejaments que es consagren en la Constitució havien de provocar, amb la substitució de l'ensenyament religiós i les limitacions a les ordres religioses, el conflicte amb el pensament i les forces socials conservadores. Alguns d'aquests aspectes seran abordats en aquest capítol.

En el Manifest de l'Entess Republicana i Catalanista al Poble de Reus, a l'abril de 1931, hi figura la preocupació educativa, proposant-se: "Atendre el problema cultural del poble, millorant l'escola primària i fent efectiu l'ensenyament obligatori, creant cantines, restablint les colònies escolars, cooperant amb la major eficàcia a la creació d'una escola preventori d'aire i sol, atenent l'interès mostrat per la ciutat per aquesta obra, procurant l'establiment d'ensenyances en català i ajudant tota empresa de cultura" (1).

Un altre aspecte indubtable del programa educatiu republicà és el reconeixement de la llengua materna, dret que serà efectiu amb la publicació del decret de Marcel·lí Domingo (2).

La República havia de cimentar el seu prestigi en regenerar el país per la cultura, és així que LES CIRCUMSTANCIES afirma que la revolució més profunda de la República ha d'ésser la preocupació per les dotacions pressupostàries a favor de l'escola fent així possible l'ampliació de l'educació dels ciutadans (3).

Una qüestió simbòlica del nou règim es reflecteix quan un grup de pares de les escoles dels Germans Gabriels de Valls visiten la redacció de LLUITA i manifesten la seva protesta perquè en els llibrets de text que s'entreguen als infants "hi figure la corona real i en la descripció d'Espanya es digui que es un "reino" i una "monarquia constitucional" (4).

En la manifestació del primer de maig a Reus, una de les més importants peticions obrera tramesa a l'Ajuntament, perquè aquest la vehiculi al govern, és la implantació de l'escola única (5).

La consolidació de la cultura cívica republicana passava indestriablement per l'escola que havia de fer possible la veritable sobirania popular (5) simultàniament s'havia de possibilitar l'accés dels més humils a l'ensenyament, segons TARRAGONA FEDERAL, no hi haurà pau social mentre "tots, rics i pobres no conviuguin en la formació del seu intel·lecte a l'escola" al temps que afirma que "las escuelas son las que tienen el arma ideológica de la revolución" (7).

El govern civil voldrà estimular els continguts simbòlics de la República a l'escola amb una circular disposant que cal hissar la bandera de la República "perquè no es tolerable que als llocs on hi acudeix en els infants per la seva formació espiritual no s'ensenyi a estimar la senyera de la nova Espanya republicana", els inspectors ho vigilaran i podran imposar sancions "en cas de provada negligència o demostració de poca afecte a les institucions republicanes", la bandera la proveiran els Ajuntaments i si hi ha dificultats "s'ha de recórrer a l'ajut d'agrupaments republicans, s'obriran subscripcions entre els associats i dames ciutadanes" (8).

El concepte d'escola única, defensat pels rangs federals tarraconins, suposa un model d'escola activa, gratuïta i comuna a totes les classes socials, unió dels nivells educatius primari i superior, selecció dels estudiants no per criteris econòmics sinó per capacitat i mèrit, és arí que l'escola única acaba amb la discriminació social, té contingut i adepteabilitat psicològica i és popular. L'ensenyança única no és un monopoli de l'ensenyament per l'estat ja que n'hi pot haver de particulars (9).

Un dels camps de l'actuació municipal del primer Ajuntament republicà de Reus serà glossat per ACR davant les eleccions municipals del 1934 i afirma que en aquests tres anys si bé ACR només governà des del juliol de 1931 al novembre de 1932 l'Ajuntament ha fet possible que "el crèdit de l'escola pública" creixés notablement, "la població escolar sentia de seguida els efectes d'una tutela intel·ligent", s'endegà el grup escolar i es pressionava per la catalanització de l'escola (10).

Serà tema polèmic a l'Ajuntament de Vallis la integració dels nens i nenes de la Casa de la Caritat a l'escola normal en el marc de la configuració d'una junta de la institució més d'acord amb els nous temps (11).

A Reus se celebra un congrés per la millora de l'ensenyament que discuteix les relacions entre les diverses administracions i sectors de la comunitat escolar, conclou que cal crear a la ciutat un patronat escolar, que per ésser l'escola continuadora de la llar cal intensificar les relacions amb els pares en forma d'Associació de pares que s'anomenaria "amics de l'escola". També es discuteix la funció de les cantines escolars per atendre els preceptes higiènics. Una altra ponència es dedicava a la cultura física i afirmava la necessitat d'instal·lacions i la promoció de colònies. Finalment una darrera era sobre la higiene física que propugnava un pla comercial, i l'atenció específica de l'infant anormal (12). Es tracta del congrés celebrat el 10 de juliol de 1936 per a la millora de l'ensenyament i contra l'analfabetisme. Estava organitzat per l'Ajuntament i el Consell Local d'Ensenyament. En el comitè executiu hi figuraven el Centre de Lectura, l'Associació Protectora de

l'Ensenyança catalana, Associació de Magisteri i el CADCI. Es tractaren ponències sobre els infants sense escolaritzar, el millorament de l'ensenyament, les relacions estat-municipis-associacions de pares, el problema dels analfabets, l'organització escolar (jardins, cantines, cooperatives), la defensa de la salut escolar, la relació escola pública-privada. S'hi inscriviren 9 entitats i 57 persones a títol individual. Martí Bages, el conseller, remercava la importància d'esser la primera ciutat que ho faia espontàniament per aportar "no solament una afirmació tècnica sinó la creació d'un ambient propici a l'acceleració del ritme del problema de l'ensenyament, sens dubte el de major abast que té avui plantejat la República". Les conclusions foren que calia crear a Reus quaranta-nou places de mestres, completar grups d'edificis, vuit edificis de vuit seccions, cadascun procedir a fer ampliacions i la construcció d'un nou centre de quinze graus a les casernes. S'acorda implantar el sistema graduat i la direcció única; la necessitat de renovar el material vell de les escoles i l'adquisició de modern i útil en quantitat necessària, també la creació immediata d'institucions post-escolars. En la ponència d'ensenyament musical es destaca la creació d'orfeons escolars i la creació de cooperatives. Les conclusions definitives subratllen l'acompliment de la llei que declara l'ensenyament obligatori i gratuït i la creació d'escoles i dotació de material, l'establiment de cantines i robars als grups escolars, el compliment de la legislació laboral relativa al treball de menors, el funcionament d'una escola d'adults que un mínim de vuit mesos a l'any amb assistència obligatòria. Establir biblioteques escolars i unificar esforços per a instituir

classees pels analfabets, consell escolar, associacions d'ètica de l'escola, conferències i vetilades recreatives i instructives (13).

L'ANALFABETISME

Un fet socio-cultural derivat de la negligència dels poders públics en bastir un sistema educatiu suficient per a la població es reflecteix en l'analfabetisme. Un sistema educatiu no consolidat, dispersió en les competències, escassa universitat pública en infraestructura educativa i altres aspectes més difícils de concretar i que fan referència a l'àmbit dels costums i de la mentalitat rural ha fet que a la Catalunya contemporània les xifres d'analfabetisme siguin considerables i que durant la III República siguin tanmateix importants (14).

Les dades de que disposem han estat obtingudes del cens electoral de 1934 (15) del conjunt dels pobles del Camp de Tarragona en el qual hi consta els noms i cognoms de les persones censades a partir dels 22 anys, l'edat, la professió i la condició genèrica pel que fa al nivell d'instrucció.

L'ABAST DE L'ANALFABETISME 1934

COMARCA	CENS	HOMES ANALFAB.	DONES ANALFAB.	TOTAL	%
Alt Camp	20,426	2,272	3,921	6,193	31'2
Baix Camp	37,647	2,897	5,719	8,616	22'9
Tarragonès	27,143	2,332	4,469	6,801	25'0
Camp Tarragona	85,216	7,501	14,109	21,610	25'6

A.D.T. Cens Electoral 1934. Elaboració pròpia.

A grans trets podem veure com el percentatge global al Camp se situa en la quarta part de la població major de 22 anys que es analfabet, percentatge relatiu superior a la mitjana estat pel 1940 que se situa en el 18'7% xifra que cal relativitzar per la manipulació política de què fou objecte. Aquestes dades mostren el resultat d'un conjunt de factors que incidién l'accés de la majoria dels ciutadans a la cultura. Potser per això mateix, les capes populars presteren suport a l'obra educativa que endegé l'elita republicana i que era considerada condició per a reformar la condició de ciutadania i garantir els valors de llibertat i democràcia.

L'ANALFAETISME A LES CAPITALS DEL CAMP

	HABITANTS	CENS (%)	HOMES - %	DOYES - %	TOTAL %
Reus	31,299	18,783	1,113 27'1	2,996 72'9	4,109 21'8
Tarragona	30,747	15,585	1,109 32'4	2,292 67'6	3,292 21'6
Valls	11,210	7,694	522 30'7	1,406 69'3	2,528 25'4

A.D.T. Cens electoral de 1934, Elaboració pròpia.

Les dades recollides en els quadres precedens mostren que si bé les tres capitals del Baix i Alt Camp i Tarragonès concentren el 49'5% de la població major de 22 anys, és a dir censada electoralment, en canvi només registren el 39'5% de la població analfabeta, és a dir que poden concloure que l'analfabetisme es dona en major proporció al camp. En relació als aspectes sexistes (16) del fet sembla evident, també, que és el 37'8% del homes analfabets a les ciutats i el 47'4% de les dones analfabetes. En relació a les diferències entre les ciutats podem veure com Valls, la més rural de totes tres, presenta un índex de cinc punts sobre Reus i Tarragona que no tenen pràcticament diferències entre ambdues. En relació als conjunts de les tres subcomarques, que veiem al quadre anterior, succeeix un fet similar amb l'Alt Camp i en canvi al Tarragonès és més alt que el Baix Camp en l'índex comarcal d'analfabetisme.

L'analfabetisme afecta les classes populars, les dades que hem tractat segons la condició professional mostren com el Camp

majoritàriament agrícola fa que els "lleuredors", bé siguin propietaris, arrendataris o parcens, signifiquen la major part, el 61'9% és a dir 4,598 persones. I, en segon lloc l'escassa integració de les dones a la població activa, la qual cosa fa que 13,427 dones analfabates tinguin, al cens, la condició de mestresses de casa, el que representa el 94'5% del total de les dones analfabates.

COMARCA DEL TARRAGONÈS

POBLES	HABITANTS	CENS ELEC.	ANALFABETS (*)-%	%-HOMES	%-DONES
Altafulla	739	464	94 20'3	34'0	66'0
Bonastre	598	379	106 28'1	32'0	67'0
La Canonja	1,324	857	155 18'1	29'7	70'3
El Catllar	1,046	602	192 31'9	45'8	54'2
Constantí	2,193	1,418	423 29'8	55'0	65'0
Creixell	361	222	52 23'4	42'3	57'7
Els Garidells	178	120	25 20'8	24'0	76'0
El Morell	1,697	1,101	291 26'4	28'5	71'5
La Nou	414	263	79 29'5	36'7	63'3
Els Pallaresos	387	234	65 27'9	41'5	58'5
Perafort	506	349	90 25'5	34'4	65'6
La Pobla de Hafumet	524	327	53 17'7	31'0	69'0
La Pobla Montornès	875	549	130 23'7	38'5	51'5
Renau	89	57	14 24'6	21'4	73'6
La Riera	974	623	114 18'0	39'5	60'5
Roda	652	409	62 20'0	52'7	46'3
Salomó	756	476	172 35'1	40'7	53'3
La Secuita	1,043	684	131 19'1	35'9	64'1
Tarragona	30,747	15,695	3,392 21'6	32'4	67'6
Torredebarra	2,113	1,441	326 22'5	42'2	57'8
Vespallà	160	82	19 23'5	26'3	73'7
Vilallonga	1,144	788	219 27'6	33'9	66'1
Vila-Seca	3,052	2,074	574 27'7	33'4	66'6
TOTAL	51,362	27,143	6,801 25'1	34'3	65'7

(*) Percentatges d'analfabets calculats segons el cens electoral local corresponent a 1934 que inclou els homes i les dones majors de 22 anys.

FONT: A.D.T. Cens Electoral 1934. Elaboració pròpia.

COMARCA DEL BAIX CAMP

POBLES	HABITANTS	CENS ELEC.	ANALFABETS (%)	%-HOMES	%-DONES
Albiol	220	132	72	54'5	48'6
Alaiyar	879	597	77	12'9	58'8
Alforja	1,767	1,183	344	28'9	58'3
Almoster	354	232	74	31'7	73'0
Argentera	242	168	29	17'3	75'9
Borges del Camp	1,212	772	156	20'2	63'5
Botarell	376	257	55	21'8	51'9
Cambrils	2,782	2,245	650	27'7	56'6
Caofons	396	358	113	31'6	71'7
Castallvell	637	426	90	20'6	64'5
Coldejou	316	225	84	37'3	65'5
Duesaigües	387	254	46	18'1	58'7
La Febró	220	127	75	59'0	57'4
Maspujols	530	327	44	13'0	61'4
Montrió	1,329	882	80	9'0	58'8
Montroig	2,374	1,554	259	16'7	58'7
Mussara	96	81	56	69'1	44'6
Prades	940	517	147	28'4	63'9
Pratdip	831	520	159	30'6	60'4
Raus	31,299	19,783	4,103	21'8	72'9
Riudacanyes	907	643	106	16'5	58'9
Riudecols	1,345	703	179	25'5	64'8
Riudoms	3,454	2,310	91	3'5	60'5
La Selva	2,848	1,871	537	31'9	63'1
Vandallés	2,336	1,431	730	51'0	59'5
Vilaplana	829	536	137	25'5	56'4
Vinyols	614	391	66	16'8	57'6
TOTAL	60,422	37,647	8,616	22'9	66'4

(*) Percentatges d'analfabets calculats segons el cens electoral local corresponent a 1934 que inclou els homes i les dones majors de 22 anys.
A.D.T. Cens Electoral 1934. Elaboració pròpia.

COMARCA DE L'ALT CAMP

ESGLÉS	HABITANTS	CENS ELEC.	ANALFABETS (#)-%	%-HOMES	%-DONES
Aiguarúrcia	1,535	882	412 46'4	44'7	55'3
Alcober	2,760	1 773	862 49'5	38'2	61'8
Alió	528	301	95 25'7	41'2	59'3
Bràfim	940	534	172 32'4	39'9	60'1
Cabra del Camp	839	575	164 29'6	39'0	61'0
Figueroles	570	360	96 15'1	33'7	60'3
Maslloreny	812	493	182 36'9	31'9	69'1
La Masó	341	234	57 24'4	25'3	73'7
El Milà	276	192	93 49'4	35'5	63'4
Montferrí	390	237	56 23'6	49'2	51'8
Mont-ral	392	259	152 59'1	35'9	64'1
Nulles	689	418	98 23'4	31'6	68'4
Pla Santa Maria	1,924	1,257	227 18'1	47'6	52'4
Pont d'Armentera	836	548	161 33'0	39'2	60'3
Puigpelat	566	388	76 19'6	32'9	67'1
Querol	547	421	144 34'2	42'4	57'6
La Riba	798	483	194 40'2	34'5	65'5
Rodonyà	745	483	121 37'5	44'2	55'8
El Rourell	491	325	125 38'5	40'8	53'2
Vallnoll	1,071	697	179 25'7	35'9	63'1
Valls	11,210	7,694	2,028 26'4	30'7	69'3
Vilabella	1,038	691	164 23'7	37'8	62'2
Vilardona	1,747	1,142	301 26'4	44'9	55'1
TOTAL	31,002	20,426	6,193 30'3	37'9	62'1

(#) Percentatges d'analfabets calculats segons el cens electoral local corresponent a 1934 que inclou els homes i les dones majors de 22 anys.
A.O.T. Cens Electoral 1934. Elaboració pròpia.

CONSTRUCCIONS ESCOLARS

El tema de l'educació esdevé l'element definidor dels esforços que, en matèria de drets i llibertats democràtiques, han de fer les autoritats republicanes als diferents nivells de l'administració. L'escola esdevé el centre de l'educació ciutadana. La consolidació de l'ideari republicà, en sentit més ampli -sobirania, ciutadania, llibertat, justícia, laïcisme-, reposarà en l'obra escolar. Fer això ens hem proposat d'analitzar els esforços municipals sobre aquesta qüestió.

L'esforç dels municipis en la millora de les condicions de l'ensenyament es fa pales en les consignacions pressupostàries que en les tres ciutats del Camp evolucionaren com mostra el quadre (17)

PRESSUPOSTOS MUNICIPALS

	1931		1933		1935	
	TOTAL	EDUCACIÓ %	TOTAL	EDUCACIÓ %	TOTAL	EDUCACIÓ %
REUS	1,936,013'8	99,880 5	-	-	2,149,171'2	199,910 9'3
TARRAGONA	1,443,544'3	101,122'7 7	1,676,230'3	134,105 8	-	-
VALLS	517,323'3	19,997 3'9	-	-	599,266'9	67,770 11'5

FONT: Pressupostos Municipals, A.H.T. Elaboració pròpia.

Els municipis assumeixen prestacions de l'Estat, sostenien les escoles municipals, les escoles de treball, els lloguers dels locals

de les escoles, les subvencions als mestres per casa-habitació i també despeses diverses com les colònies, cantines i educ. de beques, premis i institucions culturals, tot plaçat en el capítol d'"Instrucció Pública" que han reflectit. De tota manera i com afirma Casas Mercader "en aquella primera fase, es referia tot no gairebé tot a la població escolar" (18).

En primer lloc calia abordar un problema estructural de l'educació primària pública que és el déficit en les instal·lacions, aconseguir, per tant, la construcció de nous edificis. A nivell estatal el 1931, segons el cens escolar, calia tenir 32.680 escoles, 27.151 de nova construcció per tal d'escolaritzar un milió d'infants que no ho estaven, d'aquesta necessitat en sorgirà el pla quinquenal (19) de construccions que no fou desenvolupat i que preveia la construcció de 7.000 escoles en el primer any, i 5.000 cada exercici successiu dels quatre restants (20). S'intentava, mitjançant aquest extraordinari esforç, sense precedents, "resolver el greu problema del establiment de una democràcia en una població bàsicament ignorant i il·litrada" (21). L'endarreriment s'agreujarà durant l'etapa del bienni negre quan l'esforç educatiu i cultural patirà una davallada (22).

Si al govern provisional es planteja l'esforç d'inversió per crear una xarxa escolar primària suficient, als municipis orientaran també la seva primera actuació en aquest sentit (23), és un espectacle que es fa pales en les actes municipals, en campanyes de premsa local i comercial, segons el procediment fixat per la legislació a l'efecte (24), és així i com l'Ajuntament de Valls inicia el tràmit per la construcció d'un edifici escolar el octubre del 1931 en

demander un crédit à la Caisse de Pensions, mais tard, au septembre de 1932 décidei "canviar el procediment per a la construcció del grup escolar mitjançant l'adopció de la fórmula de construcció directa amb subvenció de l'estat" i per això aprova un pressupost extraordinari per assumir l'augment de despesa que comporta el nou sistema (25).

A l'Ajuntament de Tarragona, en aquesta primera tanda de construccions, li corresponen 10 noves escoles-mestres i per això s'habilita la despesa necessària per subvenir les despeses de lloguer de pisos i baixos i les obres de condicionament necessàries (26).

Ben aviat es fa evident que la creació de noves places de mestres per absorbir l'escolarització, es fa extraordinàriament feixuga pels Ajuntaments ja que han de dotar de local, material i cases pels mestres. Per això l'Ajuntament de Tarragona sol·licita un ajut del ministeri que sigui proporcionat a la càrrega que representa per l'Ajuntament la solució del problema escolar de la ciutat ja que no és únicament d'"insuficiència d'escoles i deficiències d'organització sinó també carència gairebé absoluta de locals" (27). A la ciutat només existeix un edifici bastit pressament pel servei educatiu mentre que els altres "no són aptes, són fins i tot perjudicials per a la salut dels nens i obstaculitzadors per a l'ensenyament". Les propostes que per a la resolució del problema escolar a Tarragona suggereix l'Ajuntament consisteixen en agrupar les escoles disperses, en funció de la densitat i la distribució de la població, en un total de sis grups que haurien de proveir 75 aules i així allotjarien comodament 3.000

alumnes, també caldria ampliar l'únic centre existent, l'escola "Saavedra". Per tot això l'Ajuntament sol·licita la subvenció per edificacions en una cinquena part ja que es calcula que el cost seria de 2'5 milions (28).

L'Ajuntament de Reus, a l'agost de 1931 aprova confegir el projecte per bastir un nou grup escolar i sol·licitar el corresponent préstec a la Caixa. Els mestres reusencs més progressistes hi donen el més absolut suport ja que consideren, en un article periodístic, que la República que ha esclatat joiosament, "vol fer de l'educació i de la cultura la base del progrés i del benestar del poble".

Altres pobles del Camp orientaran també els seus esforços per tal d'assolir la infraestructura escolar necessària i moderna. Al l'Ajuntament de Vandellòs, al juliol de 1931, sol·licita el Ministeri la creació definitiva de dues escoles unitàries provisionals. Però el costat d'això i com a exemple significatiu del valor que les elites republicanes locals confereixen en el tema educatiu, decideixen en el lloguer d'una casa per instal·lar-hi les noves escoles, la designació del Consell Local i la necessitat de proveir-se de material per a les escoles. S'aprova que si sorgeixen diverses dificultats per a l'adquisició de soler per l'edificació i que si no s'aconsegueix en locals s'habilitaria el saló de sessions o l'escorredor. També a Vallnoll s'acorda construir un edifici per quatre aules (29). Al febrer de 1932, la preocupació de l'Ajuntament de Vandellòs, un cop creades definitivament les escoles i mínimament dotades de material, és "fabricar dos ventallanes que estan en las

escuelas de niños, y colocar en las mismas vidrieras para que puedan recibir más luz dichos locales" (30).

A la ciutat de Tarragona segons un cens escolar apròximat de 5.700 infants, 2.075 estaven escolaritzats en els onze col·legis de religiosos, 1.900 no feien a l'escola pública i 1.725, segons càlculs de LA CRUZ, restaven sense instrucció elemental (31) la qual cosa plantejava un greu handicap financer a l'Ajuntament, agreujat si es volia aplicar la substitució de l'ensenyament religiós. Era, però, una situació similar arreu ja que com afirmava el governador "La monarquia se distinguió por no hacer nada en este respecto, y se nota un verdadero afán en los pueblos para desterrar la incultura, empezando por la construcción de escuelas, para esto confiamos en Marcelino Domingo" (32).

L'Ajuntament de Valls inventaria els equipaments escolars i conclou que si hi ha un cens de 800 alumnes entre els sis i dotze anys caldria dotar la vila de cinc noves escoles ja que d'altre manera es mantindria la tendència absentista d'uns 500 nois i noies, per això, per la confiança en el nou règim que "encarna un moviment de dignificació ciutadana i d'específica significació renovadora" davant la creació de noves escoles i inicialment per la construcció d'un grup escolar "modest però espaiós, modern i dotat de les condicions higièniques i pedagògiques" que havia de figurar entre "les necessitats més peremptòries de la nostra ciutat" (33).

A Reus un intent de dignificar la qualitat de l'educació pública ho serà la festa del llibre que se celebra a l'abril que afecta a 950 alumnes, en la festa hi participen membres de l'Associació de mestres, Anòs Ruiz de l'Institut de Tarragona i el

conseller de cultura Martí Esgea (34). Poc després el mateix Ajuntament es proposarà la celebració de classes de "cultura física" al estadi del Reus Esportiu (35). Altres acords municipals per millorar l'escola són la retolació dels grups escolars, la col·locació de persianes, estudiar la implantació de calefacció i instal·lar un servei de dutxes (36).

Un cop endegat el Consell provincial d'ensenyament, farà les tasques d'assessorament als Ajuntaments pel que fa a la seva voluntat de resoldre la infraestructura escolar local. Així, el març de 1932, es publiquen diverses circulars relacionades amb la construcció dels edificis escolars (37).

Dissortadament, com en tants altres aspectes per la reconstrucció històrica de la III República, topem amb les dificultats que es deriven d'una conservació parcial de les fons documentals, és així en el cas de l'Estadística endegada pel Govern Civil (38) i de la qual no hem pogut trobar rastre.

CENS ESCOLAR PUELIC DE REUS 1932 (*)

EDAT	POBLACIÓ ESCOLAR	MATRICULADA	DIFERÈNCIA	%
3 - 5	937	742	195	20'8
6 - 8	935	905	30	3'2
8 - 10	965	835	130	13'5
10 - 12	725	635	90	12'4
+ 12	562	402	160	28'5
TOTAL	4,124	3,519	605	14'7

(*) A.C.R. "Cultura". Estadística escolar, novembre 1932.

CENS ESCOLAR PRIVAT DE REUS 1932 (=)

NOM/LLOC	MATRÍCULA	ASSISTENCIA
Raval Robustar	128	-
Colegio Just	140	101
Colegio Cros	145	-
Centre Catòlic	60	42
Escola Matas	72	71
Colegio Pausensa	100	79
Liceo Moderno	108	54
2 escoles nove piante	255	219
Acadèmia Saludas	35	30
Sant Pau	161	129
Colegio Iberoico	22	-
N.S. Providència	58	40
Hnas. Carmelites	110	85
ME Immaculada	31	29
Altres Particular	698	392
TOTAL	2,136	1,319

A.C.R. "Cultura". Estadística escolar, novembre 1932.

La ciutat de Reus al 1932 escolaritzava 3,519 infants a l'escola pública i 2,136 a la privada. Mentre que l'assistència mitjana a la primera era de 3,045 infants, o sigui el 88'6%, a la segona se situava en el 62%. Es disposava de 29 escoles unitàries de la arxa estatal i 21 establiments de caràcter privat. El problema escolar segons LES CIRCUMSTÀNCIES no era de manca de places sinó "d'acreditar sensiblement l'escola pública per a poder contrarestar d'una manera eficaç la competència de l'escola privada" perquè dissortadament l'escola pública lluita amb una tradició de descrèdit lamentable" i que afecta des de les instal·lacions a la capacitat del professorat.

Totes les actes de les sessions municipals que hem trobat tracten d'una manera sovintejada, temes educatius. Fet significatiu de la voluntat política de la nova elite local republicana, per tal d'efavorir una educació millor, baluert de la República. Molts pobles es plantejaren assolir un edifici escolar digne i suficient d'una vegada per totes, per tal d'alleugerar-se les despeses permanents de lloguers, pels avantatges que, malgrat l'esforç que significa les condicions de subvenció amb l'estat, reporta a la llarga i per la significació democràtica i republicana que conta l'escola pública. Així el Poble de Mafumet es proposa fer nova escola i per això demana al conseqüent crèdit, o al pressupost extraordinari que aprova l'Ajuntament de la Selva del Camp per a les despeses d'habilitació de locals i materials per les dues escoles de nova creació, o la posició decidida de l'Ajuntament de Figuerola, el juliol de 1932, que desista del projecte de construcció de noves escoles perquè l'estat actual dels locals si bé és deplorable i antihigiénic "no resolveria tampoc en el provenir econòmic de este Municipio" (39). La situació es fa molt grevosa per aquests Ajuntaments més petits, per les despeses de locals per escoles i cases pels mestres que importen la major part de la consignació del pressupost d'Instrucció Pública essent una despesa fixa anual, una "càrrega perpètua" dirien, per això tots es proposen, sigui com sigui, procedir a l'adquisició de solar i edifici per escoles.

Reus, que vol construir un nou grup escolar també manifesta interès per l'escolarització dels pàrvuls, procedeix a fer millores i ampliació del Grup Prat de la Riba el setembre de 1932, per anexionar-hi les tres escoles de nova creació, i en el marc de la nova

preocupació per la salut i la higiene, la instal·lació de serveis higienics al grup "Pompas Freora" (40).

La comissió de cultura de l'Ajuntament de Tarragona farà una tasca de planificació escolar i ampliar, contegint una memòria escolar (41), en la qual es proposa organitzar de bell nou l'ensenyament a nivell material i pedagògic, esforç lloable de planificació educativa. Conclou que cal construir edificis i donar suport a la tasca dels mestres. En conversa amb el regidor Brunet el DIARI DE TARRAGONA reproduïx els reguits i les expectatives municipals en relació al problema escolar. L'Ajuntament es ratifica en la necessitat de construir sis grups escolars que estarien ubicats, dos a la part baixa en la zona de la Plaça Prim/Serrallo, zona densament poblada; l'altre propera a la fàbrica de tabacs; un altre a la Plaça Corsini, zona d'ei ampla; un altre a la mateixa escola Saavedra, construint-hi un pis nou i un pavelló per parvulari; a la part alta es proposa emprar les antigues instal·lacions militars en desús, o la Caserna del Cerro 1, el darrer, prop de l'escola normal, a la carretera de Barcelona. Tot això més dues escoles unitàries mitges pels nois que viuen a les afores, "allà on s'han començat ja veritables barriades" prop de l'estació de classificació nord-fabrica d'aglomerats i l'altre a la Platja de la Racassada, "la població obrera de la barriada i la població pesquera i menasterosa de la segona, podrien nodrir suficientment aquestes escoles".

Als nous edificis per tal d'atendre totes les necessitats infantils "materials com en l'ordre moral" s'hi instal·larien dutxes, servei mèdic, cano de joc, gimnàs, perquè segons Brunet

"nosaltres hem de perseguir en l'obra de cultura una finalitat patriòtica que no ens permet negligir res". També s'introduiran la renovació pedagògica, les pràctiques manuals (de fusteria, electricitat, serralleria i cuina, tall i puericultura per les noies) i altres ensenyaments artístics per "l'enorme importància que representa l'educació estètica en l'educació moral de l'individu" com ensenyaments musicals, dibuix i pintura "que avui només estan a l'abast de poques famílies i que no s'osuren de regatejar a ningú" (42). Aquest ampli programa que es aprovat i publicat, suposa a nivell de construccions una despesa de 2'5 milions de pessetes, el 29% del qual havia d'ésser aportació estatal. Però preveient les dificultats previsibles per abordar-lo; i s'afirma que

"... si fins ara l'escola pública ha hagut d'ésser totalment gratuïta, perquè no hi estudiaven més que els fills de les famílies necessitades que no podien costejar la seva educació en un Col·legi particular, els sacrificis que faci l'Ajuntament hauran de servir per garantir a tots una educació completa i eficient, si bé caldrà mantenir la gratuïtat total per a les famílies necessitades, seria una bafa que aquesta gratuïtat beneficiés a aquells que poden i deuen ajudar la nostra obra". (43).

A Valls s'avança lentament en la millora de les instal·lacions educatives, s'acorda fer obres en el local habilitat de Picardons i s'intentarà accelerar la construcció del grup escolar. Aquest tema polaritzarà les posicions de l'opinió local, especialment entre el diari JOVENTUT i TREBALL. Pel setmanari socialista serà un tema reivindicatiu constant durant el període republicà, reconstrueix la trajectòria del projecte (44) que s'inicia amb la constitució de l'Associació de pares de família de les escoles nacionals amb

l'efervor d'aconseguir l'edifici com a monument d'obra cultural i beneficiosa per a la salut infantil. L'Associació aconseguí el suport de tots els sindicats de treballadors i només mancava el d'una "entitat eminentment burgesa" que és la Unió Gremial; la Cambra de Comerç i el Centre de Lectura ja s'hi havien adherit. Totes aquestes entitats i la Societat Agrícola, l'Arms Vellanca, Unió de Rebassaires, Sindicat de Treballadors Industrials, Sindicat de Treballadors del Camp, signen un manifest i convoquen una assemblea pro-grup escolar que fou "un rotund i formidable 'mentis' als rumors que havien circulat en relació a la negativa del Banc de Valls pel préstec de les obres". L'assemblea aplegà més de sis-centes persones però segons TREBALL, hi faltaven les forces vives ja que "tot era element treballador".

Els diversos oradors remarquen la importància del grup escolar que és per Casaprims, president de l'Associació de Pares, un tema que necessita de tota la col·laboració ciutadana, o altres que diuen que "als locals on Valls s'hi feia escola, un pages no es dignaria tenir-hi els porcs" o també que els infants "no podien escriure per falta material de lloc" que "per pissarra tenien un pany de paret pintat de negre". Els sindicats també expressen el seu suport per tal de resoldre un problema de cultura i que servirà "per minorar el problema obsessionant de l'atur forçat". Finalment, el regidor Sanroma planteja que "el poble mateix, els nataros treballadors", en demanaran dos grups més. Ja que, segons explica, Valls disposa d'onze mestres i en necessita quaranta. Finalment, el secretari de l'Associació de Pares, Mateu, e posa al model d'escola laica i enfrontant-se amb la realitat del bienni negre diu que no hi ha

diners per construir edificis per un ensenyament que la Constitució ha definit com a "laic, gratuït i obligatori". Per tot això es justifica que l'Ajuntament, emprangui l'obra de construcció i que s'aculli a la subvenció del Ministeri. Reclamo al suport de tots ja que "si els obrers volen tindran escoles tal com ha d'esser -laiques i gratuïtes- per als seus fills".

L'Ajuntament de Valls es mostrà actiu en emprendre la construcció del nou grup escolar i s'entrevistà amb Marcel·lí Domingo. Al maig de 1932 hi hagué un episcopat relacionat amb l'emprèstit de 400 milions que contraia la República per la construcció d'escoles i també en funció de les competències que l'estatut atorgaria a Catalunya. A l'agost es decidirà construir-ho directament per la urgència que representa "un problema de cabdal importància per a Valls" que ha estat "negligit a la nostra ciutat en termes increïbles". Aquest sistema enceria la seva realització a càrrec de l'Ajuntament, duplicant el préstec sol·licitat per a finançar-lo. La minoria tradicionalista hi estava en contra ja que "l'obra cultural de la República ve directament a fomentar el sentit laic la qual cosa obligarà als catòlics a haver de construir les seves escoles". El tema caldrà ajornar-ho novament perquè la Còrte té suspesa la tramitació de préstecs fins que s'aprovi la llei municipal catalana, és per això que s'intentarà assumir el finançament d'acord amb el Banc de Valls (45), és evident que l'Ajuntament republicà de Valls volia canviar el tractament tradicional a l'educació local::

"A las Escuelas Nacionales només hi assistia la pocaroba. Faia anys que las havien encabides, a l'entorn del claustre de l'e - convent del Carna (...). Las seves aules respiraven ocressa.

des dels pupitres, als mapes i els posters, que diríem ara, d'història natural, mig estripats, fixos a la paret, a l'anrajolet rústic, ple de taques i d'humitat. Mai cap Ajuntament no se n'ocupà. Caleracit? Si algu l'nagues oratess l'e igència heura semblat la fecècia d'un bromista. Els fills dels regidors eran ensenyats als "col·legis" de pago. Aquells pares ja tenien el problema resolt" (46).

L'Ajuntament de Reus sol·licitarà un préstec de mig milió per afrontar un pressupost extraordinari, entre les projectes del qual hi ha obres a la Casa de la vila, construir un dipòsit d'aigües i cobrir terrenys per emplagar-hi un nou grup escolar, així com una previsió de 35.000 pessetes. Els plànols de Grup escolar (Marcallí Domingo seran e posats al Centre de Lectura (47). Amb aquesta edificació Reus comptaria amb el quart grup escolar, ja que el Rubió Ors, fou construït el 1912 i el Pompeu Fabra el 1928 ambdós per iniciativa o finançació municipal i el Prat de la Ribes, el 1915 amb una aportació de l'estat. En aquest darrer s'hi feren obres el 1932 per encabrir-hi tres aules noves (48).

La "Diada d'infants" al maig de 1932 comotará amb sessions de cine, festival de natació, cursa de bicicletes al velòdrom de la Casa del Poble i festival gimnàstic al Reus Deportiu, i inauguració d'una secció de maternitat a l'Hospital (49). Al juny es programen tres sessions de cinema instructiu pels escolars, com un assaig i d'acord amb el Pla de regenerització de l'ensenyament emprat per Domingo que es proposa la introducció del cinema a l'escola pel seu gran valor instructiu i documental (50).

El Ministeri d'Instrucció Pública crea al 1932 deu escoles a Tarragona la qual cosa "assegurarà, de moment, lloc a gairebé la totalitat de la població infantil que avui no pot concórrer a les

escoles particulars". L'Ajuntament ho aprofita per recordar als pares que cal que s'ocupin d'escolaritzar els fills si bé reconeix que molts no hauran pogut obtenir places a escoles públiques per manca de capacitat. És un tema, doncs, d'oferta escolars més que de desinterès de les capes populars en relació a l'Instrucció (51)

L'any 1933 comença a plantejar-se la urgència d'unes construccions escolars que per molt esperades no acaben de començar, la paciència, el marge de confiança s'acaba i també les dificultats financeres internes dels Ajuntaments s'aguditzen. Calen construccions, cal habilitar les noves places de mestres que es van creant. En aquesta línia l'Ajuntament de Tarragona haurà de suportar les crítiques radicalitzades de l'ERC local, a l'oposició, i haurà de donar sortida a les seves propostes de solució mitjançant aplicació de mesures laicistes: "Quin grandios Grup Escolar es podria fer amb el convent de Santa Clara" (52).

L'Ajuntament de Valls recull la petició de pares d'alumnes de les escoles públiques per tal de facilitar-los l'adquisició de llibres i material escolar (53) mentre que es denega una subvenció a l'escola dominical de Valls que vetlla "per donar una formació verament cristiana" amb l'oposició dels regidors carlins i d'acord amb l'article 26 de la Constitució que prohibeix ajuts a institucions confessionals (54). A l'agost de 1933 es constitueix a Valls una escola en forma de societat Mercantil "per benemèrits patricis que es proposen la creació dels centres necessaris perquè llurs fills i els fills dels ciutadans vallencs no es trobin amb el buit que la llei de Congregacions religioses voldria imposar-los"

(55). Es tracta de les Mutues escolars, d'iniciativa privada per tal de mantenir una educació catòlica (Govern Civil).

L'Ajuntament de Reus facilita al cens d'establiments d'ensenyança al Ministeri d'Instrucció Pública, l'únic del que disposem, al juny de 1933. L'enquesta ens permet conèixer la dimensió de l'oferta escolar a la capital del Baix Camp. Reus compta amb sis escoles unitàries, els Grups escolars Pompeu Fabra, Prat de la Ribera, Rubio i Ors i l'escola internat municipal i segons que afirma l'Ajuntament hi ha en general la capacitat necessària, bones condicions higièniques, correcte estat de la construcció i insuficiència en els llocs d'esbargiment a cepte els grups escolars. D'altra banda, l'oferta educativa privada es a càrrec del Col·legi Cros, Col·legi Just, Colegio Reusense, Academia Escolar, Escoles Evangèliques, Col·legi de ler. Ensenyament, Col·legi Cortina, Academia Cots, Col·legi de la Presentació, Assil de Sant Josep i Centre de Lectura (56).

A Tarragona per tal d'afrontar el problema escolar es aprovat un Pla d'edificacions escolars, al febrer de 1934, que es conseqüència de la Memòria elaborada per la Comissió de Cultura. Ultra el valor de compra s'hi afegir les obres de construcció i condicionament que suposen unes despeses de 212.032 pessetes i es preveu una subvenció estatal de 156.000 pessetes. Una segona solució serà l'adquisició de l'edifici de l'e -fàbrica de gas per un cost de 35.000 pessetes. Una altra es l'ampliació de les escoles Saavedra per un valor de 225.000 pessetes, assumides (93.000 per l'Ajuntament) i el resta per subvenció estatal. Una darrera iniciativa es basa en les millores a l'escola normal. L'operació

para 788.000 pessetes assumint l'Ajuntament, mitjançant crèdit amb la Caixa de Pensions per a la Veïtats i l'Estatut 500.000 pessetes (57).

La importància que pels rangs socialistes veïlants té el tema educatiu es fa palès en les nombroses referències i comentaris editorials que dedica al tema escolar el setmanari TRESALL pel que fa el ritme que avança el grup escolar, la preocupació per la qualitat de l'ensenyament al sol·licitar la gratuïtat de les escoles unitàries, i en comentar "l'actuació municipal que contrasta amb l'abandó vergonyós en què tenia l'ensenyament la nefasta monarquia" (58). En una línia ideològica diferent al setmanari JOVENTUT es fa ressò dels avenços en l'escolarització que han fet incrementar la matrícula a l'escola pública de 215 infants el 1931 que passa a 424 al 1934, tot i que constata que "el material és bo per cremar, les aules són dolentes i els professors bé, però no responen a les necessitats i orientacions modernes". Per ampliar la cobertura escolar s'acorda sol·licitar a l'estat la creació de dues escoles de nois, dues de noies i una de pàrvula. L'esforç al nivell del parvulari és pales, al gener de 1935 s'obre la matrícula per a nens entre els 3 i 5 anys (59).

TRESALL fa un balanç entusiasta de l'obra escolar republicana a Valls, ja que han estat creades dues escoles de nens i una de pàrvuls, de tal manera que s'ha doblat la matrícula escolar, si bé i la cura quotidiana per millorar l'escola "contrastada amb l'abandó vergonyós en què tenia l'ensenyament la nefasta monarquia" (60).

La ciutat de Tàrragona complia pels cursos 1934-1935 amb 33 mestres nacionals. Les principals mancances de les escoles públiques

en les vuit escoles unitàries de nens eren de mobiliari escolar (penjerroces, pantons, pissines, taules, serveis higiènics) similarmet succeia en les tres escoles de parvuls i les set escoles de nens. Amb l'objectiu de cobrir aquestes necessitats i acordar noves construccions l'Ajuntament aprova un préstec de 500.000 pessetes en l'exercici de 1934 mentre que el Ministeri envia dues màquines d'escriure i un aparell de desinfecció (61).

El diari esquerre FOMENT afirma "sota el signe de l'Autonomia i de la República, Reus va cap al seu resorgiment", en motiu d'aprovar-se el pressupost extraordinari de 2.700.000 pessetes un 40% del qual destinat a invertir en equipament escolar. Les obres previstes eren el Grup escolar Marcel·lí Domingo, la construcció de parvularis i pavelló de Mar, l'Escola de Comerç i cases pels mestres. Tot plegat perquè "confien a la cultura dels ciutadans com a base de llur alliberació" (62).

Els pobles del Camp mantenen viva llur preocupació per la millora de l'ensenyament. Així l'Ajuntament de Vandellòs compra solars per edificacions escolars, el de Montrouig acorda instal·lar la conducció de l'aigua i arrenjament del mobiliari "mentre no es creïn les escoles que foren demanades pel Consell Local". Les Borges del Camp vol iniciar la construcció d'un grup escolar, l'Ajuntament d'Alcover demana la conversió en escoles graduades. O l'Ajuntament de Figuerola que acorda sol·licitar un préstec a la Caixa per la construcció d'un grup escolar (63).

El Butlletí dels Mestres (64) informa de la inauguració, el dia 13 de gener de 1935, del grup escolar vallenc. Inauguració conflictiva i polèmica que serà qualificada de "succés" ja que

l'autoritat municipal governativa que e encara des dels fets d'edificació procedí a clausurar i multar la Societat Agrícola per les coaccions que es feren als músics que intervingueren en la inauguració (55). L'efar fou encara més greu ja que la direcció del Grup, d'ideari socialista, era contraria "als sentiments bàsics de la nostra societat en la seva organització tradicional" (65) que representa per la premsa conservadora, portaveu de la gestora governativa, "un perill per la garantia de la moralitat i solvència que deu tenir una escola" (67). L'esquerre critica la inauguració ja que l'edifici es inacabat, hi manquen els llibres a la biblioteca, el mobiliari, sales per treballs manuals, s'ha fet una inauguració oportunista "per obra i gràcia de la barreja de carlins i CEDA que desgovernen el nostre poble". Es dolien que fos l'esquerre qui portà la iniciativa de la construcció, símbol de la República a Valls, i que sigui el conseller de cultura qui com a "bon carlí es enemic de l'escola nacional", que hagi usurpat unes coses tot i que "els fills dels obrers que assisteixen a l'escola nacional tenen dret a tot allò que l'estat concedeix a l'ensenyament amb l'ajut del municipi" (68).

La gestora reusense continuarà la tradició de celebrar la festa de l'infant que consistia en un "festival de cultura física" amb els alumnes que concorren a les classes de gimnàs" que se celebrà al Reus Deportiu. També es repartiren 1.430 vals entre els escolars amb dret a una coca amb cireres (69). El Consell Local de l'er, ensenyament de Reus, aconsellà a l'alcalde que sol·liciti la creació de sis escoles unitàries de nens, dos de pèrvuls i dos unitàries de nenes (70).

La gestora governativa de Tarragona acorda la creació de dos escoles unitàries de nens i dues de pàrvuls així com la compra de divers material per aquestes escoles; bust Republicà, esferes i cartatons, mapes de Catalunya, d'Espanya, d'Àsia, llibres de contes, cartells murals d'aritmètica, abecedaris i numerosos montessori, termòmetres, brui ules i còpses per l'educació de la vista, l'oida, el tacte, les longituds i els volums, que segons sembla era la dotació habitual a les escoles unitàries.

Al ésser reposats els Ajuntaments populars, després de les eleccions de febrer de 1936, es reemprendrà l'esforç per aconseguir les dotacions mínimes imprescindibles per a la tasca educativa. Així l'Ajuntament d'Alcover sol·licita una nova construcció facilitant el solar i comproment-se a l'aportació corresponent; el de Vandellòs recaptava contribucions extraordinàries per l'escola de pàrvuls. Així mateix es subhasten obres escolars a Perafort, o el de Riudecols que sol·licita préstec a la Caixa per l'aportació municipal en la construcció de les escoles a termini de dotze anys, Cabra del Camp aprova projecte de construcció de dues escoles unitàries i pàrvulari. La ciutat de Tarragona també reempren les gestions (71).

La polèmica que s'enceta amb la inauguració del grup vellenc continua quan l'Ajuntament inaugura de nou el grup i decideix donar-li el nom de "Rafael de Campsians", cosa que critica la premsa conservadora perquè "no té res a veure amb la nostra ciutat. Però era socialista, amb això ja n'hi ha prou" (72).

L'Ajuntament de Reus acorda sol·licitar la creació de deu escoles i es compromet, com és preceptiu, a satisfer les

gratificacions als mestres en concepte de casa-habitació (73). En aquesta línia, de recuperació del temps perdut, el portaveu del partit Republicà d'Esquerra de Reus EL CONSEQUENT per tal de millorar la qualitat de l'ensenyament reivindica no superar els 40 alumnes per aules quan ara passen de 50 i 70, i que manquen llocs escolars públics. Per tot això demana la construcció d'un grup escolar a la banda sud-oest de la ciutat, la urbanització del qual seria també un bon ajut pels treballadors en atur.

L'Ajuntament de Reus reforçarà decididament l'acció educativa després de l'abril de 1936 amb la sol·licitud de creació de deu escoles. Repeteix la festa de l'infant i també celebra la tercera Diada del llibre al Teatre Bartrina amb repartiment de llibres i sessió de cinema. Els dos-cents llibres són escollits pels mestres i n'hi ha de gramàtica i literatura catalanes, història de Catalunya i traduccions de contes (74). Els dos grans projectes de construccions escolars són el Grup Ignasi Ignèsi de dos aules i el grup Marcel·li Domingo de dotze seccions. Preveien dotació de cantina "evitant-se així l'inconvenient que es trobaven moltes famílies de tenir-los a casa o portar-los a una institució de caràcter confessional". Tots els grups municipals mostren la seva satisfacció en la sessió d'aprovació del projecte ja que segons Recasens, socialista, es resol el "greu problema de trobar-se molts infants que no podien rebre instrucció per no tenir escola on encabir-los". La nominació vol ser en homenatge a Marcel·li Domingo que publica el decret de bilingüisme a les escoles (75). Aquest projecte, estroncada per l'esclat de la guerra, havia de fer possible millorar la qualitat de l'escolarització, disminuint la ratio que es trobava

entre 50-70 infants per mestre i afavorint la plana escolarització (76). La construcció d'edificis era un element imprescindible per incrementar l'escolarització (77). Com havia escrit Marcel·lí Domingo les noves escoles havien de ser:

"... no un lloger de suplicio, sino un hogar; no un edificio fétido, triste obscuro, angosto, sino un espacio alegre, claro, aireado, con flores, con sellos lienzos que fueren regalo y enseñanza para los ojos; no una cárcel por la severidad de la disciplina, sino una comunidad identificada por la unidad de trabajo; no una isla perdida en el pueblo, sino el centro de cultura, que influyendo en la vida civil y apartada de la colectividad local, cumpliera plenamente su función social". (78).

CENS ESCOLAR PÚBLIC A TARRAGONA

	POBLACIÓ ESCOLAR 3/14 ANYS			MATRÍCULA			ASSISTÈNCIA MITJA		
	NEUS	NEVES	TOTAL	NEUS	NEVES	TOTAL	NEUS	NEVES	TOTAL
1932	1,547	2,585	4,133	1,125	1,078	2,203	818	717	1,535
1936	-	-	-	1,015	868	1,383	892	715	1,597

FONTS: ANUARIO ESTADÍSTICO 1934, CATALUNYA, 22-IV-1935.

L'evolució de l'escolarització a la ciutat de Tarragona, com veiem en el quadre es clarament estàtic entre 1932 i 1936. No s'aconsegueix, malgrat els esforços en planificació de construccions que no superen l'estadi de projecte, que s'incrementi substancialment l'oferta de llocs escolars de caràcter públic. Un altre fet significatiu és que només s'assoleix el 53'3% de matrícula a l'escola pública del cens de nens i nenes entre els 3 i 14 anys. Tanmateix la situació és més negativa en el cas de les noies ja que

representa el 41'6% del total. La qüestió estava més crítica si observem l'assistència mitja que fa que només el 70% dels alumnes matriculats assisteixin regularment a classe durant el curs 1931-33, fet aquest que canvia radicalment al curs 1935-36 ja que s'assoleix una assistència mitja del 84'8%. En qualsevol cas observem com l'evolució de la matrícula a l'escola pública, segons les dades del Consell Local d'Ensenyament, és clarament negativa, amb un saldo de 320 alumnes menys entre un i l'altre curs.

CANTINES I COLONIES ESCOLARS

Marcel·lí Domingo, el primer ministre en Instrucció Pública que tindrà la República, advoca perquè l'escola compleixi un àmplia funció social, que l'educació estigui en contacte permanent amb la realitat i considera que

"Esa función social de la escuela encuentra quizá su mejor exponente en las cantinas escolares. Aunque en España ya existen ya muchas Escuelas que cuentan con sus comedores escolares, urge organizar las cosas de modo tal, que todas las Escuelas puedan ofrecer a los niños instituciones de esta naturaleza" (79).

Les cantines, doncs, tal i com les imaginava el ministre, eren encomenades als Ajuntaments i consells escolars, l'estat oferís una subvenció econòmica. Aquest és l'esperit del decret i que serà la motivació perquè algunes experiències de menjadors escolars inicien el camí.

Els Ajuntaments de Tarragona (80) i Reus, en col·laboració amb els consells locals endageren aquesta pràctica que té una orientació

assistencial ja que es crea pels escolars en situació familiar i econòmica precària. L'Ajuntament de Tarragona aprova la creació de la cantina el 20 de gener de 1932 tot i que el novembre de 1931 ja havia rebut la corresponent subvenció del Ministeri, per import de 6.000 pessetes. Aquesta primera cantina oferia menjador gratuït a l'hora de dinar a vint-i-cinc nens i vint-i-cinc nenes. Al 1932 serà ja una partida en el pressupost municipal (31). Es posaran en marxa als treballs per confeir el reglament de la cantina que funciona a l'edifici de l'escola Normal de mestresses i que era regida anteriorment pel consell provincial de l'Ensenyança. El reglament aprovat per l'Ajuntament especificava que la cantina funcionava sota la inspecció i protecció de l'Ajuntament; els menús serien elaborats (4) per una comissió encarregada; funcionaria des de l'1 d'octubre al 30 de juny tots els dies de classe, els infants seleccionats gaudirien d'aquest servei gratuïtament i com a mesura sanitària seria anotat el pes, talla i malalties per estudiar l'evolució sanitària mensual dels infants. Les condicions per accedir a la cantina eren que fossin alumnes de les escoles nacionals, que tinguessin una assistència regular i puntual a l'escola i que fossin majors de sis anys. Tindrien preferència els nens de famílies incloses en el cadro de pobres o que justificassin manca de recursos, igualment els orfes o fills de famílies amb moltes càrregues familiars. La petició s'erectuaria al setembre per part dels pares o mestres i era seleccionat per la comissió especial de cantines. Hi havia la possibilitat de fixar racions de pagament reduït a 50 o 75 cèntims. La cantina era supervisada per la comissió i feia la feina la cuinera que "cal que coner i l'ofici i coservi

cona conducta", diàriament adquiria els queviures al mercat i setmanalment rendia comptes a l'interventor municipal (62).

L'Ajuntament de Tarragona es planteja aquesta activitat com a complement de la tasca desenvolupada per la Junta de lluita contra la tuberculosi infantil, ja que amb bona alimentació s'elimina una de les causes d'aquesta malaltia.

DIARI DE TARRAGONA, arrellegant amb les posicions de la majoria de l'Ajuntament, descriu l'interès d'aquesta obra en una editorial, afirma que són "un veritable restaurant en miniatura", manifesta que es neta i acollidora i que no presenta un "flaire hospitalenc, de vells hospitals de fa uns anys, ni casarnari de les clàssiques casernes dels temps monàrquics"; i ens demana si "No justifica, però, totes les despeses imaginables, l'obra de protecció a la salut, a la vida dels infants fills dels nostres treballadors?", acaba afirmant en un lligam estret entre educació i assistència social que "Aquesta es la veritable obra de la caritat predicada per Crist, i no l'obra de l'almoina humiliant al pobre. Que insistir, sovint, en entregar-li un plat amb les sobres repulsives dels apetits dels poderosos". Concretament es tracta, segons afirma l'alcalde en la petició de subvenció, de facilitar el menjar als nens "cuvoos padras atreviesan difícil situacion económica como consecuencia de la crisis de trabajo" (63).

Aquesta primera cantina, iniciada pel Consell Provincial, serà assumida per l'Ajuntament ja que "atenent el caracter social d'aquesta obra l'Ajuntament no pot inhibir-se" més "quan el municipi es disposa a donar satisfactoria solució al problema escolar", per això a proposta de la Comissió de Cultura s'habilitarà menjador i

cucina a l'antic edifici de l'Ajuntament i adquirir una cuina portable capaç per a setanta racions. Tot i que la proposta es faia al gener de 1932 el primer dinar no s'efectua fins l'abril de 1934 (84). El retard es degut a problemes de finançament, per això l'alcalde demana al Ministeri d'Hisenda una subvenció de 10.000 pessetes ja que amb la consignació antiga es fa difícil mantenir el servei i no es pot ampliar el nombre. En aquest moment "se ofereix abundant, sano y variado menu" a un centenar de nens i nenes (85).

Les cantines municipals milloren en la seva infraestructura al instal·lar-se en el carrer major, (86). En la mesura que continuen arribant ajuts del Ministeri es proposa: 1.- Ampliar a cent el nombre de nens i nenes que gaudiran d'aquest servei, seleccionant les peticions per rigorós torn de petició, 2.- Habilitar un nou menjador als locals de l'escola normal ubicada al carrer major, num. 29, 3.- Llogar una cuinera i dos ajudants amb setmanes de vint-i-cinc i quinze pessetes, respectivament (87).

L'objectiu preventiu de la tuberculosi i de les malalties infantils que es pretén aconseguir resta pelès quan l'alcalde-gestor demana als metges de l'oficina mèdica escolar de Terregona que visitin els nens "acollits als beneficis de la cantina escolar municipal, comunicant a aquesta alcaldia el resultat de l'observació" (88).

El reglament de la cantina estableix, per tal de premiar l'assistència, que per faltes injustificades als nens serien privats del servei de menjador durant una setmana i també que qui falti a l'escola se'l privarà del dinar del dia, així i com que el cessament definitiu seria per faltes greus de comportament, faltes

d'assistència repetides i injustificades a l'escola o sis foltes d'aquest tipus a la cantina. La direcció, encomanada als mestres, havia de cuidar de comprar els articles alimentaris, custodiar els articles en dipòsit, vigilar la distribució de les racions, cuidar de l'ordre del menjador i procurar que els nens "adquirissin durant el dinar hàbits de neteja i polidesa" així com proposar al regidor de cultura efectuar les millores i reformes necessàries (89).

Durant l'etapa del bienni negre, pel que sembla, les cantines no funcionaren al ritme que feia possible el finançament previst en els pressupostos, que era de 3.000 pessetas i l'ajut estatal de 9.000, per això el president del Consell Local d'Ensenyament s'adreça a l'alcalde-gestor amb aquesta queixa: "cantidad que si no funcionan las cantinas, habrá de reintegrarse al Estado, cuando hay tantos niños mal alimentados, hijos de padres pobres que asisten a las escuelas nacionales, para quienes el alimento que en ellas podrían recibir sería quizá la coque que impidiera que la tuberculosis prendiera en ellos", per això demana que funcionin ben aviat "en el bien de la niñez necesitada y para el prestigio de nuestra querida Tarragona" (90).

Al 1936 després de les eleccions generals hi haurà una nova represa d'aquest servei, intentant aconseguir més i nous recursos per llur manteniment, així els estudiants de la normal de mestres organitzen un festival al Teatre Principal (91) al temps que s'obre una subscripció popular pel manteniment de les cantines (92). Sembla que hi ha una opinió ciutadana favorable, però l'Ajuntament topará amb dificultats pressupostàries per això LA CRUZ endegarà una

"campanya" reclamant-ne la necessitat perquè augmenten els infants que no tenen "la nutrició que els pertoca" (93).

A Reus també s'inicià una experiència relacionada amb les cantines escolars, també subvencionada pel Ministeri d'Instrucció Pública (94).

La importància de la qüestió esdevindrà tema de confrontació en el si dels grups republicans ja que la Casa del Foble, poc després de reposat l'Ajuntament s'adreça a l'el·lecde i demana, entre altres dotze punts, "Creació de dues cantines escolars o escoles cantines des del primer de novembre de 1936, establint-les una al nord i altra a l'est, de la ciutat, crevia incautació dels edificis necessaris" (95), és el punt dotzè.

En la mateixa línia es pronuncia FOMENT, interrelacionant les conseqüències de la crisi econòmica, que Reus és ciutat capdaventera en assistència social i que ha aconseguit eliminar la mendicitat, i que en aquest camp només resta eliminar de la gestió a les comunitats religioses (96).

El Municipi de Tarragona tindrà especial preocupació per endegar les colònies com a iniciativa mèdico-escolar a la ciutat, si bé no hi ha consignació fins al pressupost de 1934 (97). Es tractava de canviar el signe de les colònies realitzades fins aleshores, d'ençà 1927, que portava a terme el patronat Antituberculos amb subvenció del Ministeri. Brunet, conseller d'ensenyament, pretén que el Consell Local s'ocupi d'ampliar el nombre d'assistents i la millora en la qualitat del servei (98). D'aquesta manera s'organitzen conjuntament (Ajuntament-Junta

Provincial-Lliga Antituberculosa: les colònies de 1932 en les quals hi participen 60 escolars (99). Tot seguit s'iniciaran campanyes per generar una opinió pública en pro de les colònies pels alumnes de les escoles nacionals, iniciativa del Consell Local que al no tenir ingressos necessita de la col·laboració dels poders públics i de les entitats i particulars (100). Els ritmes polítics s'hi faran notar, el 1935 la Generalitat no concedeix subvenció pel manteniment de les colònies.

A finals, es planteja fer una escola d'estiu al teatre municipal el juliol de 1932 per tal de resoldre el que per moltes famílies treballadores es un problema "no poder atendre als infants", així ja que restin pels carrers "ocasionant al veïnat les molesties que es deriven de llurs jocs i d'un capteniment sense control" (101).

El tema del déficit econòmic de les colònies serà constant, el 1932 l'ajuntament de Tarragona assumeix el déficit, el fracàs d'un concert benèfic al Mercat el 1933 provoca una situació similar (102). Es simultaneja la colònia de muntanya a Montblanc amb la de la platja o "Escola de mar" pels "infants que per la seva salut necessiten de tractament de platja" segons propostes de la Comissió municipal de Cultura (103). Les colònies de 1934 foren subvencionades pel Ministeri d'Instrucció Pública. Hi participen 60 nens i 40 nenes.

Al retornar de les colònies els tècnics sanitaris municipals procediran a fer el balanç de resultats que el 1932 són de pèrdua de pes dels escolars assistents tot i "que no vol dir desmillorenament de l'estat sanitari general", es valora que cal continuar amb les colònies de muntanya a Montblanc pels resultats satisfactoris per la

salut dels infants "necessitats d'un clima de mitjana altitud" (104). Per això es gestionarà la petició al Ministeri comproment-se l'ajuntament a "cuidar los locales y entresalas desinfectados antes de curso" (105). Tots els nois i noies que assisteixen a les colònies són proposats pels metges de l'oficina mèdico-escolar (105).

Per la premsa local podem constatar que hi ha molts mestres interessats en acompanyar els nens a les colònies, també interès en l'arribada dels escolars davant el Palau Municipal i les visites de l'alcaldè a les colònies que reparteix tortells i sequilloles, vi ranci i xampeny als assistents (107). L'interès per les colònies des del punt de vista escolar-mèdic fa que l'associació de la premsa de Tarragona també es proposi costejar una colònia "a la qual hi tindran dret els fills dels periodistes i dels obrers ocupats en la confecció dels periòdics" (108).

L'ajuntament de Tarragona tindrà permanent cura en vetllar les subvencions ministerials per colònies ja que la despesa era important (109). La situació de déficit de les colònies s'arrossega d'un any a l'altre, les subvencions no arriben, els festivals que s'organitzen "han constituït un fracàs econòmic" però malgrat això, que encara resten pagaments de cases proveïdores, l'alcaldè i premsa el "desig vehement de que els infants tarragonins puguin gaudir dels beneficis que reporta a la seva salut preceptiu l'estada a colònies" (110). Les de 1935 seran més reduïdes en objectius ja que es limiten a semi-colònies escolars marítimes a la Platja de "La Rabassada" per un total de 60 nens i 40 nenes de les escoles nacionals, seleccionats com sempre per l'oficina mèdico-escolar municipal,

composada per un odontòleg, dos metges internistes, un oftalmòleg i un otítric. Feien una estada de 30 dies (111), traslladats en autobus "para evitar el cansancio de los escolares".

El 1936 les colònies tornen al Sanatori Maritim (del 15 de juny al 15 de setembre) (112). També s'iniciaran les organitzades per la Generalitat com a inici d'un pla general a Catalunya, torns mensuals de 300 alumnes que pretencien contribuir a una formació infantil completa fruit de la cultura, l'esport i l'art i "tot el que suposi un contacte i compenetració amb el paisatge" (113) capgirant, ara, el caràcter profilàctic de les colònies municipals organitzades fins aleshores.

L'Ajuntament de Valls consigna per primera vegada una partida per colònies en el pressupost de 1933. Si bé LLUITA havia reclamat la seva realització l'estiu de 1932 perquè "Aquesta es una de les obres dels ajuntaments populars; el cuidar-se dels futurs ciutadans, el fer-los forts físicament, per tal que també ho siguin moralment" (114). Els infants en règim de semi-colònies concorren a les platges de Tarragona (115). L'any següent es fa l'a pariancia de les colònies de muntanya per primera vegada, hi assistiran una vintena de nens i nenes a Poblat durant un mes "a concentrar salut i energia per al curs vinent", la selecció s'efectua segons l'"estat d'elicitat de salut i la pobresa", són nens que vivan en "habitatges pobres i insans i llur família no pot alimentar-los degudament". Simultàniament es fan les semi-colònies de mar a Tarragona, en cinc torns de 60 nens cada un, 2 de nens, 2 de nenes i un mite, acompanyats de mestres i viatge en autobus (116). Les colònies de

1935 a Valls tindran un caràcter conflictiu que es deriva de la nova composició i filiació de l'ajuntament governatiu, ja que

"Informem els que ara componen la corporació municipal d'un escrit de justícia que no sapigueren tenir als anteriors ajuntaments esquerrans, es proposa fer participants dels beneficis de les tals semi-colònies escolars al major nombre possible d'infants de famílies proletàries, encara que les escoles a on concorrin no siguin nacionals" (118).

Aquesta nova concepció dels beneficiaris de les colònies (119) topà amb moltes dificultats per al seu funcionament ja que caldrà ajornar-ho i s'acceptaran nens de famílies benestants previ abonament del cost calculat. A finals de juliol la inscripció, serà torpedejada pels sectors esquerrans per la picabaralla d'escoles pública i particular quan, segons la dreta no es preten altra cosa sin: "atendre la necessitat que tenen els infants humils de sortir d'a cursit, banyar-se i proporcionar-se així un esplei agraït i saludable" i sense tenir en compte a quin tipus d'escola van, ja que a la pública n'hi van de cases benestants (119). La situació prendrà un to de confrontació política local i és així que l'alcalde gestor, Lluís Clots, farà públic un ban (120).

Les colònies començaran tard i malament ja que una activitat que premia la puntualitat i l'aplicació escolar, diu EL TEMPS, esdevindrà "festa de recunies i de desamor" per decisió de l'ajuntament cediste d'ampliar les colònies als alumnes de les escoles privades. I mentre la premsa conservadora denuncia la campanya esquerrana en contra de les colònies, des del setmanari TRESBALL s'afirma que l'error fonamental es haver volgut transformar "l'obra de les colònies escolars en una obra de caritat". El tema

sempre debatut del laicisme surarà també ja que la orata considera que el nou grup escolar ha incrementat l'ensenyament laic (121). Malgrat això el consell es positiu i es decideix millorar el sistema de selecció per tal d'"afavorir els pobres, en son doble aspecte, econòmic i físic", per això es decideix que la selecció la fassin metges i fer possible que els nens tornin, després de 3 o 4 setmanes a la platja o a la muntanya "amb sos petits coscos enrobustits" (122).

L'activitat esquerrana d'entornament a les colònies que encega l'Ajuntament gestor farà que la participació baixi espectacularment ja que segons TRIBALL, setmanari republicà, socialista i vindicatiu dels postulats laicistes, només hi participaren una vintena d'infants al torn de 1935 mentre que anys anteriors eren més de 300 escolars que es distribuïen en 5 torns (123). També valora el destí de la subvenció del Ministeri de cinc-mil pessetes que es per a nenes d'escoles públiques.

L'interès per l'obra cultural de les colònies per les elites municipals no pesa l'evolució de la quantitat destinada per l'ajuntament de Reus que passa d'una consignació de 10.000 peses al 1931 a 17.000 en 1936 (124). Les colònies a Reus eren tradicionals però foren interrompudes a partir de 1923 ja que aquells consistien eren "insensibles a les ansies populars", d'aquí que al 1931, en col·laboració amb la Junta Autònoma de Cultura Física, es fessin colònies a Salou durant els dos mesos d'estiu on es feia gimnàstica, banys i dinar i berenar a càrrec de l'ajuntament, els torns eren de dies alterns per nens i nenes (125). Aquestes colònies i les activitats d'estiu al Reus Deportiu de 12 a 13 hores als dies

feiners havien de fer possible, segons el Doctor Fries, la millora de la salut infantil "que per manca de mitjans econòmics i per les males condicions higieniques de llurs habitacions es crien anèmics i amb deficient coeficient de robustesa, el que fa que molts d'ells esdevinguin candidats a la tuberculosi" (125). Les activitats son descrites mitjançant el diari que el laboren els infants i que es publicat a la premsa local (127). L'edició de 1932 tornara a ésser en forma de semi-colònies ja que no es disposa dels pavellons necessaris per a l'allotjament. S'emplis la xifra de 56 de l'any anterior a 120 en dos torns que son seleccionats per la inspecció mèdico-escolar. Fals nens de la Casa de la Caritat la colònia es fa a "El Lletzeret" oferta per un particular. A l'any següent els nens de la beneficència aniren junts amb els altres. L'oferta infantil d'estiu es triple: les colònies escolars al Teatre Municipal, l'assistència a la piscina del Reus Deportiu i les semi-colònies a Salou, els resultats son molt positius ja que en l'informe del pes de la mainada es detecta un increment d'un kilo en 53 infants. Es comptarà amb un finançament de la cinquena part del cost per part del Ministeri d'Instrucció Pública (128). La importància que l'ajuntament de Reus dona a les colònies es evident en el pressupost extraordinari de 2,700,000 peses elaborat abans dels fets d'octubre, que inclou una partida per a la construcció d'un pavelló de mar per les colònies (129). Al 1934 un grup de mestres reclamara els beneficis d'una colònia de muntanya i s'endege una subscripció "Pro-colònia de muntanya" en la qual hi col·laboren dones majoritàriament (130).

El diari FOMENT, d'ERC, comenta, en un article reportatge gràfic dels 100 nens participants, que "ha calgut que el poble elegís els governants perquè aquests es preocupassin seriosament de la salut moral i material d'aquest poble del darré" (131). Al 1934 hi entraren 100 nens i 100 nenes, entre el 15 de juliol i el 15 de setembre, la majoria augmenten entre 1 i 2 kgrs, en pes (132). Al 1935 hi assistiren 66 nenes i 74 nens, el menú, a 2 dies ara servit per un industrial de Salou i tots els nens augmentaren lleugerament de pes (133).

ESCOLES DE FORMACIÓ PROFESSIONAL

L'educació professional obrera serà un altre dels temes de preocupació dels dirigents municipals. Pretendran fer possible la millora en les seves instal·lacions així com afavoriran una estreta realitat d'aquestes amb el medi social, cultural i ciutadà. En aquest sentit s'organitzaran conferències (134), exposicions (135), festa del llibre (136), un concurs de fotografies (137), concurs de planejadors (138).

L'Escola de Treball de Vallès es crea al 1903 com a escola elemental d'indústria i al 1924 assolí el caràcter d'escola professional iniciant un gran creixement. Fou aquesta primera promoció qui fundà l'Associació d'Alumnes i ex-alumnes que promougué l'edició de CULTURA (139). Durant la IIa República els municipis subvencionaran viatges (140) pels alumnes a Barcelona, València, Costa Brava, Castella, Madrid, Flit, Vilanova i Sitges, Terrassa. Les millores en la infraestructura de l'escoles són acordades per

l'Ajuntament en forma continuada ha sigut el subministrament elèctric (141) o la reforma dels locals.

Les inauguracions del curs esdevenien un acte ciutadà (142). En la inauguració del 1932 hi assistí el President Macià que destacà l'acció educativa del Govern de la Generalitat per dotar de mitjans i orientacions pedagògiques modernes la cultura del poble (143).

Algunes entitats ciutadanes col·laboren amb l'Escola, com el "Fomento Obrero Vallense" que li cedí la seva biblioteca (144).

La importància de l'escola a tots els nivells per les noves elites locals queda palesa quan la comissió de cultura de Valls considera, en facilitar la cooperació per la creació d'un centre de batalleret, que l'escola del treball és "garantia d'un esplendïd pervindre" i que ha de fer una "benefactora influència en la nostra futura cultura social" (145). Els militants socialistes vellsencs, ara regidors es proposen canviar el rumb del Patronat de l'Escola (146).

L'Escola de Valls serà la seu de la Federació Provincial d'Associacions d'Alumnes i ex-alumnes (147). Té un àmbit comercial (148) i oferia estudis de fadrí i mestre industrial, comerç, agricultura i "ensenyaments adequats a la cultura de la dona" (149). El Patronat prega els patrons industrials i comerciants que facilitin l'assistència a les classes nocturnes dels seus dependents ja que "fora un gran bé per a la cultura dels nostres obrers". Per això demana que els permetin plegar una hora adequada perquè puguin assistir puntualment a les classes" (150).

L'Escola de Treball de Reus oferia ensenyaments per a oficis de fuster, ebanista, paleta, cegàs, tipògraf, mecànica, serraller, forjador, ferrer, fudidor, motorista, fontaner, electricista, maquinista, contraestre de filats i teixits. La matrícula costava cinc pessetes al curs i cinc lliures per assignatura (151). Altres ensenyaments agregats a l'escola eren de mecanografia, tecuigrafia, teneduria, tall i confecció de roba blanca i vestits, dicui i música (solfeig, piano i violí). Fou creada el 1929 (152) i topà amb moltes dificultats d'ubicació per manca de locals propis. Al novembre de 1933 es feu el projecte per bastir un edifici en terrenys cedits per l'Ajuntament però amb la fallida de "La Febril Algodonera" es decidí ubicar-la en aquestes instal·lacions. El Ministeri aprovà un ajut per al condicionament de la factoria de 50.000 pessetes per l'any 1934. També s'obtingué un ajut de 110.000 pessetes de la Junta nacional contra l'atur però calia alliberar l'escriptura de compra d'una hipoteca a favor del Banc d'Veils de 155.000 pessetes i de 11.000 pessetes a favor del venedor. En aquest sentit es convocà una reunió de les entitats econòmiques i obreres reusenques per demanar a l'alcalde el lliurament d'una lletra per 160.000 pessetes contra el Patronat i a favor d'una entitat bancària per facilitar l'operació de consolidació de l'escola. Així ho sol·licità Bonaventura Ferran, president del Patronat local de Reus a l'alcalde al maig de 1934 (153). Al juny de 1935 s'organitzà una gran tombola a benefici de l'escola a partir de donatius de particulars, la relació dels quals es publica a la premsa amb la crida de "Les obres patriòtiques triomfen per l'esforç de tots. Ajudeu l'Escola del Treball, obra més viva del patriotisme reusenc".

El resultat fou força positiu i en les festes de final de curs hi participà el president del Parlament de Catalunya (154).

L'Escola Professional de Tarragona inicià les seves tasques al 1917 sota el patrocini d'un patronat que andeva Ramon Barbat Miracle i amb el suport de la Federació Obrera Local (155). Tenia caràcter comercial (156). L'Associació d'Alumnes inicià la publicació de *TECNICA Y TRABAJO*, posteriorment catalanitzat, al 1930 (157). L'Associació comptava amb seccions d'estalvi, dramàtica, aviació i esportiva i la biblioteca que rec els fons de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, de la Biblioteca Obrera i de particulars, comptava al 1933, amb 600 llibres pel servei de préstec (158). Les dificultats en tenir un emplaçament digne feren decidir al Patronat per bastir un edifici, reivindicació present a la manifestació del primer de maig de 1931, així com iniciar una subscripció per obtenir finançament i millora la qualitat de l'ensenyament (159).

Les obres del nou edifici, pressupostades en 40.000 pessetes, s'iniciaren, en terrenys cedits per l'Ajuntament, al juliol de 1931, mentre s'habiliten les aules provisionals (160). Al 1935, al quart aniversari de la col·locació de la primera pedra, es constata un riu passe en el seu finançament (161).

LA VEU DE TARRAGONA, diari vinculat a la Lliga Catalana, tindrà especial interès per l'Escola. Voldrà fer a tenciu el mèrit del nou edifici de la "universitat obrera" a més del diputat socialista Ruiz Lacina als iniciadors del Patronat. Per aquest òrgan conservador la tasca de l'escola és "empresa cultural i social que enorgullirà Tarragona, es palesa de quel simpàtic fais> es complementen i

s'ajuden mutusament les classes socials; Rics i pobres, intel·lectuals i treballadors mecànics, patrons i obrers, passen diàriament tres hores plegats, procurant conèixer-se i estimar-se i afavorir aquells qui poden a aquells que ho necessiten" (162).

En la mateixa línia que es manifestava la Cambra de Comerç quan pretenia que l'escola oferís "los medios para ascender con sus propios elementos y elevar su categoría evitando que generen en su espíritu sentimientos fatalistas e ideologías subversivas" (163)

Al gener de 1932 tingué lloc a Barcelona el Congrés d'Obrers estudiants de Catalunya, era organitzat per la Federació Obrera Cultural (FOC) i pretenia aprofitar la proclamació de la República per a fer efectives les seves reivindicacions demostrant "que el proletariat d'aquesta terra no és indiferent als afers d'ordre espiritual i cultural" (164). Hi participà l'Escola de Tarragona. Una altra iniciativa fou el Congrés d'Alumnes i ex-Alumnes de les escoles professionals obreres de Catalunya, en el que hi participaren seixanta-vuit centres (165). Al 1933 s'intentà fer una federació catalana d'alumnes, el primer pas de la qual havia estat el congrés de la FOC. Es proposava unificar els plans d'estudi, afavorir el reconeixement de títols i "actuar efectivament per tal d'alçar més i més la cultura i la moral de l'obrer de totes les contrades de Catalunya" (166). La federació provincial de Tarragona, creada al juliol de 1932, n'era el primer precedent (167).

L'evolució de la consignacions municipals per a les escoles del Treball mostra l'interès per dignificar-les i també una important

dificultat en el finançament ordinari i dels nous edificis i instal·lacions (168).

La matrícula, a l'escola de Tarragona, limitada per la capacitat del local, fins que no s'ocupés el nou edifici, fou de 155 alumnes el curs 1930-31 i 121 el següent (169). S'hi feien, ultra els estudis específics, classes de català.

EL MOVIMENT DE PARES

Unes incipients associacions de pares d'infants de les escoles públiques, així com el moviment de mestres progressistes intentaren col·laborar amb els municipis en aquesta tasca de renovació de les condicions materials de l'escola. D'altra banda es mantindrà una força, vinculada a sectors catòlics, que defensaran les posicions contràries a l'implentació del laïcisme a l'escola.

El 8 de juliol de 1931 existeix a Tarragona l'Associació Tarraconense de Pares de Família que pertany al consell local de l'ensenyament.

A Valls al març de 1932 es crea una comissió organitzadora de l'Associació de pares i mares dels alumnes de l'escola nacional (170) que havia d'"assenyalar les deficiències i irregularitats" de les escoles i que al desembre del mateix any celebra assemblea a la Societat Agrícola.

La Confederación de Pares de Família de Reus adreça un manifest a tots els pares catòlics des de les planes del SEMANARIO CATOLICO DE REUS davant l'aprovació de la Llei de Confessions i

Congregacions religioses i a favor de la llibertat d'ensenyament (172).

El secretari de la Federació de Mestres Nacionals de Catalunya, Coll i Mas, manifesta, en una conferència al Centre Republicà d'Acció Catalana de Reus, que "als pares han d'actuar en els partits, perquè aquests des de les corporacions públiques curin del bon regim de l'escola" (173).

L'Associació de Pares de Família de Tarragona, vinculada a Acció Popular Catòlica obre matricule gratuïta per classes de pàrvuls (173) així com fomenta l'afiliació a l'esmentada entitat sota una perspectiva catastrofista de l'estat de l'ensenyament públic que fomenta la manca d'instrucció religiosa a les escoles tot i "sin haberse consumado el loco designio de suprimir la enseñanza de las ordenes religiosas" al maig de 1934. En aquest sentit l'esmentada associació ha endegat classes per a cinquanta nens i pàrvuls gratuïtament i demana col·laboració als afiliats per a sostenir-les fent una crida a la consciència cristiana i conservadora: "por la sólida formación de los niños de hoy que han de ser los hombres de mañana, por la paz pública, tan perturbada y en tan gran peligro de estarlo mucho más, por la justicia social ultrajada, por el buen nombre de nuestra ciudad incompatible con el espectáculo de sus calles pobladas de rapazuelos haraposos e inciviles, por la caridad para con tu prójimo" (174).

L'Associació de Pares d'Alumnes de les Escoles Nacionals de Valls es constitueix en Consell de Protecció del Grup Escolar, tema del que en fa bandera l'esquerra socialista local, i promou sessions setmanals de cinema i "vetllara pels interessos morals i materials"

de l'escola (175). Similernent succeirà a Reus amb l'objectiu de prestar l'ajut moral i material a les institucions públiques d'ensenyament constituint-se l'Associació de Pares dels Infants de les Escoles Nacionals (176), que compta amb un rober escolar i biblioteca circulant gratuïta, publica els seus estatuts el 1935 en els quals hi figura que preten aplegar els pares i afavorir la millorar pedagògica de l'escola (176).

EL MOVIMENT DE MESTRES

En proclamar-se la República existia a Tarragona l'Associació de Mestres del Partit Judicial que tindrà continuïtat. Participa en l'estructura dels Consells Escolars.

El Butlletí dels Mestres repren la seva activitat a partir de l'abril de 1931 després de set anys d'interrupció i espera esdevenir "el reflex més fidel de la nostra actualitat pedagògica". Manuel Galés, professor a la Normal de Tarragona, pertany al cos de redacció de la revista, defensarà "bons mestres a les noves escoles (178).

També l'Associació provincial de Catalunya del Magisteri primari reprendrà la seva tasca amb la convocatòria d'una assemblea a celebrar a Reus al setembre de 1931 amb l'objectiu de "reorganitzar la Federació de Mestres de Catalunya que la dictadura va desfer i d'assenyalar els principis que han de servir de base per a l'estructuració del que ha d'ésser la llei d'instrucció primària a Catalunya el dia, no llunya, que el nostre estatut tingui vigència" (179). El president provincial és Ricard Bellester. A nivell local

e estat l'Associació del Magisteri de Reus que s'adreça a l'Ajuntament reivindicant millores materials de les escoles.

Alguns mestres tenien presència en la vida pública, com era Josep Coll i Mas que intervé en un acte d'A.C.R. o Ramon Grau Solé de Reus que publica a LES CIRCUMSTANCIES (180) entorn de les necessitats educatives de la ciutat i afirma que l'Estat no hi té establertes ni la tercera part d'escoles necessàries. També Josep Iglesias Elasi, president de l'Associació del Magisteri oficial de Reus (181) que es lamenta de les males condicions de les escoles públiques mancades de pati, i que tenen moltes deficiències en els edificis. A Reus existia també l'Associació Reusense del Magisterio Particular que endega una campanya d'afiliació al juliol de 1931, és d'àmbit català i els delegats del Camp són, al juliol de 1932, Josep Blay a Tarragona; Francesc Belsells a Reus i Joan Batalla a Valls (182).

Al febrer de 1934 s'inicià la constitució de l'Agrupació Provincial de Treballadores de la ensenya, adherida a la UGT. En aquest sentit LA CRUZ, advertia als mestres catòlics que els objectius de la nova associació "no son precisamente la de defender la clase sino la de captar adeptos a las filas del socialismo y del comunismo libertario" (183) a jutjar pel lloc de les reunions i els firmants del manifest. A l'octubre de 1935 tenim notícia de l'organització de l'agrupació de la FETE-UGT que, entre altres temes, tracta l'establiment d'una secció per ajut en casos de malaltia i també l'ajut als companys empresonats en motiu dels fets d'octubre per la qual cosa s'endega, arreu de l'estat on hi ha 265 mestres empresonats, una crida humanitària per a contribuir amb una

passeta mensual a la companya "oro families dels nostres companys presos" (184).

Jordi Monés considera que es secularitza el mestre des de posicions republicanes ja que havien d'ésser "portavaus de la moral laica republicana" (185) i també per part de pensament conservador, en aquesta línia aounten moltes editorials de la premsa comarcal dedicades a l'ensenyament. A tall d'exemple AVANÇADA, portaveu de l'ERC, critica molts mestres que "han convertit el sacerdoti de la seva carrera en un repugnant mercadeig" i per si ó comercien amb la consciència dels infants ja que només miren "la conveniència que és la d'una societat capitalista, burgesa i religiosa" i JOVENTUT, òrgan tradicionalista valenc, quan es lamenta del greu problema escolar a molts pobles rurals perquè als nous i joves mestres "pastats i cuits en el forn del comunisme, que estan malmetent en forma insospitada per la majoria de la infància dels pobles rurals" i per aixó diu que "Cal també pensar si és arribada l'hora per als catòlics de preocupar-nos d'arrecar al costat de cada parròquia rural la nostra escola que servei i de garantia per als ciutadans i acabi amb el risc avui freqüent d'existir en un poble un únic mestre i aquest d'idees i procediments comunistes" (186).

En un altre sentit cal advertir les insuficients retribucions del professorat que reconeix Marcel·lí Domingo per tal que es lliurin "con entusiasmo a la obra renovadora de la Escuela sabiendo que su trabajo, en lo que pueda tener de retribuible será debidamente atendido" (187). Així com la formació i les pràctiques (188).

VIII,2, EL LAICISME A L'ESCOLA,

Un dels primers temes d'enfrontament entre els republicans que propugnaven principis laicistes a l'escola i els catòlics que no volien retrocedir en les seves posicions tradicionals fou l'ensenyament del catolicisme a les escoles (189). Segons un decret del Ministeri d'Instrucció Pública l'ensenyament es declarat neutre i s'afirma que si bé amb la monarquia era obligatori per llei "deixar avall el que desitjar i era, en molts casos, una isant". LA CRUZ, comenta l'articulat del decret i demana que es faci us del dret dels pares a demanar l'ensenyament religiós quan el mestre no ho faci pel seu compte i que segons el diari catòlic "serà en gran nombre de casos, dissortadament", per això fa recomanacions als pares i als rectors (190). Per contra, el setmanari LLUITA de Valls denunciava les intromissions de l'arxiprest sobre el mateix tema i demana que l'Ajuntament se'n ocupi (191).

Un altre pugna sorgirà amb la retirada dels símbols religiosos de les escoles, així succeirà a Reus quan un carro de més de la brigada passa a recollir els crucifis de les escoles i traslladar-los a les golfes municipals; l'Ajuntament demana també neutralitat als mestres "a fin de no violentar la consciència del nifó" tot això es criticat per LA CRUZ, portaveu dels catòlics, perquè la llei acceptà un marge de permissivitat o tolerància més ample (192).

Un altre element de confrontació serà el calendari escolar, Per la festa de la Puríssima, a l'Institut de Tarragona, dia feiner, uns

grups es situaren a la corte per evitar que entrassin als batlllars. Al mateix succedí als Germans de les escoles cristianes, la qual cosa provocà que el govern civil imposés multes, fet que es denuncià per la Lliga (194). Si bé per Corpus es feu festa (194).

Una declaració col·lectiva de l'episcopat sobre l'aprovació de la constitució dona normes als fidels catòlics sobre la llibertat d'ensenyament, el dret a rebre educació religiosa, a l'educació de l'Església edhuc en l'escola pública, sobre la convivència entre les varres públiques i privades per tal que "rivalitzin noblement en l'elevació progressiva de la cultura popular", també a la defensa i sosteniment de les escoles pròpies per part dels catòlics i a combatre l'ensenyament laic i "impedir la pertorbació de la consciència de molts". En cas que no hi hagi més remei que acudir a l'escola laica cal vigilar els textos i doctrines que s'hi ensenyen i fer ull viu "a la influència dels altres alumnes que els podrien pervertir" (195).

Hi ha una estranya relació, segons la premsa republicana d'esquerra, entre escola religiosa i pervivència de ideals monàrquics (195), es dona la notícia d'una penyora imposada al col·legi de les monges del carrer del Mar de Tarragona per col·locació d'una bandera monàrquica (197). Al mateix com una suggerència velada de pràctica d'homoneusultat amb menors a una escola religiosa de Reus que provoca una campanya ciutadana anticlerical i moralitzadora, integrada per la Juventut Republicana Autonomista, Vanguardia Radical Autònoma i Juventut Socialista (198), per a protestar pels fets.

En la setmana Santa de 1934 JOVENTUT es dol dels canvis laicistes (199), I continuen els articles d'opinió a LA CRUZ sobre l'ensenyament laic (200) i TRESBALL en sentit contrari (201). I també la polèmica contra els mestres per ésser executors de la directriu laicista en ensenyament (202).

El laicisme a les escoles afectava el calendari escolar tirant els dies 11 de febrer, 14 d'abril, 1 de maig i 12 d'octubre, els 7 dies restants eren optatius de cada Consell Local, així el de Tarragona declara dies feiners l'Ascensió, el Corpus i la Puríssima la qual cosa es considerat per LA CRUZ com una ferida als pares i mestres catòlics (203).

Un aspecte del conflicte escolar fou la retirada de les imatges i símbols religiosos de les escoles com a Reus que fou ordenada per l'Alcalde que no provocà cap protesta i si en canvi una intensa campanya de la premsa conservadora on s'afirmava que es "un agravio a nuestro Dios, Jesucristo, que, de lo alto de la Cruz y en lugar preeminente de nuestros centros de enseñanza primaria, presidia la formación de la niñez". O al Morell, on FOMENT denuncia un mestre que desatè la legislació de la República i té a l'escola imatges religioses "instigant a que rasin els alumnes a bei a veu" i a Castellvell on una comissió de mares, per aquest actiu de les imatges, protesta a l'Ajuntament (204).

A Valls el tema arribarà fins 1935 quan al gener s'inaugura el grup escolar i que segons CRÓNICA DE VALLS hi manca una cosa essencial: que "el Diví Mestre, el president" tot i que fou beneït per l'arxiprest que fa vots perquè "les escoles siguin presidides per la imatge sagrada del Redemptor" (205).

El Ministeri havia fet unes disposicions al maig de 1931 pel que feia a l'ensenyament de la religió a l'escola en les quals es concedia als pares el dret a sol·licitar al mestre especial per això el Estat de Tarragona preparà uns impresos per fer més fàcil l'exercici d'aquest dret (205) i possibilitar que si els mestres no ho volguessin fer "se le confiará a los sacerdotes que voluntaria y gratuitamente quiersen encargarse de elle en horas fijadas" com data el decret. En aquest sentit l'alcalde de Reus adreça ofici als mestres de les escoles nacionals recordant-los que "en cap cas es tolerarà represàlia de cap mena contra els alumnes que no vulguin cursar dita assignatura" "Cosa que li faig evinent en virtut de denúncies rebudes en aquesta Alcaldia" (207).

Al juny de 1933 el governador civil, Caratè Freixa, recorda els preceptes de l'article 48 de la Constitució pel que fa a l'ensenyament laic i l'educació inspirada en idees de solidaritat humana que ha estat desenvolupant en nombrosos decrets i per això "no es tolerable que cap mestre nacional pugui excusar-se per ignorància" i recorda que no hi pot haver a l'escola "cap signe exterior de creences o confessions religioses" perquè "l'escola és un lloc neutre, laic, on els infants han de modelar-se sense cap coacció dels professors per embotir-los les formes de cap doctrina religiosa, i s'abstindran els mestres de fer cap campanya sectària" i per això recorda que es prohibeix a les escoles el signar documents de protesta contra lleis de la República, fer actes d'adhesió a institucions religioses, obrir subscripcions per adquirir objectes destinats al culte. Per tot això, conclou la circular, es vetllarà "el fidal compliment de les lleis laiques de la República que s'han

dictat perquè sia respectada la llibertat de consciència dels infants, i que a l'arribar a majors d'edat, sense cap perjudici, escollir la religió que els hi dicti la seva rac o els seus sentiments" (208).

Tot seguit intentarem reproduir la polèmica sobre l'escola laica i la llibertat d'ensenyament que procugnava la premsa de dreta i d'esquerra publicada al Camp, Sobre l'escola laica ens referirem a articles publicats a TARRAGONA FEDERAL, LLUITA, AVANÇADA, FOMENT, EL CONSEQUENT, TREBALL. Una conferència sobre l'escola laica realitzada al Teatre principal de Valls (209) o els recordatoris de la legislació laicista a l'escola insistint en que cal deixar l'infant "al seu lliure albir si ha de seguir amb l'ensenyança laica o religiosa" (210). Els mitjans republicans en feien mite del laïcisme escolar segons que es desprèn d'aquesta afirmació del CONSEQUENT: "Els esperits lliures, oberts i generosos, que forjarà l'escola laica són l'esperança més positiva del pervindre del nostre poble, són les columnes que han de sostenir la veritable obra de la República" o que té per finalitat "inculcar als infants l'estricta compliment del deure sense necessitat de coaccions de cap mena i ensenyar-lo a conar d'acord amb el que li dicti la seva consciència" (211).

La premsa conservadora, per contra, qualificava la legislació laicista en matèria escolar de neutralitat impossible i defensava que els valors del cristianisme i les pràctiques pietoses no fe cap mal als infants (212), recorda les normes de l'episcopat en motiu de la Llei de Congregacions i que molt resumides són les que segueixen: els pares han de portar els seus fills únicament a escoles

catòliques, només en casos especials es pot autoritzar l'escolarització a escoles acadèmiques, neutres o mixtes però inspeccionant als llibres, instruint-los a fora en la doctrina i la pràctica cristiana i apartant-los del tracte de companys que poguessin posar en perill la seva fe i l'honestetat dels seus costums i finalment que calia un esforç per sostenir escoles catòliques per això, deien els bisbes als pares "hauran d'exercir el seu dret a organitzar-se reivindicant la seva llibertat docent i la creació d'escoles homogènies en conformitat amb les seves creences" (213). Escola única i escola laica s'identifiquen per LLUÏ I VERITAT. Un òrgan tradicionalista com és JOVENTUT afirma que la influència de l'escola en la laïcització de la societat és fonamental i que si això es produeix "el salvatgisme viurà com en segles preterits entre nosaltres" o "els pares que estimin els seus fills han d'evitar, per tots els mitjans que concorrin a escoles laiques" (214) la qual cosa és identificada amb la tasca pedagògica del nou grup escolar vallenc.

LA VEU DE TARRAGONA es fa ressò de les conclusions de l'assemblea nacional de mestres catòlics celebrada a Madrid on es demana el restabliment de l'ensenyança religiosa, l'obligació dels poders públics de millorar els edificis escolars, el foment de l'ensenyança privada gratuïta amb subvencions estatals, l'augment de consignació per a material pedagògic i altres (215).

El to de la premsa conservadora es fa més punyent després del febrer de 1936, LA CRUZ afirma que ara ja es demana clarament l'extermi de tota mena d'ensenyament religiós (216) per part de membres provincials del Ministeri. Així mateix la secció escolar de

Lliga Catalana mostra la seva alarma al "Ministre Domingo per la substitució de l'ensenyança religiosa" (217) ja que segons Puig i Cadafalch "la severa neutralitat que marca la Constitució és substituïda per l'atac a conceptes fonamentals com l'existència de Déu o per l'adoctrinament grogler a les infelices criatures" i clama per la superació no per la persecució ni per la substitució (218).

Las escoles religioses Carmelites a istants al Camp es trobaven a Montbricó, Tarragona, Valls i Cambrils segons que explica una publicació (COMPENDIO CARMELITAS) fundades totes elles a la segona meitat del segle XIX i dedicades a ensenyament i activitats benèfiques (Hospital Valls).

Ja al 1931 en el marc de la polèmica sobre l'article 48 de la Constitució, LA CRUZ descriu la realitat escolar religiosa de la ciutat "gracias a los sacrificios de los abnegados religiosos y ejemplares religiosas". Cita el nombre d'escoles religioses que arriben a 12 institucions i afirma que "Al oedir la disolució de las órdenes religiosas o el establecimiento de la tan cacareada escuela unica y echar por consiguiente al traste tantos centros de instruccion y educacion, ademas de la injusticia y atropello inqualificable que esto supone, aumentamos, en buena lógica, como Minimo, nuestro presupuesto municipal". Aporta un seguit de càlculs sobre el que es necessita per escolaritzar els 5.700 nens entre els tres i els catorze anys que hi havia a Tarragona, 1.075 dels quals anaven a l'escola religiosa i 1.900 a la publica restant sense escolaritzar la xifra de 1.725 (219). Per contra EL CONSEQUENT, portaveu radical, es mostra impacient per la tardança en l'aplicació de la matèria llei (220).

Al juny de 1931, es publica un decret (221) que crea comissions mitges a cada municipi afectat amb participació de la inspecció, mestres, regidors i pares que havien d'estudiar la realitat educativa local; condicions dels locals, organització pedagògica, conversió en escoles graduades, nombre i locals per substituir l'ensenyament religiós i veure les possibilitats econòmiques per obtenir l'ajuda dels Ajuntaments de caràcter econòmic i moral "en pro de la obra dels laicismo escolar" emprendida per la Republica" (222). Els càlculs de la comissió per al municipi de Tarragona significaven, per un total de 2,057 nois i noies escolaritzades un total de 41 escoles i 41 nous mestres. L'Ajuntament donarà suport a l'acció substitutòria però el concurs per a la provisió de locals es declarà desert, membres de la comissió proposaren habilitar l'edifici de gas, es fa evident que l'Ajuntament no pot afrontar una despesa tan considerable al novembre de 1933 ja que només la construcció a la fabrica de 17 aules importaven més de 130,000 pessetes (223).

La premsa vinculada a l'ESC serà la que donarà més difusió al tema ja sigui en articles d'opinió (224) o informant sobre el tancament d'algunes escoles com la de les Germanes de la Presentació a Vila-Seca el juliol de 1933 o la marxa de les Dominiques de la Presentació cap a França quan feia 50 anys que es dedicaven a l'ensenyament a Tarragona, Reus i Vila-Seca (225). També critica que "feta la llei, feta la trampa" ja que segons sembla a Valls un grup de pares catòlics han constituït una societat mercantil que ha comprat el material escolar de Sant Gabriel i es proposa obrir

ensenyament ja "que els fou privada llur ensyança credillecta" (226), és el cas de les autues,

Durant el bienni negre els governs radicals i carlistes, favorables a l'església, duren a terme un desplaçament de facto en la substitució de l'ensenyament religiós (227).

TARRAGONA FEDERAL, en la línia del republicanisme federal d'esquerra també abona el compliment estricte de la legislació ja que "D substituim eficaçment l'ensenyament religiós i afirmem la Republica indstructible o desprastigien i fem fracassar el règim amb tot ajornament o fallida" (228).

Eren els Ajuntaments qui havien de fer-se càrrec de les despeses de lloguer i instal·lació de les noves escoles substitutòries de les religioses. L'Ajuntament de Valls en compliment dels treballs de la comissió mitja es trova, l'agost de 1933, cedir, a partir del gener de 1934, "als locals de la Casa de Caritat i Hospital, actualment destinats a escoles religioses i el pis desocupat de Sant Roc perquè puguin instal·lar-s'hi les escoles nacionals que substituïren l'ensenyament confessional" i posteriorment, al'octubre de 1933, sol·licitar a l'estat, la creació de cinc escoles de nenes, tres de nens i tres de pàrvuls per a substituir l'ensenyament religiós (229). També a Tarragona s'acorda, a efectes del pressupost de 1934, el lloguer de l'antiga fabrica de gas del carrer Rafael de Casanova per a instal·lar-hi quatre escoles i dur a terme les obres d'habilitació de les aules i pavelló sanitari per un import de 15.000 pessetes (230).

Yantra això succeí: a Valls i Tarragona a Cambrils s'endega, al gener de 1933 una campanya a favor de l'ensenyament dels religiosos que afectava 500 infants (231).

L'Ajuntament de Vellmoll realitzà la substitució però les escoles restaren tancades al curs 1933-34 (232), la matrícula ara de 67 a les religioses i 163 a les públiques. A la Salva del Camp s'havien d'habilitar cinc noves escoles, no es trobaren locals tot i l'anunci per prego a tota la població, per això s'habilità l'escaserna al poder fer us del convent. Durant el bienni negre es produí en els tràmits administratius per a l'obertura de col·legis privats que havien de substituir els establements religiosos constituint-se entitats com "La Cultural Societat Limitada" a Reus, la "Instrucció Popular" que havia de fer la tasca dels Germans de la Doctrina Cristiana a Cambrils i Tarragona (233).

Fins després de les eleccions del febrer de 1936 no es tornà a parlar del tema, és així que EL CONSEQUENT planteja la qüestió, que de resoldre's satisfactoriament, havia d'equipar correctament Reus (234). A Valls, segons Cases Mercadè, el 1936 seguien funcionant les escoles religioses del col·legi Sant Gabriel, i per a neres les religioses del Cor de Maria, Germanes Carmelites de la Caritat i les de la Sagrada Família, i afirma que "en arribar al 1935, quasi no se n'havia substituït cap" (235).

Després de les eleccions del febrer de 1936 es reprendrà la substitució de l'ensenyament religiós, és així que els religiosos han de deixar l'ensenyament en un termini breu a partir del maig. En aquesta línia es produïren aldarulls a Torredembarra si bé amb menor violència (236). Al Pla de Cebra l'alcalde comminà a les reverendes

dominiques a abandonar la casa convent i es produí una protesta energica (237). Mentre que l'Ajuntament de Reus sol·licita edificis de titularitat pública per ser l'únic mitjà per procedir ràpidament a la substitució de l'ensenyança religiosa (238).

A Constantí el 15 de juliol de 1936 es produí un judici contra set veïns pels alderulls que provocaren la intervenció de les forces públiques i la instrucció d'un sumari, l'11 de maig, dia de la substitució de l'ensenyament religiós. La sentència condemna a dos mesos i un dia d'arrest i 200 pessetes de multa i pagament de costos (239).

Al març de 1936 torna el conflicte en avançar la substitució de l'ensenyament religiós. LA CRUZ afirma que s'improvitzaran mestres, es crearan escoles "y se hará todos los posibles para producir en el pueblo el efecto deslumbrador y engañoso que se pretende" i conclou que "ni se debe ni se pueda ser sustituida la enseñanza religiosa por oponerse a ello el deseo de las familias y las disponibilidades del presupuesto" (240).

A l'Alt Camp es produïen clausures d'escoles catòliques a Pla de Cabra, Vilabella i Vilarrodona que es qualificat pel conservador EL TEMPS "D'atropell inqualificable i un atentat a la llibertat d'ensenyament reconeguda per tots els pobles que van al davant de la civilització". Sembla que al Pla les dones, unànimament, feren constar la seva protesta (241).

N O T E S

- 1.- ESCODA, "De la dictadura a la Republica", p. 73.
- 2.- GENERALITAT, "L'obra de Cultura", ps. 42-46.
- 3.- LES CIRCUMSTANCIES, 8-X-1931.
- 4.- LLUITA, 16-X-1931.
- 5.- LES CIRCUMSTANCIES, 3-V-1931, LLUITA, 7-XI-1931, afirma que "Escola unica vol dir igualtat dels homes davant les institucions de cultura de l'estat" "L'escola unica establirà les jerarquies de conducta, de talent i de caràcter".
- 6.- LES CIRCUMSTANCIES, 21-II-1932, diu que "La missió principal de la Republica radica en el compromís d'intensificar el cultiu de l'home per a convertir en democràcia conscient el que avui no passa d'un sentiment instintiu de les multituds" i continua "El problema és més aviat espiritual que material, és un problema de sensibilitat per part del poder public, de capacitat per part del magisteri i de compromís per part del poble, "I mentre la cultura popular no compti amb l'instrument adequat i eficaç que avui li manca, la transformació política que s'ha operat no trobarà el seu sentit".
- 7.- TARRAGONA FEDERAL, 20-II-1932, 14-V-1932.
- 8.- B.O.P., 11-VI-1932, L'Ajuntament de Valls les adquireix per acord, 19-VI-1932.
- 9.- TARRAGONA FEDERAL, 4-XI-1932.
- 10.- LES CIRCUMSTANCIES, 7-XII-1932.
- 11.- AJUNTAMENT DE VALLS, Actes, 15-V-1933, 25-IX-1933.
- 12.- LES CIRCUMSTANCIES, 18-VII-1935.
- 13.- LES CIRCUMSTANCIES, 8-VII-1935, 17-VII-1936.
- 14.- "L'analfabetisme disminuí força, però les dades són ben e passives; l'Estat espanyol es mantenia encara en el rang de les països subdesenvolupats, culturalment parlant", MONEU, J. "Pensament escolar", ps. 166-169.
- 15.- A.D.T. Direcció general del Instituto Geografico, Catastral y de Estadística, Censo Electoral correspondiente a 1934.
- 16.- DUCH, M. "Notas per al'estudi del socialisme".

17.- A.H.T. "Presupostos Municipals 1931-1936".
PRESUPUESTOS MUNICIPALES

POS.E	1931		1933		1935	
	TOTAL	EDUCACIÓ	TOTAL	EDUCACIÓ	TOTAL	EDUCACIÓ
ALEIXAR	24,479'9	983'6	26,072'3	783'6	-	-
ALMOSTER	15,500	324	15,500	324	15,500	964
BORRÉS DEL CAMP	31,655'4	2,262	-	-	28,582'2	2,290'5
CASTELLVELL	16,165'9	1,425'2	16,574'9	1,345'7	20,015'3	1,639'3
LA CANONJA	37,500	1,479'9	41,900	2,064'8	-	-
CONSTANTÍ	76,011'5	2,925'9	77,514'5	2,814'8	-	-
MONTOIG	50,519'3	1,500	62,775'3	2,601	-	-
EL MORELL	39,475'8	2,482'5	52,502'8	5,220'9	-	-
LA FOBLA MAFUÍ	13,157'6	970	13,873'1	1,428'2	-	-
RENAV	4,537	105	4,700	305	-	-
RIVDECOLS	23,194'7	440	29,879'7	2,350	-	-
RIVUDORS	80,207'9	1,550	-	-	82,532'4	2,500
LA SECUITA	27,312'3	822'4	27,312'3	3,190'7	-	-
LA SELVA C.	84,247'9	1,290	75,130	2,050	-	-
VILAPLANA	15,054'3	904'6	15,200'9	1,114'6	-	-
VILASECA	92,097'2	6,325	89,999'3	5,117'5	-	-
VINYOLS	20,099'3	170	25,729'6	170	23,713'5	1,170

18.- CASAS MERCADÉ, "Valls: La Guerra Civil" p. 297, "L'ajuntament feu el que pogué, Cal observar que els d'abans de 1931 amb prou feines gastaven un centim de cara l'ensenyament. Els de la República se'n començaren a preocupar. El darrer pressupost, vigent el 1936, ja consignava un 11'6 per cent destinat als problemes de la "cultura".

19.- Llei de 22-X-1931 i instrumentelització dels préstecs per la llei de 16 de setembre de 1932 de 400 milions per construccions escolars. A la província les escoles nacionals de 1er. ensenyament al 1930 eren 561 i la previsió de noves construccions per l'escolarització total del cens eren 708. ANUARIO ESTADISTICO DE ESPAÑA, 1931, p. 52.

20.- FUELLES, p. 319, DOMINGO, Marcel·lí, "La escuela en la Republica", p. 50.

21.- FUELLES, p. 321.

22.- Vegeu, per la política pressupostària de la IIª Republica en Instrucció Pública, RAMÍREZ, p. 69. També TURON, p. 129.

23.- DOMINGO, Marcel·lí, "La escuela en la Republica", p. 49.

24.- Ordre publicada B.O.E 24 de juny de 1931 que fixava les escoles creades, les condicions materials i tècnico-pedagògiques mínimes exigides i el sistema de finançació. Els Ajuntaments

feran servir gestions dels diputats a corts prop del Ministeri per accelerar i facilitar les seves demandes, Vegeu A.H.M.T., Actes C.M.P., 20-VII-1931 on consta l'agraïment al diputat Nogués per les festions fetes per la creació de setze escoles a Tarragona.

- 25.- B.O.P. de 7-III-1933, Acord de 14-IX-1931 que correspon al B.O.P. de 2-XII-1931, pocs dies després, el 18 de setembre s'acorda aprovar el pressupost extraordinari per la construcció del grup escolar, B.O.P. 24-IX-1931, Ajuntament de Valls, Acta Ple 25-X-1931, 2 i 16-XI-1931.
- 26.- A.H.M.T. Lligalls "Instrucció Pública 1931-1933", El següent pas serà l'adquisició de mobiliari per aquestes noves escoles, s'obre concurs l'octubre de 1931 per adquirir lots de 200 taules (5.200 ptes.) i 400 cadires (7.200 ptes.), més 10 taules, 10 seients i 10 armaris pels mestres, (2.700 ptes.).
- 27.- A.H.M.T. "Instrucció Pública 1931-1933", Petició formulada per l'Ajuntament el 14-XI-1931.
- 28.- A.H.M.T. Vegeu Actes municipals, 14-XII-1931, L'Alcalde Lloret després de la seva visita a les escoles habilitades es mostra "impressionat per l'èpand: que en higiene i material es troben". La petició de construcció de sis grups escolars i subvenció del Ministeri es aprova per unanimitat.
- 29.- B.O.P. Extracte d'acords de l'Ajuntament de Vendrells el juliol de 1931, Vegeu També B.O.P. 20-III-1932 en que es ressegueix en acords sobre escoles, blanqueig de les aules, lloguers, petició al Ministeri de Material, B.O.P. 24-II-1932 i 21-III-1932 creades definitivament les escoles es procedeix a la subhasta per adquisició de material, GAVALDA, A. "El llibre de Vallmoll", p.127.
- 30.- B.O.P. 23-VII-1932, Extracte acords Ajuntament de Vendrells, 28-II-1932.
- 31.- LA CRUZ, 10-IX-1931.
- 32.- DIARI DE TARRAGONA, 13-X-1931, En aquest sentit l'Ajuntament de Tarragona agraeix la remesa de material i mobiliari de l'estat, i una màquina de cosir, A.H.M.T. "Instrucció Pública 1931-1933", Així com les projeccions cinematogràfiques a l'Escola Saavedra els caps de setmana, DIARI DE TARRAGONA, 13-XII-1931, DIARI DE TARRAGONA, 18-VIII-1934, reproduïx una entrevista del Conseller d'Ensenyament, federal, en la que afirma que sbans del 14 d'abril a Tarragona funcionaven 32 aules d'oferta pública que escolaritzaven 1.290 infants, Situació radicalment insuficient quan el cens escolar s'evaluava al voltant dels 5.000 nens i nenes, Amb les noves construccions projectades per l'Ajuntament s'havia de fer possible la instrucció de 3.500 nens en total.

33.- AJUNTAMENT DE VALLS Actes Fla 11-V-1931, 10-VIII-1931, 16-IV-1931.

34.- A.M.R. "Cultura Varios 1930-1934".

35.- A.M.R. "Cultura Varios 1930-1934". En col·laboració amb la Junta Autònoma de Cultura Física. Es proposa "actuar prop de la població escolar amb el propòsit de guanyar-la a les pràctiques sistemàtiques de cultura física i l'amor a l'aire i al sol, com a suport del seu millorament físic i per a enfortir les defenses de la seva salut".

36.- FOMENT, 12-VI-1931. "L'Ajuntament, com una derivació més de la seva tutela d'assistència social, sublevarà l'acció de la família i oferirà aquells mitjans necessaris per a que l'higiene sigui practicada i fomentada ja, sobretot en els infants, com un hàbit corrent" "Seria injust atribuir aquesta falta a negligència del lliberats. Cal només tenir en compte que la població escolar que acudeix a les escoles públiques està formada pels fills de la classe treballadora, sovint mancada dels mitjans de vida més elementals, en general allotjada en cases insanes, pel qual l'higiene l'ha de considerar més que una necessitat, un luxe" "Si l'economia de la família obrera és insuficient per a cobrir les necessitats més prementants, com gosarem demanar-li unes pràctiques d'higiene que solament són possibles quan s'ha obtingut un nivell de vida del qual els nostres obrers estan encara molts distants?" A.M.R. "Cultura Varios 1930-34". "1.- Cal vetllar perquè es compleixi la llei relativa a l'ensenyament primari obligatori. 2.- A Reus manquen més de trenta escoles nacionals. 3.- L'Ajuntament genuí representant del poble, cal: la matrícula i distribució dels nens a l'Ajuntament perquè cada infant assisteixi a escola de barriada "a fi d'evitar el papalloneig"; les Comissions de Cultura de l'Ajuntament ha de constituir un Patronat escolar que atengui, la creació de noves escoles fins un mínim de 40; els grups escolars de nova creació han de constar de 2 seccions de pàrvuls, 6 grups per nens i 6 per nenes; creació borses d'estudi o beques per supernormals; graduació de totes les escoles existents; millorament de les condicions pedagògiques i higièniques les locals escolars." "Contribuir al millorament econòmic del mestre si es vol estimular-lo i dirigir-lo més raudiment." "E exercir el control necessari perquè l'escola del poble sigui, a l'hora que alegre i sana, un centre eminentment educatiu i patriòtic." "Orientació escolar: 1. El Mestre: criteris per al professorat; vocació per l'ensenyament, possessió del català, amor a Reus, coneixements pedagògics moderns, coneixement de les ciències somàtiques i morals per estudiar l'infant; L'obra de l'escola: preparar una generació forta i àgil, de cervells clars i lliures per a pensar per compte propi; que del respecte a la consciència, als drets i a la propietat de l'altre en faci una religió; que l'exercici de la ciutadania sigui un hàbit; que tingui el treball per la més digna i honorosa de les ocupacions; que estimi com a cosa sagrada la família i la pàtria; que gusti de les Belles Arts; que se

senti sorpresa davant la maravillosa obra del Creador," LES CIRCUMSTANCIES, 19-V-1931,

- 37.- Circular Consell Provincial primer ensenyament de 3-III-1932, "Instrucciones para solicitar la construcción de edificios escolares", Aquestes pogueren ser directament a càrrec de l'estat i en aquest cas els Ajuntaments havien de fer cessió del solar per l'edifici i contribuir amb el 15% del pressupost d'obres. Si la construcció es feta directament per l'Ajuntament l'estat aporta per cada escola unitària o mitja 9.000 ptes. Finalment s'establien solucions en cas de que l'Ajuntament no pogés fer l'aportació del solar.
- 38.- B.O.F., 11-III-1932, Circular del Govern Civil, A.H.M.T., "Instrucció Pública 1931-1933", s'hi troben els impresos de l'estadística però no hi ha ni les dades locals.
- 39.- B.O.P., 27-IV-1932, 5-VIII-1932 i a tracte d'acords de l'Ajuntament de Figuerola de l'1-IX-1932.
- 40.- B.O.P., Acord de l'Ajuntament de Reus de desembre de 1931 i del setembre de 1932, 20-XI-1932, 20-IV-1933 i 1-IX-1933.
- 41.- "Problema escolar a Tarragona". Paral·lelament a la tasca de planificació escolar cal fer front, a Tarragona, a la creació definitiva de les deu noves escoles, que segons l'ordre del Ministeri preten "corregir amb la major urgència possible, la manca d'escoles en funcionament". El total de les deu escoles tenien una capacitat per quatre-cents infants, així "s'assegurarà, de moment lloc a gairebé la totalitat de la població infantil, que avui no pot concórrer a les escoles particulars".
- 42.- DIARI DE TARRAGONA, 28-I-1932. Les noves edificacions que havien de millorar les arcaiques i velles instal·lacions ja que segons la memòria l'antic Ajuntament es vella, la del carrer Major fou construïda el 1820, la de la Plaça Frim el 1905 i l'edifici de Saavedra el 1911, també es e traordinàriament vella, la dels Astillers del Setge, A.H.M.T., "Instrucció Pública 1931-1933". Estadístiques escolars per al Consell de Cultura de la Generalitat, 1932.
- 43.- DIARI DE TARRAGONA, 28-I-1932, Paral·lelament a la tasca de planificació escolar cal fer front, a Tarragona, a la creació definitiva de les deu noves escoles, que segons l'ordre del Ministeri preten "corregir amb la major urgència possible, la manca d'escoles en funcionament", el total de les deu escoles tenien una capacitat per quatre-cents infants, així "s'assegurarà, de moment, lloc a gairebé la totalitat de la població infantil, que avui no pot concórrer a les escoles particulars". DIARI DE TARRAGONA, 28-I-1932.
- 44.- B.O.P., 5-VI-1932, acord Ajuntament de 19-X-1931, "L'Assemblea convocada per les entitats que s'assignen i reunida en la sala d'actes de la Societat agrícola ha convingut unànimement en la

necessitat ineludible que sigui construït a la nostra ciutat un Grup Escolar, ja que els actuals edificis que serveixen en d'Escoles Nacionals són completament indignes per llur estat deporable, tant per la seva manca d'higiene com per la carencia absoluta de tota condició pedagògica. A més són insuficients i no poden encabir la població escolar, bona part de la qual queda crifa d'instrucció primària.

Aquesta deficiència, que per si sola faria inajornables la construcció d'un grup escolar modern, higiènic, i capaç, està complementada pel problema de l'atur forçat que quedaria sensiblement, sinó totalment, remeiada per una bona tempoçada si es porta a la pràctica la referida construcció.

es per això que l'Assemblea acordà per aclamació presentar a l'EXCM. Ajuntament les següents conclusions:

PRIMERA: Demanar a l'Ajuntament que fent-se eco de les aspiracions populars, porti a cap les gestions necessàries per tal que sigui un fet la construcció del projectat grup escolar.

SEGONA: Que no planyi els esforços i empli tots els mitjans al seu abast, perquè aquesta construcció sigui feta en el breu termini que s'igui en els engorrosos problemes de la manca de locals escolars i de l'atur forçat.

TERCERA: Demanar a l'EXCM. Ajuntament que en la primera sessió que celebri, tracti aquest assumpte per considerar-lo d'urgència".

Conclusions emeses a Vallis, 5 de febrer de 1933. Signades per l'Associació de Pares d'Alumnes de les Escoles Nacionals, la Societat Agrícola, l'Airone Vallenca, Unió de Rebassaires, Sindicat de Treballadors del Camp i Sindicat de Treballadors Industrials. Acord 2-VI-1932, B.O.P. 2-VII-1932, 20-X-1932, acord de 3-X-1932, TREBALL, 11-II-1933. "Acte pro grup escolar", "Vallis es mobilitza per tal d'obtenir el grup escolar. Les "forces vives" fan el mort. L'assalt al Banc de Vallis. Que en ferem de tents mestres?, importants conclusions".

45.- Ajuntament de Vallis, Actes Ple 21-III-1932, 2-V-1932, 8-VIII-1932. "La insuficiència d'escoles, la manca de locals i les deficiències dels actuals constitueixen un afront que per dignitat i estimació pròpia i en bé de la Cultura dels futurs ciutadans i de la prosperitat de Vallis hem de procurar treure'ns del damunt". Acte 30-IX-1932. També Actes 10-XII-1932, 19-XII-1932.

45.- CASAS MEPCADE, "Vallis: La Guerra Civil", p. 296. Després d'aquesta mobilització en pro del grup escolar es constituï a l'Ajuntament de Vallis una comissió de regidors per tal d'accelerar l'obra al mateix temps que se succeïen els problemes d'habilitació de locals per les noves escoles creades. TREBALL, 11-II-1933, editorial "El grup escolar", TREBALL, 23-XII-1933, es referia a la petició del Consell Local d'ensenyament que demana l'habilitació d'un pis de Sant Roc per ubicar l'escola de pàrvuls, així com el material necessari.

- 47.- LES CIRCUMSTANCIES, 2-V-1932, "respon a la concepció de les modernes edificacions destinades a escola; consta de vuit aules, amb sala de conferències, gabinets d'higiene, galeries i sobretot resolt el problema de la llum i la ventilació, essencial en aquestes construccions".
- 48.- A.M.R. "Cultura Varios 1930-1934", Acta Ple, 15-IX-1932.
- 49.- A.M.R. "Cultura Varios 1930-1934".
- 50.- A.M.R. "Cultura Varios 1930-1934".
- 51.- DIARI DE TARRAGONA, 29-I-1932.
- 52.- AVANÇADA, 7-I i 12-III-1933, La ciutat de Tarragona al setembre de 1933 comptava amb tres escoles graduades públiques (Saavedra, Caputjans, Plaça Astillers del Sitj), vuit escoles unitàries de noies, catorze unitàries de noies i cinc de pàrvuls, Plantajar-nos un estudi localitzat a partir d'estadístiques com aquesta es fa difícil ja que no ens tenim referències de caràcter i abast provincial, ANUARIO 1934, Biblioteca Figueras.

PROVINCIA DE TARRAGONA

	GRADUADES		SECCIONS MIXTES/UNITÀRIES						TOTAL	
nens	15	16	55	62	20	20	251	262	298	298
nenes	11	11	34	36	45	46	265	267	346	346
nenes pàrvuls total	23 en les dues dates igualment.									
TOTAL GENERAL es de 544 a l'1 d'octubre de 1932 i 645 a l'1 de setembre de 1933.										

- 53.- AJUNTAMENT DE VALLS, Acta 16-I-1933, Acorda aprovar un ajut de 1.000 ptes. per aquesta finalitat, B.O.G.C. 25-V-1933.
- 54.- AJUNTAMENT DE VALLS, Acta 17-VII-1933.
- 55.- LES CIRCUMSTANCIES, 24-VIII-1933.
- 56.- A.M.R. "Cultura Varios 1930-1934".
- 57.- Fàbrica que té un solar de 2.025 m², A.H.M.T. Cultura 1934, Aquesta operació resultarà fallida perquè el Ministeri rebutja l'esmentat edifici per a destí cultural per la qual cosa l'Ajuntament el posarà en venda, A.H.M.T. Secció del 3-II-1936, Vegeu CATALONIA, 6-II-1936, A.H.M.T. Actes Ple 1934-1937, Data 17-II-1934, que contempla les següents accions en una primera etapa que pretén consolidar l'estructura de quatre grups escolars: compra de l'edifici de l'a.-fàbrica Ribes per un valor de 220.106 ptes.
- 58.- TRESALL, 23-II-1934, "Actuació de la Comissió de Cultura", Exposició de la situació cultural local per Francesc Olla, regidor de Cultura per U.S.C. que es pronuncia per la necessitat de construir un parvulari que serviria per

"alleugerir l'atur forçat" en i com "ajudaria eficientment a consolidar la labor començada en la construcció de classes de nenes de pàrvuls, a fi de donar estabilitat a l'escola nacional". La construcció del parvulari, serà aprovada pel Pla de 4-IX-1934, Vgeu B.O.G.C., 4-IX-1934.

- 59.- JOVENTUT, 7-III-1934, CRÒNICA DE VALLS, 19-I-1934.
- 60.- TRESALL, 14-VII-1934, Les millores en l'escola pública provoquen la intolerància de les monges "Sobretot d'ençà que l'Escola nacional els pren perquè servei millor i gratuïtament- les nenes, estan, pobres dones, que treuen foc pels cuers i insulten als gosets pares de família que no volen que les filles continuïn perdent el temps en aquelles, diguem-ne Escoles".
- 61.- A.M.R., Pressupost 1934, "Cultura 1934".
- 62.- FOMENT, 3-VI-1934.
- 63.- B.O.G.C., 3-II-1934, B.O.G.C., 25-V-1934, Acords Ajuntament de Montroig de març de 1934, JOVE, J., "Guia de les Borges del Camp", p. 79, B.O.G.C., 10-VII-1934.
- 64.- BUTLLETÍ DELS MESTRES, 1935, p. 31.
- 65.- JOVENTUT, 30-I-1935, "Dels passats successos" i 13-II-1935, Repercussions inauguració Grup escolar.
- 66.- JOVENTUT, 28-VIII-1935, "Un mal que cal corregir".
- 67.- Ibidem.
- 68.- TRESALL, 28-IX-1935, "Del grup escolar", detat a la presó de Tarragona.
- 69.- A.M.R., Cultura.
- 70.- A.M.R., Registro Comunicaciones, 4-VI-1935.
- 71.- B.O.G.C., 5-VI-1936, Ajuntament d'Alforja, acords 14-V-1936, B.O.G.C., 27-VI-1936, Edicte Ajuntament d'Alforja: adquisició solers i crèdit a C.P.V.E. per 80.000 ptes. B.O.P., 17-VI-1936, Acord Ajuntament de Vandellòs, 3-V-1936, B.O.G.C., 29-VI-1936, B.O.G.C., 7-VII-1936, Ajuntament de Riudecols, acord 30-V-1936, Oferei com a garantia del préstec els "arbitres sobre pesos i mesures i el de carns fresques i salades", B.O.G.C., 13-VII-1936, CATALUNYA, 24-III-1936.
- 72.- CRÒNICA DE VALLS, 11-IV-1936, "tal com és".
- 73.- B.O.G.C., 7-VII-1936, Acords Ajuntament de Reus, 20-III-1936.

- 71.- A.M.R. Cultura. L'evolució de la Diada del llibre es la següent, durant els anys 1933, 1934 i 1935, amb uns pressupostos de 1.476'8, 1.720 i 516'5 pessetes respectivament.
- 75.- A.M.R. Acta 9-IV-1935.
- 76.- EL CONSEQUENT, 14 : 19-III-1936.
- 77.- CENTRE D'ESTUDIS D'ALCOVER, "L'Ensenyament", p. 111.
- 78.- DOMINGO, M., "La escuela en la Republica", p. 12. JONAS, J. "El pensament ...", p. 162. "als darrers esmergats a favor de l'educació del poble foren insuficients per a absorbir el deficit i la demanda creixent d'escolarització, l'augment de la demanda era una conseqüència del nou clima social creat pels mateixos mateixos governamentals".
- 79.- DOMINGO, M., "La escuela en la Republica", p. 58.
- 80.- Vague FIGUERES, TEIXIDÓ, Cantines ..., Vol. II Comunicacions Col·loqui Republica Tarragona, ps. 218-219.
- 81.- AJUNTAMENT DE TARRAGONA, Pressupost editat, p. 52. Consignació de 3.326'5 pessetes, al corresponent al 1931 no hi havia partida per cantines.
- 82.- A.H.M.T. Cultura 1934. MENUS PER A LA CANTINA ESCOLAR:
 PRIMERA SETMANA:
 DILLUNS: patates amb bacallà, fricandó de vella, galetes.
 DIMARTS: escudella i carn d'oca amb pilota, codonyat.
 DIMECRES: potatge de cigrons, anyell a la brasa amb peironessa, fruita.
 DIJOUS: arris amb pei i costella de porc, lluç rebossat, ensiam, galetes.
 DIVENDRES: escudella de pages, mandonguilles amb patates, codonyat.
 DISSABTE: mongetes guisades, vedella rebossada, ensiam, galetes.
 SEGONA SETMANA:
 DILLUNS: arròs a la milanesa, bacella a la diacaína, galetes.
 DIMARTS: escudella i carn d'olla amb pilota, codonyat.
 DIMECRES: llenties guisades, estofat de vedella, fruita.
 DIJOUS: macarrons a la italiana, vedella rostida amb patates, galetes.
 DIVENDRES: mongetes guisades, lluç rebossat, ensiam, galetes.
 DISSABTE: escudella de pages, bistec amb tomaquet, codonyat.
- 83.- DIARI DE TARRAGONA, 23-V-1934, AHMT, Cultura 1934.

- 84.- A.H.M.T. Cultura 1934, Cantines instal·lades al carrer Major, num. 39.
- 85.- Cultura 1934, Ministeri d'Hisenda, corresponència, "Un aspecte interessant de la ensenyança primària es la creació de cantines escolars, en donde los niños sean atendidos en la hora de la comida del mediodía, sin necesidad de recorrer largas distancias. También tiende la creación de estas benéficas instituciones al facilitar comida a los niños pobres cuyos padres atraviesan una difícil situación económica, como consecuencia de la crisis de trabajo".
- 86.- Adquisició de dues dotzenes de plats de pedra, un portatoballons, cinquanta ports-tovallons, una dotzena de gots d'aigua, un culleró, un foga, una trinadora, un colador, A.H.M.T. Cultura 1935, Despeses de cantines durant novembre i desembre de 1935.
- 87.- Ajut estatal de 3.000'- pessetes, A.H.M.T. Cultura 1935, Proposta del 25 de febrer de 1935, perquè, es ve posar en pràctica, en el mateix lligall hi consten dues relacions dels dos menjadors amb cinquanta-quatre nens l'un i cinquanta-tres l'altra.
- 88.- A.H.M.T. Cultura 1935.
- 89.- A.H.M.T. Cantina escolar municipal, Cultura 1935, Còpia parcial mecanografiada i parcial del text del reglament.
- 90.- A.H.M.T. Cultura 1935, Quan es liquida la subvenció del Ministeri només hi consten trenta-quatre nens i trenta-quatre nenes en el període corresponent al 10 d'abril i fins el 30 de juny, Caldria veure l'ordre ministerial de 21 de gener de 1935.
- 91.- DIARI DE TARRAGONA, 23-V-1936.
- 92.- Ibidem, 29-V-1936, "Festival Artístic".
- 93.- LA CRUZ, 11-VI-1936, "Las cantines escolares".
- 94.- Actes A.M.R., 30-XI-1933, Subvenció amb destí a cantina, 3.000'- pessetes, A.M.R. "Colònies escolars 1932-1934", EL POBLE, 12-VI-1936.
- 95.- EL POBLE, 11-VII-1936.
- 96.- FOMENT, 13-VI-1936, "Temes locals".
- 97.- A.H.M.T. Pressupostos Ajuntament de Tarragona, 1931-1934, La consignació pel 1934 és de 3.000 ptes. Vegeu també FIGUERES, TEIXIDÓ "Cantines, colònies", ps. 220-222.
- 98.- A.H.M.T. Actes 30-XI-1931, Lligall "Ensenyament 1931-1932".

- 99.- El cost total es de 3,124,79 ptes finançat en 750 per l'ajuntament, 150 la Junta, l'Estat 4,000 ptes i un deficit de 1,934,79 ptes que es assumit per l'ajuntament, AHMT, Lligall "Instrucció Pública 1931-1932",
- 100.- LA CRUZ, 13-V-1932, "Per a una colònia escolar", Per tot això, en la mateixa línia es fa un festival a benefici de la colònia al Salt Modern, LA CRUZ 22-IV-1932 que serà repetit al 1933 a l'Orfec Canongí, DIARI DE TARRAGONA 23-IV-1932,
- 101.- A.M.R, "Cultura, Venios 1930-1934",
- 102.- A.H.M.T, Lligall "Cultura 1934", Les colònies d'estiu a Poblet suposen unes despeses de 3,697,90 ptes, i ocasionen un deficit de 1,197 ptes ja que compten exclusivament amb l'aportació municipal que es de 2,500,
- 103.- A.H.M.T, "Instrucció Pública 1931-1933" Instal·lació de l'Escola de Mar a la Platja del Miracle en col·laboració amb la Junta Antituberculosa i l'Associació d'Amics de la Platja que cedien els pavellons per instal·lar-hi els vestuaris i les aules, "Cultura 1935", El pressupost es de 1,000 ptes que aporta la Generalitat, 5,000 l'Estat i 12,611,5 l'ajuntament,
- 104.- A.H.M.T, Cultura 1934,
- 105.- A.H.M.T, Cultura 1934, Sol·licitud al Ministeri que gestiona el diputat Ruiz Lecina,
- 106.- A.H.M.T, Cultura 1934, Hi participen, al 1934, 60 nens i 39 nenes,
- 107.- A.H.M.T, Cultura 1934,
- 108.- BUTLLETÍ DELS MESTRES, Maig 1934, p. 143, El balanç es molt positiu, l'estadística es d'un increment del pes mig d'1,5 kgs. els nens i 2,250 kgs. les nenes, Mes alt que 1934 en que l'increment era d'1,015 nens i 1,89 les nenes, per això es qualifica de "faleguer resultat de les semi-colònies escolars municipals d'enguany", A.H.M.T, Cultura 1935, A.H.M.T, Cultura 1934, El menu del dia d'inauguració es macarrons, lluç amb salsa marinada, pollastre rostit i pastís
- 109.- A.H.M.T, Cultura 1935, Carta del gestor L. de Cenedada al Ministre tot reclamant la subvenció, Similarmet succeeix a Reus, Les colònies de 1932 amb un cost de 14,110,7 ptes reberen una subvenció de 4,000 ptes, les de 1933, 3,000 ptes per un cost de 15,500 i les de 1934 la mateixa quantitat però les despeses eren de 25,254,9 ptes, A.M.R, "Colònies escolars 1932-1934", La Generalitat subvenciona al 1934, via Patronat d'Assistència Social, canalitzat per la Comissió de Protecció de Menors i repressió de la mendicitat, l'aportació de 3,000 ptes, Les de 1935 tindren un cost de 14,747,91 ptes, subvenció de l'estat 2,948, l'ajuntament 3,000, ajut Vallis per

- manteniment 376 escolars per 2,30 ptes/un = 2.014,80 i deficit 5.725,11.
- 110.- A.H.M.T. Cultura 1935. El deute de les colònies de 1934 era de 7.000 ptes ja que l'estats a Montolanc importava 17.009,45 ptes i la cosa.
- 111.- A.H.M.T. Cultura 1935.
- 112.- A.H.M.T. Cultura 1935. Informa en petició de subvenció al Ministeri. LA CRONICA, 10-V-1935. DIARI DE TARRAGONA, 11-III-1935.
- 113.- DIARI DE TARRAGONA, 18-VI-1935.
- 114.- AJUNTAMENT DE VALLS, Acta 22-VII-1932. LLUITA, 20-VIII-1932.
- 115.- A.H.M.T. Instrucció Pública 1931-1934. Petició a la Generalitat per "tractament de cura de fills dels obrers sense feina". Ofici de l'alcalde de Valls agraïnt les atencions rebudes, es interessent aportar una carta que casualment trobaran a l'Arxiu de la Diputació de Barcelona als lligalls de Agricultura i Femenaria, lligall 3761, en que s'hi troba una carta de Sandra, a Joan Comoreira en la que sol·licita subvenció de 3.000 ptes per a les colònies vallenques "davant la situació política de la ciutat i de l'ascendent que havem conquerit en la tasca escolar d'ençà que tenim aquest departament a les nostres mans es necessari que aquest any poguem portar endavant amb major impuls les colònies que tenim projectades".
- 116.- TREBALL, 14-VII i 4-VIII-1934.
- 117.- CRONICA DE VALLS, 6-VII-1935.
- 118.- AJUNTAMENT DE TARRAGONA, "Instruccions al professorat de les colònies escolars".
- 119.- CRONICA DE VALLS, 6 i 20-VII-1935. EL TEMPS, 20 i 27-VII-1935. JOVENTUT, 24-VII-1935.
- 120.- Publicat a EL TEMPS, 3-VIII-1935. "A l'actitud ineplorable de la majoria d'alumnes de les escoles nacionals rebutjant el benefici de les semi-colònies que l'actual Ajuntament ha organitzat per a enguany, seguint una actitud de groguer atac contra els alumnes que hi concorren, ja per mitjà de crits, iulets i fins alguna pedrada, cosa que es atemptatori al dret de gentes, al respecte mutu i a la subordinació deguda que en bon pla de consciència i cultura deuen tenir, si cap, més que ningú, els escolars.
- I disposat a no consentir semblent atropell, s'ordena a tots els veïns que guardin la deguda compostura i la facin guardar als nois concurrents a les escoles nacionals, car contra el primer que torni a provocar el mes petit incident

procedirà amb tot rigor, exigint per ells als pares la responsabilitat subsidiària en que hagin incorregut".

- 121.- EL TEMPS, 3-VIII-1935, CRÒNICA DE VALLS, 3-VIII-1935, TREBALL, 10-VIII-1935, JOVENTUT, 7 : 14-VIII-1935.
- 122.- JOVENTUT, 28-VIII-1935, CRÒNICA DE VALLS, 31-VIII-1935 que diu: "la majoria dels petits escolars d'aquí s'han abstingut d'anar-hi per haver estat els pares d'aquests entabanats i explotats, com sempre, pels que actuen de guies seus".
- 123.- TREBALL, 3, 10 : 18-VIII-1935, EL TEMPS, 23-V i 18-VII-1935.
- 124.- A.H.F.T. Pressupostos Municipals Reus 1931, 1936.
- 125.- A.M.R. Actes Pla 9-VII-1931.
- 126.- LES CIRCUMSTÀNCIES, 7-VII-1931.
- 127.- LES CIRCUMSTÀNCIES, 2-X-1931 que publica "Diari de les colònies escolars" també en els dies, del mateix diari, de 14 de setembre i 24 de setembre signat per Josep Iglésias Elasi.
- 128.- A.M.R. Cultura Colònies escolars, A.M.R. Actes Comissió de Govern de 25 de maig i 9 de juny de 1934.
- 129.- FOMENT, 3-VI-1934.
- 130.- FOMENT, 22 i 28-VII-1934.
- 131.- FOMENT, 17 i 29-VII i 2-X-1934.
- 132.- A.M.R. Lligall "Cultura". Els menús per als nens de les colònies de Salou entre el 16 de juliol al 15 de setembre, en torns, participant-hi un total de 97 nens i 89 nenes incloïa, per dinar: sopa de caldo, peix fregit i fruita / arroís sec, carn amb fesols, galetes / sopa de peix, bistec amb patates i ametlles, i els sopars eren: sopa d'all amb ous, bacallà i galetes / verdura, peix fregit i fruita.
- 133.- A.M.R. Lligall cultura "Colònies escolars", 1935.
- 134.- CRÒNICA DE VALLS, 15-V-1932. Conferència de Llucieta Canys "Consideracions sobre l'etern femení, Consells per a ésser feliç en el matrimoni" i conferències que professors de l'escola fan a Brafim ("L'Agricultura com a base de la riquesa nacional") i a Alcover ("L'Escola i la seva missió en la vida social"). TREBALL, 5-VI-1934. Conferència d'Octavi Saltor: "L'Educació col·lectiva i l'acció individual", SUTLLETI DELS MESTRES, 1935, p. 320. Conferència del seu director, Francesc Fallester, "Prevenició dels accidents del Treball", EL TEMPS, 28-XII-1935, JOVENTUT, 4-XII-1935.

- 135.- **TÈCNICA I TREBALL**, Julio 1932. E posició de fusteria, escultura, pintura, dibuix, electricitat, mecànica, serralleria, tailoria, construcció. **TREBALL**, 23-VI-1934 i 15-VI-1935. L'edició de 1935 compta amb una nova secció de labors pròpies de la cone "digne d'esser contemplada per l'abundor, justesa i elegància de totes les prenyes de vestir que s'hi exhibiran". **EL TEMPS**, 1-VI-1935. E posició que és inaugurada pel sociòleg i e -ministre, protector de l'Escola el qual se li fa un homenatge, Para Sangro Ros de Olano. **CRÒNICA DE VALLS**, 15-VI-1935. **HERALDO REPUBLICANO**, 2-VII-1932.
- 136.- **AJUNTAMENT DE VALLS**, 3-V-1933. A l'abril de 1934 organitzen un "petit cartamen literari" per obres en català sobre "Elogis adients a la importància de la lectura" i "Conte o rondalla de reguts vallenc encaminada a despertar l'afició a la bona lectura". **TREBALL**, 17 i 31-III-1934. **CRÒNICA DE VALLS**, 27-IV-1935 amb una audició de sardanes per la Cobla "La Principal de Valls" con en l'any anterior. **A.M.R. Acta**, 5-X-1932.
- 137.- **TREBALL**, 23-II-1934. Concurs organitzat per la secció Eursionista de l'Escola del Treball. **EL TEMPS**, 1-II-1935.
- 138.- **TÈCNICA Y TRABAJO** octubre 1931. **TÈCNICA I TREBALL** maig 1932. **A.M.T.** "Cultura 1934".
- 139.- **CASAS MERCADÈ**. "Valls: Guerra Civil", p. 20.
- 140.- **AJUNTAMENT DE VALLS**. Actes, 23-V-1931, 27-VI-1931, 28-XII-1931, 8-V-1932, 22-V-1933 i 12-VI-1933. **EL TEMPS**, 12-X-1935. També l'Escola de Reus visita Barcelona (l'Escola del Treball, les Escoles del Gremi de Patrons Pintors, la Generalitat, el Parc Zoològic i el Museu d'Art Antic). **LES CIRCUMSTÀNCIES**, 25-V-1932. **LA CRUC**, 23-VII-1931. **A.M.T.** Cultura 1929-1933.
- 141.- **AJUNTAMENT DE VALLS**. Actes, 5-X-1931. **TREBALL** i **EL TEMPS**, 10-VIII-1935. A proposta del Ministeri s'inclou una subvenció de 50.000 pessetes en un pla per a premiar l'atur forçat en obres a l'Escola, la qual no havia rebut cap subvenció important des de l'època en que fou Ministre Sangro Ros. **CRÒNICA DE VALLS**, 26-I-1935. **EL TEMPS**, 4-IV-1936, informe d'una subvenció del Ministeri de 43.000 pessetas.
- 142.- Al 1931-32 es inaugurat pel reverend Casas, director. Es fa una conferència sobre "La Escuela del Trabajo en orden a la agricultura de la comarca". **EL TEMPS**, 17-X-1931. **LLUITA**, 15-X-1932. **LES CIRCUMSTÀNCIES**, 4-X-1932.
- 143.- **BUTLLET: DELS MESTRES**, Novembre 1932.
- 144.- **ACCIS COMARCAL**, 25-IV-1931.
- 145.- **AJUNTAMENT DE VALLS**, 11-VII-1932.

- 146.- Carta de Joan Sandra en nomenar-lo representant de la Generalitat al Patronat, 29-VI-1934 "Aquest Patronat si i com l'Escola del Treball era un redutxte reaccionari que poc a poc erem conquerint, puí actualment hi tenim quatre companys professors, El Patronat encara està un ic encarcerat i la nostra presència allí serà beneficiosa per la causa". A.D.S. "Agricultura-Panaderia", Lligall 3,761.
- 147.- LLUITA, 14-V-1932.
- 148.- CENTRE D'ESTUDIS D'ALCOVER, 'L'Ensenyament ...', p. 127. Els viatges dels alumnes alcoverencs eren subvencionats pel municipi. L'Ajuntament de Siencafort mostra la seva quei e per la manca de facilitats e la matricula dels alumnes de la Conce de Barberà, S.O.P., 4-VI-1932, 15-VI-1932 al nateix Ajuntament aprova la subvenció e l'Escola del Treball de Valls, Iguelment al d'Alcover, S.O.P., 5-IV-1933. Se sol·licita l'ingrés pels alumnes de Figuerola, E.O.G.C., 11-VII-1933. El Ministeri li conferir jurisdicció sobre els partits judicials de Valls i Montblanc, TRESALL, 4-VIII-1934.
- 149.- TREPALL, 23-II-1934 i 15-IX-1934. En una glosa a la tasca del regidor d'U.S.C., Francesc Ollé, afirma "La satisfeció per haver contribuït a l'e pansió de la nostra Escola del Treball, a l'aprovar subvencions per a la creació de l'Institut de la dona que treballa", mostra d'un "redreçament cultural de la ciutat".
- 150.- TREPALL i CRONICA DE VALL, 16-X-1935.
- 151.- LES CIRCUMSTANCIES, 15-IX-1931. Al curs 1932-34 s'hi implanten els estudis de comerç, la matricula als quals es recomanada pel CADCI, FOMENT, 5-X-1933. La matricula al curs 1930-31 fou de 501 alumnes (322 noies i 179 dones). Però només acabaren el curs 339 alumnes, CAMERA OFICIAL DE COMERÇ, Vida Econòmica 1931, o. 37.
- 152.- A.M.R. "Carta fundacional de la escuela del Trabajo de Reus". L'Escola es fruit de la reconversió de l'anterior escola municipal de dibuix ".
- 153.- A.M.R. "Cultura veries 1930-1934".
- 154.- LES CIRCUMSTANCIES, 2 i 11-III-1936, 22-IV-1936, 10-V-1936, DIARI DE REUS, 28-IV-1936, EL CONSEQUENT, 6 i 9-VI-1936.
- 155.- Carta fundacional, VIRGILI, J. "Tarregone i la seva premsa". Vol. I, p. 157.
- 156.- En aquest sentit el Patronat denega al Conseller de Cultura de la Generalitat Ventura Gasol, el novembre de 1932, que es faci carrac de les despeses del transport dels alumnes dels pobles de la demarcació que fins aleshores havia costejat la Diputació, A.M.T. "Distribució Pública 1931-1933".

- 157.- VIRELLI, J. "Tarragona i la seva premsa", Vol. I, p. 157.
- 158.- TECNICA I TREBALL setembre 1932.
- 159.- TECNICA Y TRABAJO, juny 1931. Al mes de maig, seludant la proclamació de la República l'editorial afirmava que cal realitzar l'esperança de "poner la enseñanza profesional obrera al nivel necesario para que de su aprovechamiento puedan salir expertos obreros técnicos que buenos falta hacen para levantar las industrias".
- 160.- LA CRUZ, 4-VIII-1931, DIARI DE TARRAGONA, 25-VII-1931, LA VEU DE TARRAGONA, 2-VII-1931, LA CRUZ, 28-II-1932.
- 161.- TECNICA I TREBALL febrer 1935.
- 162.- LA VEU DE TARRAGONA, 10-I-1932, 14, 17, 20 i 23-II-1932.
- 163.- CAMARA DE COMERCIO "Vida Económica" 1929-1932, p. 58.
- 164.- A.M.T. Cultura 1932-1933. Manifest de la Federació Obrera Cultural de Catalunya. Hi tingué una participació destacada Rafael Campelans.
- 165.- TECNICA I TREBALL agost 1932. LA VEU DE TARRAGONA, 10-I-1932. El Congrés aprova que "Els treballadors han d'intervenir en la direcció de les Escoles de Treball, en les comissions de Cultura dels municipis i en el Consell de Cultura de la Generalitat".
- 166.- TECNICA I TREBALL octubre 1933.
- 167.- TECNICA I TREBALL juliol 1932.

168.-	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Tarragona	8,000	8,000	8,000	8,000	-	-
Reus	21,900	-	-	-	-	24,000
Valls	-	11,150	-	-	-	-

Les escoles eren finançades amb els recursos municipals, del ministeri (1,250 pessetes trimestrals per a l'Escola de Valls de 1935) i el Comissariat de la Generalitat que el 1935 concedí 4,632 pessetes a Reus, 3,434 a Tarragona i 1,945 a Valls, CATALONIA, 7-II-1936.

Inicialment els recursos de les Escoles del Treball procedien d'un arbitri que afectava els emigrants. Aquest sistema feu fallida al 1931 en minvar l'emigració espanyola transoceànica. MINISTERIO DE TRABAJO "En pro de la Formación Profesional". Al juliol de 1936 la Generalitat records l'obligació de les corporacions provincials i municipals d'abonar 0'20 pessetes per persona i any als Patronats Locals de Formació Professional d'acord amb decret d'1 d'agost de 1935.

165.- TECNICA i TREBALL juliol 1932, "GERER; l'evolució dels nostres temes fent vertaderament indispensable per tu una preparació tècnica que tal volta no tens,

Si no vols veure't per sota dels teus companys de treball, i més encara, descedit del taller o fàbrica ont treballs, per manca de coneixements, pense que l'ESCOLA DEL TREBALL obra novament les seves portes a la cultura,

No dubies! per tu mateix! per els teus i per la Patria! MATRICULAT," TREBALL, setembre 1932,

170.- LLUITA, 6-II-1932, 19-III-1932, 17-XII-1932,

171.- SEMANARIO CATOLICO DE REUS, 3-VI-1933, "... La Carta fundamental del Estado nos impone el deber de educar e instruir a los hijos. Mas ese mismo Estado, en una ley complementaria de aquel Código, nos impide el lógico y correlativo derecho, educar a los hijos implica el respeto a las convicciones que son nuestra alma; implica el derecho a elegir las escuelas y los educadores que desee nuestra voluntad, en armonia además con la libertad de conciencia y la libertad de opinion, que la mencionada ley constitucional sanciona. Y he aqui que esta opresion sectaria de los que gobiernan se ejerce sobre el sector más numeroso del pais. (...)

Estas escuelas son nuestras. Las amparamos y sostenemos nosotros; las queremos, como ciudadanos libres; las costeamos con nuestro peculio. Quinenes en ellas ejercen su caritativo ministerio lo hacen por delegación de nuestros derechos paternos. Y es despojo sin nombre, el arrebatarnos estas escuelas nuestras, para sustituirlas por otras opuestas a nuestra voluntad y a nuestros sentimientos y obligarnos a costearlas también como contribuyentes del Erario publico. (...)

Esta violación gravísima del más elemental concepto de la justicia distributiva, es ecepción odiosa en el mundo culto y civilizado. Ningun pais de Europa fuera de Rusia, ninguno de América, excepto México, ha consumado un tan ingente atropello a los derechos docentes de la Familia y de la Iglesia. (...)

Facilemos de todos los padres de familia católicos la inquebrantable voluntad de huir a toda costa de la escuela laica y de contribuir, con un noble y generoso esfuerzo, a la creación de escuelas católicas, al sostenimiento de obras post-escolares y circuns-escolares que faciliten la educación cristiana. (...)

Reclamamos, en fin, una actividad inaplazable en la propaganda oral y escrita y en la actuación ciudadana y publica, para que la ley, que ni la Iglesia ni los católicos podemos aceptar si se promulga, sea derogada con prontitud y vuelva también la paz a los hogares afrontados en este dia por la más odiosa de las tiranias sectarias," ARXIU VIDAL i BARRAQUER, (II), ps. 123, 128, 505, 533,

172.- LES CIRCUMSTANCIES, 9-I-1932

173.- LA CRUC, 25-II-1934.

174.- LA CRUC, 6-V-1934.

175.- TREDALL, 4-V-1935. La participació dels diferents sectors de la comunitat escolar als Consells Locals s'havia de fer sobre la base dels següents objectius, aprovats pel Consell Local de Valls: "1.- Vetllar d'instal·lar les escoles en llocs adequats, condicions higièniques i pedagògiques i material, 2.- Procurar que els mestres tinguin casa habitació decorosa o rebin subvenció, 3.- Tenir cura assistència social, 4.- Estimular l'assistència a classe dels adults i col·laboració amb els mestres per conferències, 5.- Fomentar la cultura popular amb superioritat i Consell provincial, 6.- Posar en coneixement del Consell provincial de les irregularitats en el funcionament de les escoles privades i oficials, 7.- Concedir permisos als mestres per urgències, 8.- Proposar al Consell provincial la incorporació al Consell local de persones significades per amor a l'ensenyament. Entusiasme de tots. Esperem iniciatives profitoses", LLUITA, 10-V-1931.

176.- BUTLLETÍ DELS MESTRES 1935, p. 143. A.M.R. "Cultura 1935". El pla de treball del Consell Local de Reus proposà les diferents mesures concretes per la millora de l'educació: "que s'organitzi una «oficina municipal de cultura» que farà el curs escolar i totes les feines de l'escola; que s'instal·li un parvulari en el Teatre Municipal, per això s'han demanat dos escoles de nens, per destinar als titulars de les mateixes al parvulari; prec als alumnes del Internat Municipal, que vagin a altres centres i les aules lliures es destinarien a escola per deficientes i retrasats; que es faci al necessari per organitzar escoles d'aire i sol (pels nens que ho necessiten el seu estat físic); que a vies públiques s'hi col·loquin cartells de «zona escolar»; que es constitueixi a cada «Grup Escolar» un Consell de pares d'alumnes que d'acord amb el professorat respectiu, intervingui en l'orientació social d'aquells centres d'ensenyament. Tots els consells integrarien la Federació Local i aquesta nomenaria els seus representants al Consell Local de l'Ensenyança, devent cuidar els Srs. Directors dels «Grups escolars» o mestres de les escoles, de l'organització d'aquests consells; també a cada grup constituir associacions d'alumnes que nomenarien junta i constituïrien la Federació Local Escolar; que s'establís a Reus la sessió única de dues hores i mitja de matí o de tarda dedicada al estudi intel·lectual i les altres dues hores i mitja a jocs i exercicis pedagògics, a realitzar en la forma que proposa el Consell Local." A.M.R., Acta Pla, 9-II-1933.

177.- A.M.R. "Associació de pares dels infants de les escoles nacionals de Reus. Estatuts", Reus, Imp. Foment, 1935.
"1.- Reunir en llur si els pares i mares dels infants que assisteixen a les Escoles Nacionals d'aquesta ciutat,

II.-Desplegar totes les activitats per obtenir les millors pedagògiques i higièniques necessàries en profit dels mestres i infants.

III.-La tasca a desenvolupar per l'Associació serà:

La publicació d'un butlletí escolar, instal·lació de cantines escolars, participació d'horas d'escola, rotars, biblioteques, colònies, excursions, visites instructives, parcs d'escarab, etcètera i tot quan pugui reportar un benefici a l'ensenyament. També deurà organitzar conferències culturals per a pares i mestres, concerts, festes escolars, etc.

IV.-Per assolir aquest propòsit s'empraràn els mitjans més adequats a les realitats i a les necessitats de l'Escola.

V.- Aquesta Associació podrà adherir-se a totes aquelles associacions afins.

ART. 2.º n.- L'Acció que en totes formes realitzi l'Associació tindrà sempre caràcter d'educatiu i col·laboratiu i s'efectuarà sense pertorbar la marxa normal de les tasques escolars.

ART. 3.º r.- L'Associació restarà al marge de tota manifestació política i sectària.

ART. 4.º rt.- L'Associació podrà adquirir, i vendre bens, contraure obligacions i exercir totes menes d'accions civils i administratives." Similernent es crea, a l'octubre de 1935, l'Associació de representants legals i simpatitzants dels alumnes de les escoles públiques que té per missió "vetllar pels nostres infants i per llur cultura en tots els seus graus". A.M.R. "Cultura".

179.- BUTLLETÍ DELS MESTRES 1932. Galés publica un article "Bons mestres a les noves escoles" en el qual reivindicava el caràcter popular, democràtic i repulicà de les escoles graduades públiques com a instància d'exercir de la sobirania popular, per això convé, en el marc de l'esforç de l'escola pública, la formació dels mestres, afirma. BUTLLETÍ DELS MESTRES, 1932., p. 12-19. Afirma "... Quan hom proclama que el poder resideix en el poble, la conseqüència obligada és preocupar-se del seu ensenyament, per tal que pugui fer bon ús de la seva sobirania. Avui, aquest postulat lògic, és ja un sentiment encarnat en les nostres democràcies. Viles i llogarrets maiden per a millorar l'escola popular. Llurs esforços comencen girant-se sempre per bastir uns edificis adequats que vinguin a substituir els vells, anti-higiènics i gens decentes que encara avui formen la majoria dels establiments de l'Escola pública. (...)

Quan tenen les Escoles noves, anoles, il·luminades, rielleres, se n'adonen més que mai de la tasca dels Mestres i dels seus resultats. L'atenció desvetllada als torna més curiosos o més justament exigents, és a dir, que quan tenen Escoles, volen Mestres. (...)

Fa pena, quan s'entra a una Escola acabada de bastir per l'esforç optimista d'un poble i es troba amb un Mestre que no concorda amb el nou ambient. (...)

I aleshores, no havent-hi una acció tutelar de l'Estat, dotada de la flexibilitat o plasticitat suficient per a recolzar amb intel·ligència i prudència l'anhel de salut popular, sorgeix:

fatalment al conflicte, i ja tenim el cas dissortat del Mestre
contra el poble, espag, per si sol, d'esterilitzar tots els
intents de treball. (...)

En definitiva, vull dir que s'ha de trobar la millor manera de
lliurar a un coble de la condemna que li cau damunt si té la
dissort de queè, per mèrits de l'automatisme d'un Escalfic
segret, li toqui un Mestre que de tal només en tingui el nom i
el títol. Totes les Escoles, i les noves amb més rec,
exigei en ésser dirigidas per Mestres que facin de l'ofici.

- 179.- LES CIRCUMSTANCIES, 1, 5, 6, 8, 10-IX-1931, LA CRUZ, 30-VIII-1932, DIARI DE TARRAGONA, 2-VIII-1931, MDNES, p. 170, afirma "que trobava camp adobat per a conculir un programa de reforma i de catalanització de l'escola pública" impulsant, si i i per primera vegada, la renovació pedagògica a l'escola estatal per l'acció de la Federació.
- 180.- LES CIRCUMSTANCIES, 8-XI-1931, "Veus d'uns ciutadans, mestres d'escola", signat per Josep Iglésies Blasi, president de l'Associació del Magisteri oficial de Reus.
- 181.- LES CIRCUMSTANCIES, 5, 23, 24-V-1931, 9-XI-1931. En el marc de la col·laboració de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Reus amb l'Associació local de Magisteri s'acorda la instal·lació de serveis de dutxes i banyeres en als grups escolars per raons com són la manca d'higiene de la població escolar ja que "són fills de la classe treballadora, mancada de mitjans de vida, allotjada en cases insanes" on l'higiene és un luxe. Per això l'Ajuntament, com a derivació de la seva tutela en assistència social suplir i l'acció de la família en el foment de les condicions de l'escola i acorda instal·lar dutxes amb calendaris en relació al cens de cada grup escolar. A.M.R. PLE 11-VI-1931, FOMENT, 8-I-1932.
- 182.- LES CIRCUMSTANCIES, 17-VII-1931, HERALDO REPUBLICANO, 30-VII-1932.
- 183.- LA CRUZ, 6-II-1934.
- 184.- DIARI DE TARRAGONA, 17-IX, 1-X, 24-XII-1935.
- 185.- MDNES, J., p. 319-307.
- 186.- AVANÇADA, 22-VII-1933. JOVENTUT, 21-III-1934.
- 187.- DOMINGO, M. "La Escuela en la Republica", p. 98
- 188.- PUELLES, p. 231.

189.- LA CRUZ, 29-V-1931; "Estimeu als vostres fills? voleu que ells us respectin? Penseu que són els homes de demà? Feu valdre el vostre dret i a igiú sense demora que a l'escola s'ensenyi als vostres fills la Doctrina Cristiana. La Doctrina Cristiana il·lumina la vida. La Doctrina Cristiana crea ciutadans dignes. La Doctrina Cristiana orienta l'esperit vers l'eternitat. Paras de família, feu vostra consigna; Volem que s'ensenyi la religió a l'escola. Perquè som cristians defensar la nostra fe. Perquè som cristians en igiú els nostres dret".

190.- A.M.R. Acta, 12-XI-1931, "El dret d'inspeccionar les escoles, que fins ara els donava el concordat vigent, no s'a exercitava pels rectors amb massa zel, tal vegada refiats del catolicisme dels mestres. Però d'ara en endavant cal que els rectors mirin com un deure sagrat l'exercici d'aquest dret que els hi reconeix el Decret esmentat". I afirma que si els catòlics no ho eviten, a la majoria d'escoles "l'Ensenyament del catecisme fugirà sense que ningú se n'adoni, i ans trobarem ben aviat, de fet, enfront d'unes escoles laiques nacionals en la gran majoria de casos".

191.- LLUITA, 19-XI-1931, AJUNTAMENT DE VALLS, 20-IX-1931, TREBALL, 2-III-1934. Al febrer de 1934 hi ha un advertiment a l'Ajuntament de Valls a la primera pàgina del setmanari: "L'advertiment als rectors de les parròquies és una mesura de bon govern. I ho és més, perquè quan vingué l'advertiment ja s'havia celebrat una mena de miting contra l'Escola laica a l'Església de Sant Joan. És serà que els rectors atenguin la correcta indicació que se'ls fa, perquè nosaltres -i l'Ajuntament també- som del parer -naturalment contrari als clericals- que l'Autoritat governativa té el dret i l'obligació de vetllar perquè a l'Església només s'hi faci religió. Estaríem ben espanyats si haguessin de dir que l'Església es convertís en un local de fer mitings. El clergat no pot fer dins d'ella el que li plagi i menys ara que els edificis destinats al culte són de l'Estat. Aquest els cedir en usufruct a l'Església catòlica mentre no li convingui destinar-los a altre us. I els ho cedir perquè puguin celebrar les seves cerimònies no pas perquè els convertim en escenaris de baix política, és prou clar".

192.- BUSQUETS I MOLES, E. "L'Anticrist a les escoles", LA CRUZ, 14-X-1931. Sosté sobre la retirada dels sants-cristos de les escoles de Reus que el decret afirma que "no hay inconveniente en que el simbolo de la religion cristiana continúe en la escuela siempre y cuando la totalidad de los alumnos y el maestro lo deseen. Pero si esto ultimo no ocurriera, habrá de ser retirado de la presidencia".

Un fet similar succeí a Tarragona davant la insistència del regidor socialista Floresca sobre l'ensenyament religiós a les escoles i diu que hi ha mestres que tracten de coaccionar als pares en aquest sentit, perquè se'n faci.

- 125.- LA VEU DE TARRAGONA, 10-XII-1931, Que es considera republicana i autonomista, adversari noble de l'actual govern i no per si o que hagi d'esser tractada com enemiga de la Republica,
- 124.- LA CRUC, 28-V-1932,
- 123.- Declaració col·lectiva de l'episcopat, p. 15,
- 122.- EL CONSEQUENT, 19-VIII-1932, "Las congregacions religioses havien introduit en l'esperit dels nens el temor de Déu que és el temor dels clergues que tenen l'exclusiva de la confiança divina, havien enutllat al seu gust les costums, els gustos, les reflexions dels infants. Aquests infants d'ahir són el poble d'avui. Culpeu a l'educació rebuda en els convents dels manaments republicanismes que poden retreure als ciutadans actuals. Culpeu, sobretot, a les confidències i consells de confessorari de tota índole anti-republicana de moltes dones. (...) Ensenya religiosa vol dir entregar les ànimes infantils a que les devori el mestre de la superstició i no solament les ànimes dels nens, sinó tota la vida de la llar i d'un poble. Perquè fet gran el nen, l'església no abandona el poder adquirit damunt d'ell i penetra en la llar. Fins a l'hora de la mort no deixa el creient i en la darrera confessió troba el darrer parany per a plotar-lo i xuclar les seves riqueses. Si la Republica no hagués prohibit l'ensenyança a les congregacions religioses totes les seves innovacions, a la llarga, haurien resultat inútils, tota la seva obra hauria estat edificada damunt de fang tou. L'església hauria trobat manera per movilitzar la seva força enorme de superstició i mica a mica, silenciosament, sense fer soroll, hauria minat les institucions i el nou règim. Cap altra ordenació ha estat tant saludable com la que haver vingut començant. La llar de defensa de la Republica és temporal i d'aplicació esporàdica mentre que la de congregacions religioses és persistent i de defensa del present i de tot el nostre pervindre. La Republica per necessitat de salvació i conservació, ha tancat les escoles religioses. Closes aquestes, no poden caure ja els nens en les grapes clericals, a la llarga, els confessoraris que són el perill que resta al nou règim, també hauran de tancar. (...)"
- 121.- TARRAGONA FEDERAL, 11-VI-1932,
- 120.- LES CIRCUMSTANCIES, 21 i 27-X-1932,
- 119.- JOVENTUT, 28-III-1934; "Els infants sense el pe de Crist. De les escoles han foratgitat se l'imatge. Els hi es vedat pronunciar el seu nom, els hi han tapat els ulls perquè no el coneguin, els hi han esquinçat el llibre del catecisme, com si ses lletres fossin enverinades, i sense el pe de Crist, surten famolancs de les escoles".
- 118.- LA CRUC, 13-XI-1934; Critica la constitució per "no atrevir-se a anar de dret a la deschristianització de la família, volen

formar las generacions ignorants de Deu, perquè després formin un ooble sense Deu".

- 201.- Un article de Francesc Olla, regidor socialista vallenc a TREBALL, el 29-VI-1934, s'afirma que els catzolics tenen garantits el respecte a llurs creences a l'escola laica. I es occisione contra el Sr. Bonet, carlí, membre del Consell local d'Ensenyament, i a firma que vol anfonser l'escola laica perquè ell només accepta l'escole de religicosos i que pretén destruir "la nostra obra cultural d'enlairament de l'ensenyarçs oficial i gratuïts".
- 202.- CATALONIA, 26-III-1936, diu disculpant-se ja que la critica els mestres nacionals no efecta tots que n'hi he que "amb esperit sectari i rancunios rebessen els limits del laicisme per fer propoganda, dins l'escola, d'idees dissolvents i antirreligioses".
- 203.- CENTRE D'ESTUDIS D'ALCOVER. A Alcover s'acordà respectar el caràcter tradicional i per això es mantingueren les festes religioses, "una altra prova de que a l'ensenyament alcoverenc no s'aplica estrictament el laicisme estatal" p. 122, AJUNTAMENT DE VALLS, Pla 10-IV : 23-IV-1933. També passa així a Valls, amb els alumnes de la Casa de la Caritat com denuncia el regidor Olla "no se'ls hagi sotmes al règim laic de vacances, i per contrari, afilerats, ho hagin estat al de practiques religioses en contra de les lleis vigents". L'alcalde es compromet a esbrinar-ho i fe evinent que fou "el seguiment d'una practica de les germanes religioses de la casa, a les quals lis hi recomenà esmena en l'avenir". LA CRUZ, 20-V-1936.
- 204.- LES CIRCUMSTANCIES, 7-XI-1931, SEMANARIU CATOLICU DE REUS, 13-II-1932, D a Tarragona en la materia liria TARRAGONA FEDERAL, 6-II-1932, quan irònicament F. Cañagueral escriu que: "Sin menoscabo para el Crucifijo nosotros asegurariamos que el niño entre un Crucifijo y una pelota de foot-ball eligiria asta". FOMENT, 10 i 12-III-1932, AVANÇADA, 7-I-1933, en la secció de "Joan del Poble damana" afirma que: "Tenim molts mestres que en lloc d'ensenyar ciutecania als nostres fills, van encara carregats de 'sanscristos' i son criats del rector del poble convertint moltes vegades l'escole en una sucursal de la sacristia".
- 205.- CRONICA DE VALLS, 19-I-1935.
- 206.- BUTLLET: OFICIAL DE L'ARQUIBISBAT DE TARRAGONA, 376, DOMINGO, M. "La Escuela en la Republica", p. 50-51.
- 207.- A.M.R. "Cultura varios 1930-34" mentre SEMANARIU CATOLICU DE REUS, 19-IX-1931, recordava als pares que sollicitessin els mestres l'ensenyanga de la religio. A Tarragona, segons DIARI DE TARRAGONA (8-X-1931), el Consell Local "acordò hacer constar que los maestros han observado escrupulosamente los

preceptos legales sin que e iste al menor indicio de que se haya ejercido ninguna coacción".

- 202.- E. D. P., 11-VI-1933, En contra de la circular del gobernador civil se registran fatos a Riudecanyes on es clausurara l'escola "per haver recut denuncias de que es feia en la mateia obra d'obstruccio republicana", O a Alcover on es manifesta l'enfrontament ja que bona part dels mestres continuaren ensenyant religio, cosa que l'Ajuntament ve permetre i només intervé una vegada per anonestar una mestre que havia organitzat a l'escola unas col·lectes per l'adquisicio d'objectes de culte, O una altra que llegia el Llibre d'Historia sagrada mentre les nenes feien labors, C.E.A., p. 120.
- 209.- LLUITA, 5-III-1932, Al 27-I-1934 TREBALL publica la resenya d'una altra conferencia sobre el mateix tema organitzada pel Consell Local d'Ensenyament de Valls.
- 210.- AJUNTAMENT DE VALLS, 1-IV-1933 i 17-VI-1933, TARRAGONA FEDERAL, 24-VI-1933 i 1-VII-1933, on l'editorial afirma que el que s'intenta es "que les escoles no siguin mes que llocs de cultura, no de catequitzacio", i que "en suprimir l'ensenyament de la religio catolica cap altre la substituirá ni tan sols cap sistema filosofic. Es cara lliure l'alumne perquè a un altre lloc, que no deu ésser precisament l'escola aprengui aquelles doctrines a que la seva consciencia i els seus sentiments l'inclinin".
- 211.- EL CONSEQUENT, 22-VII-1933 i 19-VIII-1933, FOMENT, 25-V-1934.
- 212.- SEMANARIO CATOLICO DE REUS, 44-VII-1931.
- 213.- LLUM I VERITAT, 28-V-1933.
- 214.- LLUM I VERITAT, 28-V-1933, on Herrera Oria, ex-conseller d'Instruccio Publica afirma que "vuelve al ataque contra las escuelas catolicas, contra los maestros catolicos oficiales y privados" "La escuela unica es la escuela comunista. La escuela unica es la escuela impuesta por la masoneria". En España la escuela unica significa "el cierre de todas las escuelas catolicas, la supresion de los escuelas privados, que educan mas de un millon de niños, es la supresion del Catecismo y del Crucifijo en todas las escuelas del Estado". JOVENTUT, 22-VIII-1934, 3-X-1934, 12-IX-1934, 19-IX-1934 i 26-IX-1934.
- 215.- LA VEU DE TARRAGONA, 7-I-1935.
- 216.- LA CRUZ, 12-IV-1935.
- 217.- LA CRUZ, 21-IV-1935.
- 218.- CATALONIA, 8-III-1936.

- 219.- LA CRUZ, 10-IX-1931.
- 220.- EL CONSEQUENT, 24-VI-1931.
- 221.- S.O.P., 15-VI-1933, 8-VII-1933.
- 222.- S.O.P., 15-VI-1933, La Llei de Confessions i Congregacions s'firmava que:
 "Art. 29.- Las Iglesias podran fundar y dirigir establecimientos destinados a la enseñanza de sus respectivos doctrinas y a la formación de sus ministros. La inspección del Estado garantizará que dentro de los mismos no se enseñen doctrinas atentatorias a la seguridad de la República
 Art. 30.- Las órdenes y congregaciones religiosas no podran dedicarse al ejercicio de la enseñanza. No se entenderán comprendidas en esta prohibición las enseñanzas que organizan para la formación de sus propios miembros.
 La inspección del Estado cuidará que las órdenes y congregaciones religiosas no puedan crear o sostener colegios de enseñanza privada, ni directamente, ni valiéndose de personas seglares interpuestas." L'Ajuntament de Reus designa els regidors membres de la comissió substitutòria, el 15 de juny, una setmana després de publicar-se el decret. El de Valls el 12 de juny, el 23 de juny a Montroig, A Tarragona es crea el 17 de juny i al juliol es convoca concurs per a lloguer dels locals.
- 223.- FOMENT, 24 i 30-VIII-1933, A.M.T, Instrucció Pública, 1931-1933.
- 224.- AVANÇADA, 4-VIII-1933, "ha arribat l'hora solenne d'acepar i enfrontar per mediació de la justícia republicana els fets i les accions que desenrotllaren la gent de las congregacions i confessions religioses, durant els anys que pogueren marcar i confeccionar les intel·ligències tendres dels seus alumnes sotollant-los a les formes que caracteritzaven als seus mètodes". Alerta del perill que "fent simplement un canvi de rêtols i de noms, i establint un sens fi d'escoles lliures que, inscrites a nom d'altres persones, funcionin directament sota el guisatge i patrocini de les Juntes de padres de alumnos catòlicos". L'administració ha de garantir el sistement de las noves escoles laiques i també amb "l'ajut de la majoria del poble que, censat de las cartes, sabrà cooperar com cal a l'espergiment d'aquesta nuvoles que intenten perturbar l'obra de la República".
- 225.- FOMENT, 21-VII-1933, 19-VIII-1933.
- 226.- A.G.C.T, "Asociaciones", El 14 de febrer de 1932 es legalitza la Associació Mutua de Pares de Família de Tarragona: "Articulo Primero: Se constituye dentro del regimen legal y vigente una Asociación Mutua de padres de familia, con el objeto de proporcionar a los hijos, parientes y pupilos de los asociados, en los puntos de Cataluña que estime conveniente la

enseñanza, educación y cultura necesarias. Podrá pues comprender todos los grados de enseñanza intelectual y educación moral y física sin a capción y utilizará los métodos y sistemas pedagógicos que determine la Junta de gobierno o por su delegación los profesores y Directores técnicos de la Asociación. (...) La Asociación se denominará "MUTUA ESCOLAR CATALANA JULIANA MORELL" (...), Artículo Tercero; Los medios para realizar su fin, serán; La creación y organización de uno o varios establecimientos de cultura, educación y enseñanza, con el personal y profesorado que estime adecuado a sus propósitos y en los lugares, forma y amplitud que se consideren propios para mejor conseguir dicho propósito; el personal de clases, maestros y demás elementos necesarios para el funcionamiento serán remunerados por la Junta de gobierno; los gastos que ocasione la realización del fin social, se sufragarán con los medios que se indican en el título siguiente; (...), Artículo Décimo; Los socios fundadores y los de número tendrán el derecho de utilizar las instituciones sociales, para educar en ellas a sus hijos, parientes y pupilos. No podrán no obstante, ingresar en la escuela niños de diversas familias patrocinados por un solo socio de número. Tendrán los socios fundadores y de número el derecho de voz y voto en las Asambleas y Juntas sociales. Los socios fundadores tendrán además los derechos que se determinen en los artículos siguientes.

Queda entendido que los hijos, parientes o pupilos de los socios deberán observar en cuanto les concierne, los reglamentos de las Instituciones utilizadas y en caso de infracción reiterada de mala conducta escolar o disciplinaria, de enfermedad contagiosa o síndroma que a juicio de la Dirección sea su permanencia nociva a los demás matriculados, podrá ser dado de baja con devolución de la matrícula en curso si este no hubiese llegado a la mitad y en otro caso sin derecho alguno. (...)"

227.- RAMIREZ, M. "Las reformas ...", p. 38. EL CONSEQUENT, 24-VI-1932, "han sigut necessaris dos anys per aprovar la llei de Congregacions Religioses. Veuem quants seran necessaris per aplicar-le.

Mentrasient, veiem encara en plena activitat aquests convents de Religiosos, on no es fa altre cosa que anarver els esperits, debilitar les energies, mastegar les voluntats, corrompre les costums. Convents on no s'ensenya res, col·legis on es fan als tontos, varletans; els íntegres, venals; on si que es genera i optimista se li trenquen les il·lusions i s'al cobra: d'una crosta de pessimisme que arrossagarà tota la seva vida. (...)

Nosaltres esperem i confiem en la República. Estem convençuts que el Govern d'aquesta aplicara rapidament la llei de Congregacions, que ens lliurará d'aquests falsos educadors.

No dubtem sempre que aquest govern, seguirá construint amb mes delit que noi, les escoles que ens fan falta. Escoles que a la vegada que constituei en la major gloria del nostre

régim, complai en la missió que els religiosos no han sabut conciliar."

228.- TARRAGONA FEDERAL, 9-I-1933.

229.- AJUNTAMENT VALLS, Actes Ple, 12-VI-1933, 24-VII-1933, 7-VIII-1933, 9-X-1933 i 29-X-1933. A l'Ajuntament de Valls el tema es tracta en cinc plens entre el 12 de juny de 1933 i el 19 d'octubre. Martí Català considera que el tema és "trascendental i d'importància en quan afecta a les coses de beneficència i seria de soldrar que en sortissin perjudicades, car es sabut que una de les fonts d'ingressos és el producte de l'ensenyança". S'intenta una solució que compagini el servei actual per tal "que tot i donar compliment a les lleis laiques de la República, es causin el mínim de molesties i perjudicis als serveis de Beneficència". El tema provoca un vot particular del regidor socialista Ollé que proposa la dissolució de les juntes benefiques de l'hospital i Cesa de Beneficència i que els serveis els gestioni l'Ajuntament perquè, diu Ollé: "el régim actual vingué a canviar l'esperit que dominava abans d'orientació confessional, tothom ha de contribuir a que imperi una consciència adaptada a les noves normes polítiques perquè aquestes ho ha recollit en les lleis promulgades d'eclusió de lligams i actuacions religioses", per arò han de deseparèixer les entitats religioses que ho administren. Martí Català, en contra, manifesta que cal "sostenir les coses amb la prudència que les circumstàncies aconsellen", Caylà es manifesta absolutament en contra de la Llei de substitució. El vot particular es rebutjat per 7 en contra i 1 a favor.

A l'octubre de 1933 es debat el tema quan cal afrontar despeses per l'habilitació de les noves aules. Martí Català ho defensa ja que la concurrència a les escoles nacionals "està arrebassant la proporció possible" mentre que Caylà, tradicionalista sosté que "no es precepte de cap llei haver de portar els nois a les escoles oficials, poguent per la voluntat dels pares concurrer a les privades si aquestes estan autoritzades". El tema portarà conflictes amb la Junta de l'Hospital que obstaculitza el pas a escoles, tema que s'arracsegare fins a final d'any.

230.- A.M.T. Cultura 1929-1932, 1931-1933, Instrucció Pública.

231.- LA CRUZ, 31-I-1933, 5-II-1933.

232.- GAVALDA, "El llibre de Vailholl", p. 130.

233.- FDMENT, 7-V-1933.

234.- "Si els grups escolars actuals no tenen capacitat per engolir la població escolar reusense que avui hi assisteix, com podran engolir els altres infants que, forçosament han de cercar d'ingressar-hi, una vegada es conclui i l'articuler de la Constitució i de la llei de Confessions i Congregacions

religioses, que prohibiria, de atíveament d'è ardir l'ensenyença als convents", (...). El casal dels "padres" pot fer un a cal, lent servei al municipi i fins pot establir, de moment la construcció d'un altre grup escolar, sper del de l'urbanització. Quer que creiem imprescindible.

En un cas semblant al de l'edifici dels "padres", ens trobem amb altres que oferei en igualment condicions adequadíssimes, tals com el de les monges franceses del capdaveu del carrer de Cervantes i el de tots els altres convents femenins que, en nombre a extraordinari, hi ha escampats per les quatre parts de la ciutat. Seria necessari utilitzar, pels fins de l'ensenyament públic gratuït, molts d'aquests edificis. Creiem superables les dificultats que es presentin per la incautació dels mateixos, si hi ha entesa i decisió, per part dels regidors."

225.- CASAS MERCADÉ, Valle, p. 65.

226.- LA CRUZ, 13-V-1936.

227.- EL TEMPS, 16-V-1936.

228.- B.O.G., 7-VII-1936. Per acord de l'Ajuntament de Reus del 27 de maig de 1936 es demana a l'estat la cessió de l'edifici de l'estació unificadora, solers que l'estat posseeix en aquest terme i edificis en ella construïts i que els administria la Companyia del Nord, si i com la casa núm. 10 del carrer del Doctor Reguer, propietat de la Mitra de Vic, per tal de destinar-los a edificis per a escoles i vies d'accés.

229.- LES CIRCUMSTANCIAS, 15 i 16-VII-1936.

240.- LA CRUZ, 1-III-1936.

241.- CATALONIA, 16-V-1936, EL TEMPS, 22-V-1936, B.O.P., 4, 7, 15, 20 i 22-X-1936, A.H.T. "Cultura 1934".

CAF. IX. EL CONEJITO RELIGIOSO.

NOTES.

1X, EL CONFLICTE RELIGIÓS

El conflicte entre el laïcisme republicà i el catolicisme fou de menor intensitat a Catalunya que a la resta de l'estat (1) no obstant això hi tindrà una repercussió important la qüestió religiosa. Al llarg d'aquest capítol ens trobarem fets i actituds viscudes als pobles del Camp que així ho posen de manifest.

Pierre Vilier afirma que la transició d'un Església d'Antic Règim a un sistema laic era un gran salt, no n'hi havia prou amb una separació estat-església, els republicans aplicaren lleis especials (dissolució de la Companyia de Jesús, ensenyança, ...) que exacerbaren els ànims de la jerarquia eclesiàstica i de la població catòlica.

El que per uns eren victòries com la secularització dels cementiris, la supressió dels crucifixs a les escoles s'assumien com atemptats pels altres: "La commoció era grave para un sistema nuevo, obrunado además por otras tareas" (2).

L'anticlericalisme es justificava a partir de 1868 per l'aliança de l'Església amb la burgesia i els propietaris contra les reivindicacions populars (3) i esdevenia idea força d'una societat futura més justa enfront del obscurantisme reaccionari (4). Les causes de l'anticlericalisme, segons Díez del Moral es troben en la manca d'acomodació de l'Església al canvi social, a la seva voluntat

i exercici de control de les consciències individuals, a la vinculació del clergat amb els podersos entre altres vehicles per la seva funció integradora de la identitat espanyola la pastoral, l'assistència social, cultural i educativa i les funcions de policia i ordre públic (5).

El laïcisme republicà fou, doncs, una reacció al monopoli de l'Església durant el segle XIX i XX i a favor de la extensió dels pressupòsits de la Il·lustració i de la separació de l'Església i l'Estat.

La voluntat republicana, tradicional durant la Restauració, era plasma el sentit laic de la vida, en oposició al contingut religiós que inspirava la vida pública i privada de la restauració (6), la separació Església-Estat era ja un dels acords programàtics del Pacte de Sant Sebastià així com la llibertat de cultes. La política religiosa emesa pel govern de la República fou formalment molt dura i interrompuda durant el bienni negre, l'actitud anticlerical es feu palesa en els primers debats de les Corts Constituents (7) amb discussions més dramàtiques sobre la religió que en relació a la definició de la República o la de l'estat integral.

Segons Garcia Jordan hi ha tres moments en la relació de l'Església amb la República: un primer de possibilitats per aconseguir mantenir els privilegis combinant-los amb mobilització per l'ideari reflectit en el text constitucional; un segon, després del 9 de desembre de 1931, la constitució del front catòlic en contra de la llei de confessions i un tercer, d'accés dels "catòlics" al govern central (8).

Per Tuñón de Lara la legislació anticlerical de la República "reduïa el esperitu de elite de la majoria de los gobernantes pequeño-burgueses, ignorantes por dejamiento del sentir de las masas populares, las queles antepondran a las necesidades de la coyuntura histórica, unos esquemas mentales heredados de revoluciones burguesas anteriores a las que despojaban de su base económico-social" (9).

es la primera vegada que Espanya abandona l'estat teocràtic en pro d'una secularització completa. La situació s'agreuja després dels incendis d'esglésies el maig i el 3 de juny es fa pública la carta col·lectiva dels bisbes. La reacció més important de l'Església davant la política laicista fou la pastoral col·lectiva del gener de 1932. La llei de confessions i congregacions es planteja com a culminació de l'ideari republicà laicista. Els articles 26 i 27 donaven a la Constitució el títol més agressivament laic de la seva història (10).

MATRIMONI I NAIKEMENTS LAICS.

Gerald Brennan ha escrit que molts anticlericals "respondien al fanatisme de la Iglesia Católica con otro fanatismo igualmente violento" (11) i és així com es plantegen els fets entorn dels matrimonis i enterraments civils.

Respecte als naixements catòlics trobem una inscripció d'una nana, "Armonia" de Vilaseca que esdevingué un gran esdeveniment, el saló del registre civil estava ple o a Alcovaer, a l'octubre de 1932 dos naixements en els quals es prescindí de tota cerimònia

càrlica, o als Pallaresos a l'edició de 1935 un nen anomenat Llibertat i Independent, que es felicita per AVANÇADA per "ten magnific i encertat gest", o el tirant d'alcaldes d'Alcover, que trascriu un fill el juny de 1933 que se va per nom Ferrinell, Lauredo i Lisard, en un acte completament laic, i que es felicita per l'Ajuntament "per l'actitud d'home liberal que ha demostrat en aquest acte de la seva vida" (12). Aquest fet són cert anecdòtics ja que les dades de les parroquies vellanques sobre naixements, defuncions i matrimonis entre 1933-1935 no indiquen una devallada notable en la celebració catòlica (13).

Fins que no s'aproves la llei que reglamentava el matrimoni civil, les condicions fixades pel Ministeri de Justícia intentaven disminuir les dificultats existents fins aleshores, es derogava el Reial Decret de 25 de desembre de 1900 que obligava a una declaració sobre les creences. El primer matrimoni civil que se celebrà a Reus fou el 2 de març de 1932. FOMENT reproduirà íntegrament la llei de matrimoni civil que havia publicat el B.O.E. el 3 de juliol de 1932, i també es reflecteix el casament civil esdevingut al Morell el setembre del mateix any on es congregà un gros contingent de públic a presenciar la desfilada, la premsa descriu l'emoió del jutge, nota "consequent republicà d'esquerra", després es feu un apat, tot una grata impressió que espera que anirà d'altres, també se'n succeir en a Valls i Alcover (14).

L'Ajuntament de Valls decidí "per ajudar a la millor solemnitat" dels casaments civils habilitar el local de la Sala Capitular, hi votà en contra la minoria tradicionalista, a això i a l'adopció de drets (15). També es produí el primer casament civil

a El Cellar on hi concorren destacades republicanes, a les ocasions del dinar el president de l'entitat de la qual n'eren socis e plica la significació de l'acte, a l'agost de 1934 se celebra el mateix el primer acte a Puigcolet (16). La premsa conservadora com "EL TEMPS" afirma que la cerimònia és un pur tràmit burocràtic al temps que afirma el fracàs de la política laicitzant a Catalunya també en el que afecta als enterraments, si bé tingua èxit en les prohibicions de processons, la destrucció de les creus de terme i afirma que "si la dominació esquerranaagués durat un parell d'anys més, la barcanització del nostre poble hauria estat completa i total" (17).

A Reus, la Casa del Poble resta orgullosa de que tres socies que s'hien casat ho han fet civilment (18).

CONFESSIONS RELIGILOSES.

Al maig de 1931, el SEMANARI CATOLIC DE REUS publicava un manifest per recollir signatures a favor de que les ordes religioses romanguessin a Catalunya i impartissin ensenyament, el qual es podia fer efectiu a les parròquies, al Col·legi de St. Pere Apòstol i al Centre Catòlic (19).

Una declaració col·lectiva de l'episcopat espanyol sobre la llei de confessions religioses, el maig de 1933, denunciava el sectarisme i l'agreujament del laïcisme agressiu que es desprengué de l'aprovació de la Constitució. Per això la llei de confessions era considerada com una arma de combat, d'opressió contra l'Església catòlica que es veia sotmesa a una condició legal injusta. En segon

lloc la declaració afirmava que es negava la missió i el cret docent de l'Església i que desollava dels seus béns patrimonials el i com que l'assenyada llei constituïa un atemptat contra la consciència jurídica del món civilitzat quan a la majoria catòlica del país es'ls neguen determinats drets.

Aquesta llei havia d'afectar la comunitat de religioses provincial que el 1910 era de 1799 persones, 387 religiosos i 1412 religioses, situació quantitativament superior que les dades de 1900 que eren de 1923 que comptabilitzaven 1437 religiosos (20). Existien a la província set comunitats religioses dues de les quals dedicades a l'ensenyament, i 16 ordres religioses femenines dedicades 7 a l'ensenyament, 5 a beneficència i dues contemplatives. A la ciutat de Tarragona hi havia 7,48 comunitats per cada 10.000 habitants mentre que segons el mateix criteri a nivell d'Estat era de 3,58, en relació al nombre de religiosos a Tarragona capital era de 148,63 per deu mil mentre que la mitjana espanyola era de 71,10. Existien a la capital 90 religiosos masculins i 387 monges, un total doncs de 29 comunitats i 547 clergues (21). Mentre que a la província hi havia 387 freres, 1412 monges.

La premsa del Camp es posicionà en relació a la llei de confessions, mentre "EL TEMPS" la considera negativa, espol·liadora dels drets de l'Església i negativa pel futur de la República, "TARRAGONA FEDERAL" hi dona suport (22). Després de la seva aprovació per 278 vots a favor i 50 en contra, "LLUM I VERITAT" donà normes als pares catòlics i "TARRAGONA FEDERAL" ho considera un element fonamental "a l'alliberament del país dels poders ocults" (23).

DISSOLUCIÓ DE LA COMPANYIA DE JESUS.

La dissolució de la Companyia dels Jesuïtes era un dels mites tradicionals dels reformistes espanyols, n'existien al voltant de 2.000 arreu de l'estat i tenien una obra educativa impressionant tot i així el retret que els feien els republicans estava més aviat basat en la prepotència i poderio econòmic per la seva vinculació amb nombroses societats anònimes (24). Per decret del gener de 1932 fou dissolta, els seus béns passarien a propietat pública i els béns de culte havien d'ésser cedits als bisbats. La solució per continuar impartint l'ensenyament fou per la forma de corporacions educatives privades sense vestir els seus hàbits propis (25).

El primer reflex al Camp en contra dels jesuïtes es feu efectiu quan alguns ajuntaments sotmeten a votació l'acord del Consistori de Gijón sobre l'expulsió, a Tarragona votaren 11 regidors a favor i 15 en contra. A Reus es votà per 16 favorables i 9 en contra. Per altra banda es recullen firmes per una comissió de catòlics en contra de l'expulsió (26). La Declaració Col·lectiva de l'Episcopat ho considerava absurd, sectari i motiu d'atac a una de les institucions més estimades de l'Església.

Al gener de 1932 es fa públic el decret de dissolució i LA CRUC se presa la seva protesta (27) mentre FOMENT celebra que s'ha complert l'article 26 de la Constitució. Aquest fet motiva una declaració del Cardenal Vidal en la qual afirmava que tot i la situació deplorable "todavía se están en sazón de enmendar grandes yerros y atenuar grandes daños" (28). Si la premsa conservadora mostrava la més absoluta protesta, l'esquerrana es mostrava

satisfeta. També la Federació local de societats obreres de Tarragona mostra la seva felicitació al Ministre com també ho feu l'Ajuntament de Tarragona amb el suport d'Acció Catalana la qual cosa es criticada per la Lliga, La Joventut Catòlica de Selva del Camp que s'adreça al Vaticà i al Superior dels Jesuïtes (29).

Al 3 de febrer de 1932 tingué lloc el comiat dels jesuïtes de l'església de Sant Agustí, que LA CRUZ anomena "víctimas gloriosas", sense que es produïssin incidents.

Al febrer de 1933 AVANÇADA, portaveu de l'E.R.C., denuncia el ritme lent de compliment del decret de supressió dels jesuïtes a Tarragona per no haver-se produït la incautació d'un edifici (30).

CEMENTIRIS

La legislació republicana que fa referència a la separació de l'Església i l'Estat afectarà tot seguit la societat civil en el sentit d'alterar situacions de fet i de dret en relació a la mort, l'enterrament i els cementiris. Ens proposem veure fins quin punt és un objectiu elitista, aquest, o respèn a la voluntat laica del conjunt de la població (31). Tradicionalment l'opció de l'enterrament civil havia estat considerat a l'Estat espanyol el centre del problema religiós individual. L'opció d'allunyar-se de l'enterrament religiós, decisió política, així com l'objecció que imposava l'Església de no enterrar ningú en lloc sagrat implicava una qüestió social i política (32). El Cementiri Civil i l'enterrament assolen en segons això "el símbol de una intolerància

religioses y filosóficas, social y política que no solo ha venido moviendo, con frecuencia enconadamente a los españoles, sino que también los ha venido separando a la hora de la muerte" (33).

El conflicto social sobre el tema esclatara a l'estiu del mateix any de la proclamació de la República a partir del decret de presidència del govern provisional i després recollit en l'article 27 de la Constitució, que pretén de resoldre i coordinar la nova situació creada a partir dels conflictes que reneren amb la proclamació. El decret establia la competència municipal sobre els cementiris civils, i feia que la decisió sobre el tipus d'enterrament corresponia, dels menors, als pares, mentre que els majors ho havia d'expressar explícitament en vida (34). La reacció oficial de l'Església a la secularització de cementiris es fa palesa en la Declaració Col·lectiva de l'Episcopat signada al desembre de 1921 quan precisa el caràcter dels cementiris que son "extensió segregada dels misteriosos temples i paranes e pressió de culte" (35).

es en aquest context que alguns ajuntaments procediren a l'enderrocament de les parets divisories entre els cementiris civils i religiosos. A Tarragona el tema serà debatut en Ple diverses vegades fins l'aprovació de la llei de 30 de gener de 1932, anteriorment s'havia constituït una comissió per estudiar el tema (36). La llei "pretendia solventar no solo la antigua situación de tensión y conflictos a que la vieja legislación debe lugar, sino sancionar una filosofía y un espíritu de laicización de la sociedad" (37) i establia que els cementiris municipals eran comuns a tots els ciutadans, que la inscripció havia de figurar a la portada, sense diferències per motius confessionals, establia que els ritus

funeraris noves es podrien practicar a cada sepultura, també la possibilitat de fer desaparèixer en les tòmules de separació. Els Ajuntaments segons que hi hagi aquests llocs estaven obligats a disposar de cementiri, fos de nova construcció o procedint a la rehabilitació de cementiris parroquials mitjançant expropiació. La llei regula altres aspectes com ara la relació amb els cementiris privats i la no admisió d'inhumacions a temples, ni criptes no cases de religioses. Finalment fixava la preceptiva declaració personal dels difunts precisant la seva voluntat pel que fa al caràcter civil o religiós de l'enterrament. Segons Vidal i Serraquer la llei "constitueix una nova vulneració dels drets de l'Església i dels drets de les ànimes" (38) i argumenta la defensa de la propietat i la jurisdicció de l'Església sobre els cementiris catòlics, l'exercici dels drets eclesíastics, la benignitat que ha tingut l'Església en la privació de terra sagrada, i conculca les falses raons de la secularització de cementiris aquesta llei "se considero como una victoria del laicismo y una derrota de los catolicos que hubieran querido minorar el alcance del artículo 27 de la Constitución" (39).

L'autoritat governativa provincial pretendrà d'accelerar i motivar als ajuntaments en el compliment de la llei per tal que "sense violències ni preses, obrant serioses i disciplinadament apliquin aquesta llei tant esperada per la Democràcia espanyola"; els recomana evitar "violències innecessàries i sempre injustes". El governador Noguer i Comet es decideix per un procediment que consisteix en preparar l'inventari, d'acord amb les parròquies, com a base per a preparar l'expropiació i iniciar la revisió dels drets

dels cementiris particulars en un marc cordial i seriós, ja que "l'actuació civil que han de realitzar els nostres Municipis en matèria tant trascendentel no es compaginaria gaire amb un esperit sectari, de violències i excoel·lenciacions, del qual, per a ésser forta i respectada, deu allunyar-se'n la Democràcia Republicana" (40).

Un dubte sorgí tot seguit si pensem en que els quinze dies de la promulgació de la llei el governador insistí en el seu compliment i fe us de la seva autoritat al fixar que a mitjanç de març tots els ajuntaments hauran de comunicar la seva actuació en compliment de la llei en tots els seus aspectes. La radicalitat en l'actitud del governador es fa palesa en el contingut de la circular de 7 d'abril de 1932 en que se citen els pobles que no han complert la secularització de cementiris i es creveu una penalització en forma de multa per la seva inhibició. Al Camp els municipis que "fallen" són els que segueixen, Aiguemurcia, Albiol, Aleià, Alnostr, Borges del Camp, Figuerola, Els Garidells, Maslloreng, Montbrío de la Marca, Mont-ral, Montroig, Morell, La Nou, Pallaresos, Perafort, Poble de Mafumat, Poble de Montornès, Predes, Querol, Riudecols, Rodonys, Rourell, La Salva, Tarragona, Vallmoll i Vespella. Alguns municipis ho faran posteriorment (41).

L'Ajuntament de Tarragona viura, pels criteris de les minories i per la complexitat local de la secularització, contradiccions internes que seran aguditzades per la premsa local, és at i com des dels rengles federals demanen que cal "traure la parad, realitzant abans de ésser els últims, la secularització del cementiri" (42).

El Ministeri de Justícia desenvolupa, el 8 d'abril de 1993, la llei secularitzadora de cementiris per tal de superar "les dudas y dificultades con que inevitablemente se tropieza cuando se trata de llevar a la práctica una innovación de tanta trascendencia". Ultra altres aspectes, pel que fa als cementiris municipals s'ha de dir que a cada municipi s'hi havia d'haver almenys un, que a la portada hi constaria el retol que ho indiqués sense cap altra eclusió o inscripció o signe religiós, que els ajuntaments eren els encarregats de la conservació, administració i règim d'enterraments, que es fessin caure les tanques de separació entre els recintes civil i catòlic. Ben poc abans d'aquest nou decret l'Ajuntament de Tarragona havia procedit a la incautació del cementiri i a la desaparició de la simbologia catòlica en la façana (43) mesura criticada per LA CRUZ quan afirma que s'ha fet "sense que tramolés la veu que dictava, ni les mans que l'executaven", situant-se al costat de la Junta de l'Hospitalet en el llarg contenciós que aquest mantindria amb l'Ajuntament. L'Arquebisbe de Tarragona referint-se a la secularització dirà que "Fors la Creu del Cementiri es convertirà en camp de dolors sense esperança ni consol (...) Honoreu-lo dones, en les sepultures particulars i en tots els actes de la vostra vida pública i privada en desgreuge de les injúries i desgràcies que se li fan, en foragitar-lo del lloc de preferència que fins ara havia ocupat" (44).

El debat en el si de la corporació federal tarragonina es faria constant sobre aquest tema i mentre Mirc Esplugas, proposa modificar la composició de la junta del cementiri i afavorir el traspàs del servei a l'Ajuntament, l'act, de la Lliga, es manifesta contrari a

la incautació i a la retirada de símbols religiosos, per tot arò la Lliga s'absté de participar en la comissió creada en la sessió municipal de 27 de març de 1933. L'alcalde Lloret justifica davant l'oposició de la Lliga que és: "el cementiri serà de tots, sense distinció de creences". Posterior a la controvèrsia ideològica i política sorgiran nous elements de discussió centrats en els drets de l'Hospital, origen d'un llarg contenciós. La premsa local prendrà posicions i és així com LA CRUZ dona suport a l'Hospital, i reivindica la indemnització que correspon legalment (45).

La secularització del cementiri de Tarragona el març de 1933 serà equivocada i dolorosa segons la drata i tardana i tímida per l'esquerra, és així que E.R.C. recorda que havia propugnat la incautació dos anys abans, concretament en l'Assemblea de totes les esquerres tarragonines celebrada a la Casa del poble (46). El contenciós té per motivació les rendes que la gestió del cementiri aportaven pel tractament als metalls nobres tot i que l'alcalde es compromet a no desaparèixer aquestes metalls mitjançant l'aportació a la Junta de tots els ingressos que aporta l'administració del cementiri fins que s'estableixi en les bases d'indemnització. La Junta, afirma l'Ajuntament, "quiso, apoyándose en un falso sentimentalismo, presentar el espantoso cuadro de unos pobres enfermos desdichados a causa de no poder ser convenientemente asistidos con la avaricia del Ayuntamiento" (47). El jutge considera que no procedeix decretar la suspensió de l'acord d'incautació a petició de la Junta de l'Hospital ja que no lesiona drata civils. El 28 de novembre de 1933 l'Ajuntament decideix l'adquisició en propietat del cementiri i la forma de satisfer a l'Hospital les

215,000 ptas, que ha estat valorat (48). Una vegada s'ha clos el tema de la incautació l'Ajuntament es proposa fi ar una nova normativa o reglamentació del servei funerari (49).

La secularització del cementiri de Valls es complementa amb un reglament del cementiri municipal aprovat a l'agost de 1933 amb el vot en contra dels tradicionalistes "per oposar-se al seu ideari catòlic" i dels radicals i el vot afirmatiu de l'esquerra i de la Lliga. El tema no restava definitivament resolt a Valls fins l'agost de 1934 quan es municipalitzen tots els serveis de cementiri. La llei de secularització de cementiris afectava també als de caràcter privat dels quals els Ajuntaments n'havien de fer un inventari (50). En funció d'això sorgirà un conflicte a Valls quan l'Ajuntament acordi "requerir a les superiors dels convents de les places de la República i de Castellar per tal que des d'ara es cenyessin al compliment de les lleis generals sobre enterraments al Cementiri Municipal, deixant d'utilitzar els particulars de cada convent (51) i tot i la protesta de les religioses Descalces i del Carme l'Ajuntament es manté inflexible.

Durant el bienni negre les coses tornaran al seu lloc, per exemple, a la Selva del Camp quan es torna a col·locar la creu del cementiri "gloriós signe de la redempció" que havia estat tret per l'Ajuntament en commemoració del primer aniversari de la proclamació de la República. També es procedí, el novembre de 1934, a la reconstrucció de l'altar de la capella. Mentre que a Tarragona es reclama la normalització dels greuges que l'Ajuntament esquerra havia fet als sentiments religiosos dels tarragonins (52).

El canvi municipal després dels fets d'octubre provocarà que a Valls, un dels primers acords de la comissió gestora, sigui "restituir al cementiri els atributs retirats i malmesos", acord que fa referència a la capella i a la creu del passeig central que havien estat substituïts per una llumenera elèctrica, la qual cosa es qualificada per la premsa dretana com a "profanació religiosa" ja que es pretén entronitzar la llum del segle quan "trencar profanament, barrejant les penombres misterioses que tant bé hi esdeuen en una ciutat dels morts" (53).

També a Tarragona l'alcalde gestor, Cerceda, proposa la reposició de la creu del cementiri que tornarà a ser retirada per acord de la primera comissió de govern després del triomf del front d'esquerra el febrer de 1936.

Com en totes altres coses després del febrer de 1936 es tornarà a intensificar l'acció considerada republicana, per laica, dels ajuntaments sobre aquest tema i és així que a Tarragona a l'octubre de 1936 es procedirà a tenir tancat el dia de tots sants al cementiri perquè en anys anteriors era una data profitada per "fer manifestacions de caràcter religiós al cementiri" així com al canvi en els noms i denominacions dels carrers, illes i vies, del cementiri tarragoní. S'anul·len els noms religiosos ja que és una "anormalia en una República democràtica, liberal i laica que no deu existir" i es proposen noves denominacions que no seron de caràcter polític sinó numèric i/o toponímics geogràfics com Ecentral, Est, Transversal, Montanya, Ca. Ponentina, en contra de altres noms de les vies centrals que eren Sagrada Família, Sant Joan, Redempció, Verge del Carme, Sant Feliu, Sant Tomàs o Sagrat Cor (54).

ENTERRAMENTS,

El conflicte brata-clerical i esquerra-laica es farà pales als inicis de la República amb les noves decisions que prenen les autoritats republicanes (55), així l'Ajuntament de Valls decideix ajornar la celebració de la festa de portar el Cristic als valls del Puig Hospital i als amaronets ja que a l'estat la temença que es produirien incidents "pels elements que es mostren disconformes o contraris a aquests actes", per tot això "No s'autoritzarà cap mena de manifestació religiosa (...), mentre no estiguin pacificats els esperits, o el govern de la República no hagi ordenat la pauta a seguir". La premsa val·lenc conservadora critica la decisió ja que es tracta d'una festa "ben simbòlica i de reguts tradicional" i més quan "perduren les celebracions catòliques" (56).

A partir de la legislació derivada de la Constitució laica caldrà disposar a plicitament la voluntat individual pel que fa a l'enterrament, per això un diari val·lenc dirà que així "Totes les famílies humils queden per aquesta llei obligades a acceptar el laïcisme". En un sentit similar, interpretant-ho com atac als catòlics, es manifesta el SEMANARIO CATOLICO DE PEUS (57).

L'Ajuntament de Peus seguirà una línia, d'acord amb la nova realitat legal, de modernització pel que fa als enterraments i així a en segons terme els elements de pugna catòlic-laic, per exemple els regidors del Foment proposen que ja que ha estat superat el sectorisme imperant temps enrere cal procedir, com es habitual a molts països civilitzats, a la introducció dels eventatges de la

incineració de cadàvers, per així proposen la construcció d'un forn crematori a Reus (53).

Després de la promulgació de la Llei de secularització de cementiris, superada una primera fase de protestes per una de les lleis "persecutòries pels catòlics", les forces clericals es dedicaren a donar publicitat de la nova situació legal, també a vetllar per tal que els enterraments catòlics siguin respectats així com crear els instruments per facilitar l'expressió voluntat dels enterraments i ja que la llei no estableix que calgui consignar-ho en testament intentaren fer circular un "document notarial fàcil, senzill i d'un cost a l'abast de tots els estaments perquè puguin expressar sense dubtes de cap mena llur voluntat respecte a l'enterrament, tots els ciutadans", aquesta finalitat la complei en les Declaracions impreses, a signar per duplicat, una en poder de les famílies i l'altra en l'organització catòlica que cuidés d'aquest afer per prevenir les conseqüències de la pèrdua del document familiar, aquestes declaracions tipus són publicades, per exemple en el SEMANARIO CATOLICO DE REUS en les quals, ultra les dades personals es fa constar que "declaro que vull viure i morir en la santa religió catòlica, i ordeno dintre d'ella sigui conduït i enterrat el meu cadàver" (53).

La posició de Vidal i Barrequer serà molt explícita sobre això quan critique globalment la llei de secularització de cementiris i pel que fa als enterraments defensa que en tot cas haurien d'ésser els ciutadans, que són minoria, els que fessin declaració expressa de voluntat d'enterrament ja que la norma és absurda en un país d'immensa majoria de ciutadans catòlics, ja que fins que sigui

provat al contrari "la major part dels ciutadans desitja veure
sectuaria agraïda, com ha succeït fins ara" (50). Ben probable que
devia ser així, però el laïcisme militant de les elites republicanes
no va imposar, per això el cardenal recomana preparar-se per complir
el que ha estat preceptuat tot i que noves ha pogut estat inspirat
per "un extremisme sectari" (51).

L'autoritat civil també intentarà fer arribar als ciutadans la
nova legislació, per això entre uns i altres el tema serà ben
present al carrer, el governador civil recomana l'aplicació de les
noves disposicions "amb el seny i disciplina característiques
d'aquestes terres" (52).

Coincidiran ambdues iniciatives en la propagació de les
esmentades disposicions, les de l'autoritat civil i les de les
organitzacions catòliques, el governador haurà de fixar, novament,
que ja que el repartiment de les fulles per les declaracions
d'enterrament han provocat "quei es i incidents per creure molts que
representa una coacció a la lliure determinació dels ciutadans"
s'ordena als alcaldes que impedeixin els esmentats abusos i que la
declaració de voluntat sigui feta en el lloc i en les dependències
parroquials, d'aquesta manera es garanteix que no "posaran obstacle
ni ara ni per llur validesa del que fa a l'enterrament". La digna
civil sobre el tema farà que arribi a prohibir-se als notaris el
lliurament d'impresos per declaració de voluntat sobre l'enterrament
(53).

La pràctica religiosa de portar l'Eucaristia a la casa del
malalt en forma pública i solemne serà prohibida per la legislació
laica de la República. Per tal d'avaluar el significat que tenia, el

estat majoritari i si la prohibició fou tant sentida com sembla a jutjar per la crítica de la premsa catòlica hem procedit a un buidat sobre com era habitual portar el Viatic a partir de l'Estadística de 1917. La consideració de que els enterraments són manifestacions de caràcter públic i per això precisen del permís de l'alcalde o governador per celebrar-se. Nous conflictes se succeïren en relació a les persones que acompanyen en cedavar o al cas del viatic (84).

Ferç no interprets que si el Viatic no es acompanyat per gran nombre de persones no cal que es demani autorització; també precisa que no és acceptable un mal sectorisme que s'oposi a qualsevol ritus de l'enterrament catòlic i per això determina que "tots els actes de culte, motivats per l'enterrament, deuren tenir lloc necessària i únicament a l'interior dels temples o al peu de les sepultures com exigeix la llei de 30 de gener d'enguany".

La realitat anterior a la legislació laicista de la República respecte al viatic i l'èbast -de carrer- d'aquesta pràctica religiosa restà recollida en la resposta dels parròcs a l'estadística que hem buidat pacientment per tots els pobles del Camp i que a continuació sistematitzem. Correspon a l'epígraf XVI "En que forma y acompañamiento se administra el viatico". La casuística mostra alguns aspectes del ritual comu que sempre és públic, solenne i amb l'acompanyament de veïns pel carrer. Les tres ciutats mostren un comportament d'acord amb el ritual, així ho manifesten els rectors de Reus i Valls. Són poc explícits, a Sant Pere de Reus el viatic és "público y solenne, precedido del toque de campana", igualment que a la majoria de les altres parròquies urbanes. El rector del Camp de Valls precisa que "con mayor o menor

acompanyament de velas segun la posicio y relaciones del enfermo" i el de Sant Francesc de Terragona explica que "precede la señal con la caperana de la torre. El sacerdote con los ornamentos liturgicos bajo cello o unorela lleva el Santisimo Viatico, con el mayor acompañamiento de luces y canto". Pel que sembla l'acompanyament és majoritàriament de dones (La Secuita, Figuerola), només homes (Constantí), habitualment les confrades provenen d'habitants (Soterell, Poble de Montornès). Arreu es precedit del toc de campanes tot i que el rector de Cabra del Camp afirma que "he omittido alguna vez el toque de campanas durante el paso del Señor por exigirlo como conditicio que non alguna familia relajada resistiendome hasta la pertinaz tacitura de que quedaria el enfermo sin viatico". En alguns llocs la cerimònia es realitza amb cants com a La Riera i Roda on es canta el Miserere i Tedeum (65).

En la mesura que es continuen produint protestes, no sabem per part de quins sectors ni municipis, el governador insisteix en una altra circular i fa a las disposicions entorn dels enterraments; pel que sembla el motiu de discòrdia es ara que els capellans aprofitassin els enterraments per antonar pessos i cants a la via publica per això s'establirà que en cas que la familia desitgi procedir d'altra manera cal que ho sol·liciti al govern civil amb el preceptiu informe de l'alcalde. El governador també precisa el tipus de cerimonial d'acompanyament al viatic que es permet i diu "sols podrá acompañar al sacerdot els escolens i una persona de la familia del malalt, sense portar cap atxa ni cap bandera, com segons sembla es costum en alguns pobles". Tot suggerint un clima de tolerància i discreció en l'aplicació de la normativa, el

governador, acaba manifestant que l'objectiu és "aconseguir que les lleis laiques de la República entrin en la consciència popular més per la convicció que per la coerció" (66).

Sans fe difícil conèixer l'aplicació concreta al Camp d'aquesta normativa laica en relació als enterraments, al que si sabem és la llei que fou aplicada per l'alcaldia de Vall de Segura que s'argumenta en aquest sentit quan l'oposició de dretes critica el procés de secularització del cementiri (67).

Una altra referència legislativa entorn als enterraments és el decret del Ministeri de Justícia que fa el reglament per a l'aplicació de la llei de secularització dels cementiris (68).

No sembla fora de mesura al considerar al tema de l'enterrament com un fet important en la cosmovisió republicana-laica o catòlica-conservadora, altres qüestions al seu voltant ho palesen.

Ens cal per tenir una visió més aproximada del fenomen analitzar les característiques dels enterraments civils que si bé són promoguts per la nova realitat social i política nam de dir que foren minoritaris: tot sovint anecdòtics. Amb el triomf de la Constitució laica, especialment en l'article 27, les cerimònies civils d'enterrament esdevenen quasi religioses i enfatitzen el caràcter republicà i anticlerical de les autoritats republicanes així com la contraperlluda serà la resistència catòlica i antirrepublicana de molts clergues i sectors dretans (69). Una referència d'enterrament civil la trobem a Raus, un noi de 19 anys, hi ha molta concurrència, "el seguici hi figuraven diverses corones i una banda de música", això és un preludi del que Jimenez considera la "litúrgia de l'enterrament civil", que, per exemple, introduïx el cant de "La

"Marsellesa" en el seu desenvolupament i que "adquiria una categoria casi sacramental, religiosament anti-religiosa". Aquests enterraments eren considerats per la premsa republicana d'esquerra "una fita del ressorgiment civil" (70).

"Los entierros católicos daban lugar a insultos y mofas y los entierros civiles se tornaron no sólo más y más folclóricos, sino más y más agresivos" (71).

Durant la III República el caràcter dels enterraments fou viscut com un fet de militància, laica o catòlica, és el mateix que succeirà amb els casaments civils i l'ensenyament laic. Tot i així, segons Jimenez, l'experiència demostrà que "no podía darse sentido de lo laico entre nosotros" (72).

Els enterraments esdevenien tot sovint, quan eren civils, unes manifestacions d'adhesió republicana i de propaganda laica (73), atí i s'esdevé en el cas de l'enterrament d'un regidor de Valls.

En la mateixa línia que els casaments la premsa esquerrana donà notícia de la celebració d'enterraments civils a Alibó o Vilallonga on foren acompanyats per una gran gentada, un directiu de Joventut Republicana llegí unes quateres dedicades a glossar la vida del republicà fins i tot cobrí la coberta amb els emblemes republicà i català. D'altra banda es denunciava l'incumpliment de la legislació com al Poblell on s'enterrà un cadàver a l'església, es produïren incidents i el rector es criticà a l'ordre pel governador (74). Mentre segons EL TEMPS la immensa majoria d'enterraments són segons el ritus catòlic (75). D'a Torreduberra que "com de costum, el Centre Federal fou hissada la bandera a mig pal" (76) es fa destacar el tractament periodístic, sobretot de EL POSLE, en

l'enterrament civil d'Enric Cavallé i Molí a l'ajuntament de Reus i dirigent mèdica en el qual hi participaren la banda municipal, l'Ajuntament en corpore i delegacions de partit i després d'una parada davant de la "Casa del Poble" es procedí fins a la Plaça de Catalunya on s'expressà el cordol als caps del dol que durà més de quaranta minuts (77).

CULTE I CLERGAT.

Al desembre de 1931 es publica la primera circular sobre la col·lecte a favor del clergat de la diòcesi, si bé LA CRUC portaveu dels interessos catòlics, ja hi havia dedicat editorials i articles (78). Al febrer de 1932 Cardenal Vidal i Barraquer dedica una allocució a l'obra pia de clerecie i culta i ho considera un problema de l'Església i que per ell "es un cas dolorós de trucar a les portes del vostre cor per subvenir les necessitats del culte, clerecie i seminaris". Planteja la contribució econòmica dels fidels com una exigència per a tots i que no es tracte d'una almoïna voluntària. Sembla que si el Concordat amb els fidels espanyols de pagar dèimes i primícies amb els torne l'obligació amb la supressió del pressupost de l'Estat de les obligacions amb l'Església, per això es considera que les despeses de culte i clerecie i el manteniment dels seminaris són una exigència de "la raó i del dret natural" i que els catòlics han de sustentat els sacerdots com així ho fan amb els mestres o netges i que el poble l'ha d'atendre perquè el servei a ell i a l'altar (79). Això significava unes despeses per Seminari que en els pressupostos per a Tarragona era de 855.432 ptes., el

manteniment de 322 sacerdots i 177 temples per una comunitat catòlica diocesana avaluada en 200.000 persones. El Seminari era centre de Cultura Superior o Universitat Pontifícia i hi assistien alumnes de les diòcesis catalanes organitzat en dotze cursos i cinquanta-una assignatures amb un claustre de trenta professors (30).

A l'abril de 1902 hi ha una primera aproximació de les contribucions que caldrà afrontar en l'obra pia de clerecia i culte pels catòlics de l'arquebisbat de Tarragona. Els pressupostos que deu a de pagar l'estat a la diòcesi és en personal 716,506'50 que correspon a les assignacions dels sacerdots (32) sense comptar als jubilats; en material o despeses de culte dels 177 temples una cifra de 109,675 ptes. i pel Seminari 29,250 ptes., per això la progressivitat de la contribució dels fidels per tal de "fornir les quantitats que l'estat vagi amortitzant successivament del pressupost" fins assolir l'extinció. A això se l'anomena "Obra Pia de Culte i Clerecia" (31).

LA CRUC reproduirà una "razonada y paternal carta" que els rectors adrecen als parroquians sobre l'obra pia de culte i clerecia i demana que la família figurei en la llista de subscriptors no tant pel que fa a l'aspecte material com per "la ejemplaridad que representa". La contribució ha d'oscil·lar en funció de les disponibilitats econòmiques i la generositat dels fidels i segons l'al·locució del Bisbe hauria d'esser entre la meitat i el 2% de les entrades totals de la família, fent una almonia mensual mínima de 0'50 ptes. (32).

Un altre tema diferent e aquest es la butlla de la Santa Creuada de la qual en son els administradors els rectors i que estableix diferents tipologies de fidels en funció de la renda anual que sigui no superior a 2.500, fins a 5000, fins a 10.000, fins a 25.000 i d'aquesta quantitat en anevant que supose respectivament 1, 2,5, 5, 10, 15 pessetes de pagament per la butlla general. S'establien una capitols per sumaria: diforta, 1 pta.; de composició, 1. d'oratori privat, 10. Un altre epigrafe es el de cigruni i abstinencia que es e ant pala que no arriben a 2.500 ptes. l'anv. es tracta d'una butlla concedida pel Papa Pius XI a la patria "acumulando en ella un verdadero tesoro de gracias espirituales y privilegios temporales e que se hicieron acreedores nuestros gloriosos antepasados". La butlla insisteix en la fe i el patriotisme, sentiments que LA CRUC considera que cal intensificar en les actuals circumstancies. El producte de la butlla es destina al culte i a subvencioner institucions caritatives i benefiques (55).

L'obra pia de culte i clariecia havia de fer possible afrontar la desesperació en els pressupatos de l'estat de l'assignació a l'Esglesia i fer possible a la llarga com e finalitat ultima, la independencia de l'Esglesia per culte i clergat i Seminari i torae del foment de l'ensenyança i beneficiància catòliques. A cada parròquia i diocesi i d'ambit metropolitane es creava la junta econòmica de l'obra pia. Els recursos, oltre la subscripció per families, abastaven els ajuts voluntaris, les col·lectes i els respalls, quota per us de cadira i banc, prestacions en espècies i

personal, una part aplicable del fons de la butlla de la Santa Creuada i les iguals parroquials (84).

Les següents dades, extretes del BUTLLETÍ OFICIAL DE L'ARQUEBISBAT (85) fan palesa l'evolució negativa de les liquidacions de l'Obra Pia de Culte i Clerecia, segurament condicionada per l'evolució de les circumstàncies socio-polítiques:

	OCTU./DESEM, 1932	JUL./SETEM, 1933	JUL./SETEM, 1934
Parròquies	60,981	55,851'4	48,901'6
Col·lectes	3,559	2,065'3	1,212'9
Subscripcions	1,805'2	5,383	5,977
Donatius	15,723'3	17,276	10,039

SIMBOLGIA.

L'aspecte simbòlic a terior que ara una de les mostres de la presència de l'Església en la societat civil es veurà questionada i, en certa manera destruïda per la nova realitat republicana derivada de la separació de l'Estat i de l'Església conferint el fet religiós una vessant essencialment privada. Aquesta limitació provoca, l'hostilitat de la jerarquia i dels sectors catòlics envers el nou règim republicà.

es en aquest sentit que el rector de la parròquia de Sant Francesc de Reus, Ramon Bergada, adreça dues cartes a l'alcalde Fabregas, ben just constituït el nou Ajuntament, i després de

manifestar "l'adhesió del clero de la ciutat al règim avui imperant" mostra la preocupació per les gestions que comencen i que s'han fet per treure la Creu que existeix a la confluència entre les carreteres de Montblanc i Morell, l'alcalde explica les converses que ha tingut per fer retirar la creu

"a fi d'evitar la possibilitat de que per elements que no els hi plau que continui allí, pugui ésser trata en mala forma, donant al i ocasió a que es sentin mortificades les persones que dels seus sentiments religiosos li troben bé" (86).

Com sigui que l'Ajuntament s'ha adreçat al governador i aquest l'ha enviat al cardenal, com que la situació roman igual, l'Ajuntament decideix, a proposta de l'alcalde i per tal d'evitar accidents desagradables que la creu sigui trata i dipositada en el Santuari del Roser, decidir que serà comunicada al rector (87).

Aquest fet provoca l'immediata protesta dels sectors catòlics mitjançant el SEMANARIO CATOLICO DE REUS, més quan es dona el cas que l'esmentada creu havia estat col·locada faia poc més d'un mes, en el marc de les missions i que en aquest acte hi participaran més de 3.000 fidels en processó via-crucis. El SEMANARIO critica l'actuació, més quan estava instal·lada en una propietat privada, i afirma, en mostra del nivell creixent de conflictivitat, "Que dirian que hubieran dicho estas señoras si los catolicos hubiesemos hecho algo parecido con algun emblema de su particular aprecio o con alguna estatus de algun hombre de su partido" (88). La iniciativa popular en contra serà mobilitzada mitjançant la recollida de signatures per protestar per la retirada de la Creu (89).

Un fet similar s'esdevindrà a l'Alt Camp quan s'endega la iniciativa de substituir "La Creu de Vallmoll", i que pels esquerrans vallencs cal treure-la per "borrar el passat, per a donar lloc a l'expansió de modernes plàstiques", també perquè la nova realitat liberal cal que es faci present també en les vies de comunicació (90).

La campanya esquerrana contra la simbologia religiosa en espais públics, tindrà un nou motiu d'agitació de l'opinió pública quan el conseller-gestor de cultura, Duran i Ventosa, es trasllada a Poblet "a plantificar una creu" (91).

Després de les eleccions de 1926 la conscienciació i especialment l'activisme dels esquerrans en relació a la destrucció física de la simbologia religiosa es farà palesa, per exemple al Pla de Cabra que és destruïda una creu que juntament amb la imatge de Sant Isidre presidien una de les places del poble (92).

LAICISME

Alguns dels setmanaris o diaris del Camp tenen permanentment present el tema religiós, com LLUITA que al costat de la capçalera afirma "Els nostres deures religiosos han d'ésser dirigits per la raó i el convenciment, no per la força i la violència" (93).

Un dels símbols subjectes a destrucció seran les anomenades Creus de la Missió que en alguns punts han estat profanades i destruïdes per "las turbes alborotadas". Per LA CRUZ obeeixen a una campanya de propaganda estimulada en determinades publicacions i

actes públics que "se ataca odiosament al poble contra la Religión y contra el clero que han sido siempre el mejor amparo y la mejor defensa de las clases manesterosas", i advertia que han d'ésser aturats per les autoritats ja que després dels atacs a la religió seguiran en contra de la propietat privada i les persones "y será tarde cuando se intenta contener la avalancha destructora". Citen al cas de la creu de la missió de Reus que ha estat enderrocada de manera quasi oficial ja que havia estat objecte d'algunes profanacions i s'hauria pogut evitar "si las autoridades locales hubiesen recomendado al pueblo el respeto que la Religión y sur la civilización imponen" (24). L'Ajuntament de Reus havia acordat romandre neutral en matèria de religió segons el manifest de la entesa republicana i catalanista integrada per Centre Republicà d'Acció Catalana, Centre Republicà Autonomista, Foment Nacionalista Republicà i Casa del Poble.

Per contra, la premsa d'esquerra denunciava la mobilització general dels catòlics per la defensa d'una posició de privilegi de que havien gaudit en "el régimen caigut per sempre més" fent un binomi indestruïble entre monarquia-silència de l'Església que afectava la religiositat popular. I mentre l'Església "tracta d'organitzar els catòlics en partit polític i tractarà d'ajuntar els obrers (gracs sota la senyera del «*Ferum Novarum*»), el país sent el laïcisme i la República serà laica perquè és un principi essencial de veritable renovació" (25).

El Setmanari LLUITA de Valls intenta esclarir que és el clericalisme per Ferré Bella per tal de terciar en debat que ha plantejat la premsa conservadora de Valls, JOVENTUT i ACCIÓ

COMARCAL, es és i que considere clericalisme quan "aquests ciutadans s'aparten formalment dels seus vots i de la seva finalitat moral i volen donar un sentit invers a la seva missió recebant la supremacia del clero en la governació de l'Estat, convertint-se en partit polític abusant de la caps de la religió; sotmetre l'autoritat civil al poder de l'església", i confia que la mateixa església col·labori "a treballar en l'obra de conjunt per accelerar definitivament l'ensorrada del clericalisme, vertader enemic de la religió i del poder civil" (96).

La Federació Local de les Societats Obreres de Tarragona manifesta, a l'octubre de 1931, el recolzament de la UGT a la separació de l'església i l'estat i demana als diputats de la minoria socialista que assistin unànimement a les sessions del Congrés per a l'aprovació dels articles de la Constitució referent a separació església-estat, instrucció pública i família. Entretant des del DIARI DE TARRAGONA en una editorial es dolia "l'e'tram de radicalisme a que s'ha dut el problema religiós". Mentre que TARRAGONA FEDERAL confiava en la resolució del tema religiós pel tractament constitucional i propugnava el respecte a totes les religions sense preferències i supressió de les obligacions de culte nt clergat (97).

Al desembre de 1931 el comitè d'entitats d'esquerra de Tarragona integrat pel Centre Catalanista Republicà, Centre Republicà Radical, Agrupació Socialista, Centre Republicà Radical-Socialista Català i Centre Republicà Democràtic Federal signaven un manifest per vetllar pel prestigi de la República i per això afirmaven que cal fer front "contra el sectorisme religiós i

"invasió i intolerant que ens rata amb les seves provocacions" (99).

L'aprovació dels pressupostos de l'Ajuntament de Reus produeix el debat sobre el laïcisme de les administracions, pel que sembla FOMENT, portaveu de l'ERC, denuncia les subvencions que es mantenen a organitzacions catòliques i dissimuladament el clero, sembla que es referen a impostos urbans i segons Ferrás "hi manca el segell propi d'una obra política de caràcter republicà". Mentre LLUITA aplaudeix els acords de la majoria republicana a l'Ajuntament de Valls en neutralitat en afers confessionals i la secularització del cementiri" (99).

La filosofia republicana sobre la separació de l'església i l'estat s'a posa en els articles de Francisco Caffagueral a TARRAGONA FEDERAL quan afirma que "la religió en França romandria con el Estado ha sabido vivir cogido del brado siglos de opulencia y preponderancia" i diu que la veritable religió no s'ha d'el·lar amb cap estat (100).

En motiu dels actes celebrats a Valls i Alcover sobre l'aniversari de la primera República el SEMANARIO CATOLICO DE REUS denuncia el discurs anticlerical fàcil concretament del diputat d'ERC Lopezans (101).

FOMENT publica un article de Joan Sanromà del Morell sobre la "invasió religiosa de la cosa pública" i diu que abans tot era confessional; a l'escola, processons pel carrer, cementiri, sagrats cors a l'Ajuntament, per això el 14 d'abril s'obre pas l'esperit laic amb el respecte a les consciències i per això cal trencar els vells costums rancis i entronitzar la llibertat ja que la "invasió

religiosa està acabada, i no ha de tornar-se a repetir, en benefici de tothom" (102).

El tema que a enclotifica el neutralisme a l'Ajuntament de Reus es l'assistència social on no s'hi ha de barrejar ni la religió ni el estatisme sino una "hermàutica neutralitat" i per això cal retirar els símbols religiosos de l'hospital i del Pensionat (103).

Els demassos als celcons durant la processó de Corpus a Tarragona es denunciada per TARRAGONA FEDERAL com un rapte a la actiranta popular (104). El tema religiós es present en la premsa d'esquerra es el que LLUITA, inclou articles sobre els capellans, a fabrició de la creu, companyia de Jesus, etc, (105).

L'Ajuntament de Vells, al gener de 1933, amb el vot en contra dels tradicionalistes, endega l'expedient per a treure de culta les capelles del Rosar, Sant Roc i convent de les monges minimes (106) amb l'objectiu d'instal·lar-hi un museu local. Les vacants a la Junta d'Administració dels Santuari de Misericòrdia seran motiu de polèmica. O la supressió de les escales del convent de Santa Clara a Tarragona, i l'hort que conreen (107).

El tema vindrà reflejat a les eleccions municipals de 1934, ai i els candidats d'Unió Ciutadana demanaven que "volan fer honor als sentiments religiosos de la ciutat".

Al març de 1934 sorgeix a Vells una entitat per a fomentar i protegir els ectes civils; esta integrada per simpatitzants del laicisme, els que vulguin col·laborar que s'adrecin al setmanari TRESBALL (108).

A l'agost de 1934 es destruïda la creu del terme de Eorges del Camp, con ebans succeï a Figuerola i Torredembarra destruint "un

ser el perenne de cadavre, un monument de fe, tota una traicció popular, un lloc històric esplèndid i concis de la vida més íntima d'un poble" (109).

Al març de 1936 la premsa catalana tornava a la càrrega contra el laïcisme oficial : concretament EL TEMPS afirma: "Alçarem valentment la nostra protesta quan calguiu quan s'estequin les nostres consciències de catòlics i cristians, i quan, amb l'excusa d'una democràcia que viu en els llavis i es contracta en els fets, la llibertat d'aparit, que es la primera de totes les llibertats, sigui escarnida en actes i per disposicions oficials" (110).

A l'abril de 1936 tindria lloc l'afar que acabaria amb la dimissió de l'alcalde Llorat i que recorda al comportament diferent, en igual circumstància, a Sevilla, on es demana que dimissionin els regidors del Front Popular. El que succeí a Tarragona semblava que acabat el desfilé de les forces militars dels carabiners i tanquerit uns antenistes cridaren contra el bisbe auxiliar que figurava a la presidència i "Moralbetes comunistes, socialistes i ERC demanen la dimissió de Llorat, el comissari Prunes digué, felicitant el poble per l'alerta contra el bisbe, que no es repetiria. Posteriorment els elements del Front Popular presentaren un vot de censura contra Llorat "por no haber secundado la actitud de los concejales de izquierda al retirarse de la tribuna oficial durante el desfile militar, como protesta por la presencia del obispo auxiliar" (111).

CALENDARI CATOLIC.

"En proclamar-se la Republica, el primer any o segon no sortiren les processos de setmana santa, la qual cosa mortificà les "esquerres", car fins aleshores l'Església a Valls no havia estat molestada, i el primer Ajuntament republicà no volia que ningú no pogués entendre que la religió era perseguida. Però ja llavors l'Església, si més no la de Valls adoptava el paper de víctima" (112).

A una setmana de proclamada la Republica a l'Ajuntament de Valls la minoria tradicionalista manifestà la seva protesta per la suspensió de la sortida de la processó del Combregar general, fet que es produí, segons l'alcalde, "en atenció a les circumstàncies del moment, propícies a tota mena d'e altacions i violències" (113). El mateix Ajuntament haurà de rebutjar invitacions de l'ensuprest per designar predicadors, com era costum, per les solemnitats de Corpus i Sant Joan o la representació municipal en la processó de Sant Isidre invitats per la Cambra Oficial Agrícola. També es rebutjades una proposició de la minoria tradicionalista que reprovava la crema de convents i «altres coses» segons l'alcalde per ésser "inoportuna, tendenciosa i alentada per la mala intenció" (114).

També l'Ajuntament de Reus es plantejara la seva assistència a les processons del Corpus i Sant Pere i s'acorda que hi assisteixin els que ho desitgin tot i que també s'havia defensat que no es derivin celebrer manifestacions públiques com les processons (115). L'Ajuntament de Reus acorda a l'abril de 1931 assistir els regidors que no desitgessin a la processó del Viatic.

La festa del Corpus serà el primer motiu de polèmica a molts municipis, és si i que el diari d'A.C.R. LES CIRCUMSTANCIAS fa un balanç de les processons que nen estat suspeses a Saragossa, Madrid

o a Tarragona on s'havien de recórrer només als carrers propers a la Catedral, a Reus senola que segons DIAPLO DE REUS havia d'esdevenir "una gran manifestació de fe". Posteriorment s'informa de la vida durant la festa i que els establiments foren molt concorreguts, es recartiren, conques amb cireres per la meineda i es feu un concert per la banda i assistiren els gegants i la mulassa, es presentà al Rigolato al Teatre Fortuny mentre "l'autoritat eclesíastica suspengué la processó per evitar possibles perturbacions, que segurament s'haurien produït, puí de bon matí el públic s'edonà de certes penjarrells que lluien al Centre Catòlic i d'una bandera amb un escut irgrat que hissaren els jaumins, i en protesta fins que desaparegueren" (116) mentre que FOMENT destacava que "pel davant del seu caracter religiós hi sura la flaire de la festa popular" i que si la festa fins ara havia estat símbol de l'esclavitud en l'avenir no seria de la deslliuranga" (117).

A Tarragona pel Corpus LA CRUC realitza una intensa campanya de premsa ja que "no podem ni debem consentir que se amirori el espíritu racial de la tradició del pueblo" i per això proposava engalanar els balcons i anar a la missa (118).

LLUITA havia advertit que calia prudència ja que "Els enims s'edassionen, desapareix la tolerància. Circulen rumors d'amenaces mútues. Cada bandol es un fei de llenya seca. La circumstància màxima pot originar l'espurna i la foguera" per ai ó troba encertada que hagi estat suspesa la processó del Corpus per l'alcalde (119). Entrestant la Junta d'Acció catòlica de Valls fa públics els actes religiosos a la ciutat: catacisme, festes, novenes, misses, adoració nocturna, etc. ...

La festa de Santa Tecla, que no inclou en el programa oficial cap acte religiós, serà criticat per LA CRUC ja que ultra la manca de fidelitat que representa es "d'un sectarisme grotesc i miserable, contra el que protestem amb la màxima energia" (120).

Sobre el tema de les processons, la Declaració Col·lectiva de l'Episcopat manifestava que si se es garanteix la reunió pacífica i el dret de manifestació en canvi "les processons catòliques no podran sortir dels edificis sagrats sense especial autorització del govern, que qualsevol arbitrarietat, temor fictici o eudacia sectària donaran prete t perquè sigui fàcilment negada" (121).

La diada de tots sants fou celebrada per moltes entitats reusenques recreatives o polítiques (122). Per Nadal proliferaren els concursos i manifestacions passebristes, organitzats per Cercle tradicionalista de Reus "en su ideal de difundir el espíritu católico en las familias" (123).

Al Morell, l'Ajuntament decidí evitar la realització de processons "per considerar que són més eviat actes de vana ostentació que no pas pietoses practiques religioses, per a les quals es més apropiat l'ambient reclos dels temples que les bullicioses vies públiques creudes a altres objectes i necessitats", i tampoc es consentí cap col·lecte a domicili "per evitar la opacitat que podria representar". En la mateixa línia es susceia la processó de la festa de Sant Antoni a la Selva del Camp on es feia la cursa dels tres tombs mentre s'invitava a la realització de cultes a l'interior de les esglésies (124).

La setmana santa de 1932 sera novament motiu de conflicte, l'Ajuntament de Montbric acordà no assistir a la processó "per no

viure en contradicció amb les lleis de la República' i els dijous i divendres no es vetaren les campanes en senyal de treball i denuncian que una fàbrica de tè tils obliga a fer festa i segons el corresponent de FOMENT 'acudirem on sigui perquè aquest poble es coneixi també que s'ha implantat la República" (125). A Tarragona el portaveu de la Lliga manifestava que volia que es pogues celebrar la processó "d'una solemnitat i serietat sense igual, que atreu a milers de forasters" i així donaria la sensació que la República "sap respectar totes les creences si també sap garantir la llibertat de celebrar manifestacions de fe, com és aquella processó, sense que ningú s'atreveixi a produir el més lleu incident" i segons que signa un industrial que se sent representat pel Sindicat d'Iniciativa col·laborant per fer possible la processó "ja que al cap i a la fi, els interessos materials de la ciutat són els mateixos que abans, i l'esperit religiós, encara que a algú li pugui semblar altrament, no sols no ha mirvat mica, sinó que ha augmentat considerablement en els darrers mesos" (126). Quan les Associacions de Setmana Santa de Tarragona demanen subvenció a l'Ajuntament TARRAGONA FEDERAL opina que més val que les 2.500 ptas. concedides l'any anterior, s'esmercin en donar treball als obrers en atur forçats (127). A Vallès l'alcalde aclareix que l'Ajuntament es limitava a subvencionar les processons de setmana santa i que mai les havia organitzat (128).

LA CRUZ critica el "volterianisme" del DIARI DE TARRAGONA que ha tret edició el divendres sant i no ha respectat, per tant, la festa del dijous i a més ha suprimit l'edició de pàgines de literatura religiosa com era tradicional i que en la resta del número es trocten "questions profanes, totalment inadequades al

recolliment de la diada", Tembé a diu que no s'ha fet la processió, per manca de contingents de les congregacions "perquè la realitat no demostrava així" també critica que algunes cotigues no tenquessin el di'endres i que circulessin alguns carros i camions, i la pena que feia veure passar soldats fent instrucció, de tota manera afirma que a les funcions religioses hi hagué una nutrida concurrència (129). Tampoc a Calorils es feren les processions, si en canvi a Riudoms.

A Reus la comissió ha demanat per fer el vis-trucis públic que si no era autoritzat es fes a l'interior dels temples com es succeïa i que foren molt concorregudes "a pesar del sectarismo anticristiàc imperante en las esferas oficiales". A l'acte del dijous hi assistiren els regidors Odena, Camps, Sabater i Vilalta tots ells regionalistes de la Lliga "como representantes de una fracción política que se ha declarado católica" als quals FOMENT demana que els fos aplicada la llei de defensa de la República a la qual cosa el governador s'hi oposa (130).

Els catòlics de Reus, diu el SEMANARIO, es mostraren sorpresos en sentir tocar les campanes a les hores que es toquen els dies feners el dijous i divendres sent "contraviniendose así la liturgia de la Iglesia en estos días santos" la qual cosa trencava la tradició de segles (131). A Vilallonga el ple de l'Ajuntament decidí "de dimitir en el cas de no ser amonestat l'infractor" referint-se al rector que no complí l'ordre de l'alcalde que no autoritzava el ombregar de l'església pel carrer (132).

Per la Festa del Corpus de 1912 LA CRUZ comenta que se celebrà esplèndidament, i que a la funció de la Catedral hi assistiren més

de 400 persones si i cor, racioners que s'adornessen els balcons. La única modificació de l'acte consistí en la supressió de la processó que es feu pel claustre de la catedral "La ciudad de Tarragona, fiel a sus legítimas tradiciones y consciente de sus sentimientos cristianos, cuérrase mejor a tenerlos en cuenta en los balcones con colgaduras sin inscripciones ni emblemas" (133) i destaca que es feren la primera comúnia als col·legis i parròquies i que durant tot el dia "transitaron por la ciudad luciendo con sano orgullo sus vestiduras blancas y sobre ellas triunfante el crucifijo" (134). La processó del corpus fou suspesa pel govern civil "por no haber variado las circunstancias que determinaron suspender la de Semana Santa" (135). Al juny de 1932 se celebra a Cambrils la gran diada mariana de la qual informa profusament LA CRUZ del 22 de juny. I a Sant Joan de Vall de se celebra un TRIDIUM.

Per la festa major de Reus si bé en el programa no fou inclòs cap acte religiós "el pueblo fiel respondió más al llamamiento de la Iglesia que al de otros festejos" i afirma que la Junta de l'Associació d'Iniciativa "se cuidó muy bien, teniendo en cuenta sin duda, la época que atravesamos, de no hacer constar en los programas que repetit, que la fiesta mayor fuese en honor del Patrono de la ciudad" (136).

Al gener de 1933 es feu una Diada pessebrista al teatre d'Acció Catòlica. L'Associació pessebrista tenia més de 300 associats i hi participà l'Orfeó tarragonès dirigit per Xavier Gols (137).

La Setmana Santa de 1933 tingué algunes diferències respecte l'anterior, a Reus la imatge del Crist fou traslladada de la prioral de Sant Pere per la congregació de la Sant i "era mostrada al pueblo

que llenape la plaza de la sangre y devotamente aquella enorme multitud se postraba para la peticion de las tres gracias" (138). Tamboc a Valls es feu publicat el procesat dits del comongar general després de la consulta de l'alcalde al governador (139). A Monroig el resultat que predice en sis actes "ne estat una continuada filipica contra el régin republicà" i segons FOMENT, "ja seris hora que las autoridades de la Republica facin entendre als que s'engorran de la seva condicic de clergues per a fer politica derrotista des de la trona, que la Republica te unas lleis que castiguan las a traicionacions" (140).

La prensa de l'E.R.C. comenta habitualment als que s'esdevenen a diferents pobles, com lo procesat pels carrers de Vilabella i afirman "talment sembla que no hi hagi a Espanya una Republica laica" (141).

Arb motiu de carnaval de 1934, sorgiran alguns problemes, el Comissari de la Generalitat fe arribar als organizadors de l'enterrament de la sardina comunicant-los que s'abstinguessin de tota "manifestacion injuriosa cara la religicn, la Republica o el menosprecio a las autoridades y a la moral" (142). Les festes de setmana santa d'aquest any a Tarragona transcorregueren per l'interior de la catedral, i tamboc foren permeses a Valls perque "l'estat d'alorora no permet la celebracic de reunions" (143) com a criteri general a tot Catalunya.

Al juny de 1934 LA CRUZ denuncia que hi ha "recredescencia de fides antireligiosa" i a aplica que el conflicte per la utilizacic de les campanes a Vilallonga que l'Ajuntament vol reglamentar d'acord amb una proposta del Centre Rebassaire o a la Riera on s'ha

tancat la Sala Parroquial on es projectaven pel·lícules catequístiques i tot plegat sembla que si es produïen en un tal profusió "que donen peu a sospitar si obeïm a una consigna" (144).

Al 1925 les coses tornaren a la normalitat anterior a la proclamació de la República, es arribà al Pont d'Armentera que se celebra una processó i que "els elements sectaris per a contrarrestar tan gran manifestació, enderrocaren durant la nit la creu fa poc restablerta del nostre Cementiri" (145), o la gran celebració de la Diada de la Candela a Valls (146). Si bé a Reus la Congregació de la Puríssima Sang decidí no celebrar la processó del Sant Enterrament. A Valls s'organitzà el Jubileu de la redempció del 15 de març fins al 22 d'abril que consistí en fer tres visites a cada una de les quatre esglésies designades (147). A la capital de l'Alt Camp se celebra la processó de Rams i divendres sant amb gran participació que demostra "la convicció de ferma seguretat en la permanència i en el triomf del catolicisme a Espanya". Sembla que succeï a molts pobles de la comarca i que a Alcover hi hagué un incendi al llençar-se un explosiu als misteris la qual cosa provocà dos detinguts per la guàrdia civil (148). Entretant, la premsa esquerrana denuncià que al 1925 no fos celebrada l'aniversari de la proclamació de la República amb "el tòpic de la profanació del sagrat dia del divendres sant" i que segons AVANÇADA té per mòbil "apuntar-se una nova victòria danunt les hosts republicanes, si logren entornar-les amb falsos sentimentalismes i amenaces sobrenaturals dels deus llurs" (149).

La celebració del Corpus també es normalitzà. A Tarragona hi assistiren cosa d'una dotzena de regidors als sillons de preferència de la Catedral amb l'alcalde Cerceda al davant amb la quasi totalitat dels regidors, i tingué una iniciativa nova que consistí en que "fueran cubiertas el pavimento de las calles del trayecto con verde follaje". Entre les congregacions i representacions participants n'hi figurevan del Centre Tradicionalista, de la Lliga Catalana i de la CECA (150). També a Valls el Corpus esdevingué l'homenatge de tot un poble "que manifesta públicament la seva religiositat", "preludi del rescorgiment del poble català". La processó transcorregué amb la presència de l'alcalde al balcó de la casa de la vila, gegants i grallers, cercavila de gegants i trillar de campanes, hi assistiren regidors de les minories de la CECA i tradicionalista si bé no hi eren tots i segons la premsa es una absència injustificada "si es té en compte la tendència de les forces locals que representen" (151). L'Arquebisbe de Tarragona en una circular sobre la Festa del Corpus manifestava "Patem honor a Jesus sacramentat; et equem a Eli les nostres virades i donem públic testimoni que el reconeixem com a únic Redemptor de les ànimes i com a únic Pacificador de les nacions".

Per tots fets a Valls s'anuncià que tocaran les campanes a cada hora des del migdia fins a l'encens que tocaran a nort; ultrs la visita al cementiri, la castanyada i les funcions religioses pròpies. I tornen els concursos de pessebres al desembre de 1935 organitzats, a Valls per la Congregació Mariana. També se celebrà la festa de Sant Elia amb benedicció de fruita i sense treballar les fabricques de territs i gèneres de punt i al febrer de 1936 a Valls

el 15 aniversari de la festa de la coronació canònica de la imatge de la Patrona de Valls es fa com una subscripció per a contribuir a les obres del cambril de la Verga de la Candelà, que ja prou publica nominalment (152).

Novament la setmana santa de 1936 romandrà sense e cessives manifestacions públiques tot i que per la premsa conservadora el noble vulgut "pelassar una vegada més la seva profunda religiositat, que amb tot i els embets del laïcisme es manté ben viva i es precisa que es i sigui", per es d' es troben a faltar les processons a Valls (153) tot i que LES CIRCUMSTANCIES afirmava que serten autoritzades pel govern. A Tarragona la festa religiosa transcorre a la catedral i per això CATALONIA, diari de la Lliga, dedica una elegia a la setmana santa tarraconina amb profusió de descripcions sobre la seva solemnitat anterior, tot plegat en el marc d'una "enyorança infinita" també per les discussions sobre el component turístic de la festa que "potser és millor que no surti. Propagar l'espectacle de la processó i voler ignorar el seu sentit religiós es un joc brut" (154). LA CRUC, en el mateix sentit, lamenta els obstacles que es posaren a funcionaris i dependents del govern; per tal que no poguessin assistir als actes religiosos, denuncia l'absència de cenderes als consells tot i que a llurs països tanen per religió oficial la catòlica (155), participaren als oficis regions de la dreta.

El juny tornaran les festes del Corpus, a Valls no se celebra pel carrer. Tanoc la festa major, per Sant Joan Baptista no tingue cap acte organitzat per l'Ajuntament quan arreu se celebra amb tota

solenitat "com si i tantè es feia a Valia quan oficialment no imperava el laicisme nel antès".

CONFLICTES AUTORITATS CIVILS I RELIGIÖSES.

Al maig de 1931 el cardenal Vidal publica una circular sobre normes a complir en relació als poders constituïts (156) al temps que manifestava, entre altres coses que "les campanes y los campaneros, los templos, sus dependencias y demas cosas sagradas están como tales sujetas a la jurisdicción eclesiástica. En cuanto al toque de campanas y colocación de bandera del nuevo régimen se seguirán los usos y costumbres establecidas para los actos oficiales" (157). En l'esmentada circular es manifestava que calia submissió a l'autoritat, que ve de Déu, i que cal respectar qui l'exerceix, donava ordres als sacerdots pàrrocs en la línia de respecte i obediència als poders constituïts, recomanava evitar cap intervenció política en la instrucció dels fidels, i respecte al procés electoral per elegir les corts constituents si bé calia elegir candidats que "den plena garantía de que defenderán los derechos de la Iglesia y del orden social" (158).

Posteriorment sorgirà la pastoral col·lectiva de l'episcopat espanyol sobre la constitució que serà àmpliament difosa per la premsa conservadora del Camp (159).

LES CIRCUMSTANCIES portaveu d'Acció Catalana sosté, l'octubre de 1931, que a partir del debat sobre el problema religiós l'Església s'ha d'adaptar a la nova realitat creada per la voluntat sobirana del poble, l'estat laic "controlera, vigilant, tot l'intent

de penetració en la consciència de la joventut amb miras socialitzadores" respecte "trencada que ha desfermat les passions de dretes i esquerres" com a final de les quals ha provocat la sortida del govern d'Alcides Zamora (160).

En el marc de relacions església-estat cal recordar que al desembre de 1931 es proclama una declaració col·lectiva de l'episcopat i també a l'octubre del mateix any un document del Papa adreçat als prelats, sacerdots i fidels espanyols (161).

Els rocs de l'Església amb les autoritats republicanes seran de diversos tipus, alguns dels quals provoquen la imposició de multes per part del governador (162).

Un conflicte puntual serà la utilització de les campanes als ocles i sobre qui controla el seu ús ja que anuncien "les hores tristes o alegres, l'hora del descans i l'hora del treball, el toc de foc, i el toc d'alarma no el dona ningú més que les campanes del campaner" i mentre l'Església es considera amb drets adquirits les autoritats locals mantenen que són del poble que és qui les ha defensat (163). En aquest sentit el govern civil fa pública una circular sobre la utilització de campanes i rellotges parroquials (164) en la qual es recomana l'avinença amb els rectors, es desaconsella la incertesa i la utilització de mitjana per la força. Novament, al cap d'un any, es produeix una nova circular que demana avinença amb els rectors. Acta de diu que "estimo ferida perado e ridicula, contrariant manifest i sectorisme lamentable, la pretensió d'alguns d'utilitzar les campanes parroquials -estrís de la litúrgia religiosa- per a actes de laïcisme" (165).

Propiament a les eleccions el Papa farà pública l'enciclica «Dilectissime nobis» adreçada a Espanya el 3 de juny de 1933, i diu que ja que en aquestes eleccions es troben en joc principis bàsics de la civilització cristiana ja que s'oposen el marxisme soviètic i la civilització cristiana considera útil la pastoral del Cardenal Gomà (165).

Hi ha un fet significatiu del talent personal de les autoritats republicanes que topa, a vegades, amb el anticlericalisme abonat per la República, ens referim a la dimissió de l'alcalde Lloret que fou objecte d'un vot de censura "por no haber secundado la actitud de los concejales de izquierda al retirarse de la tribuna oficial durante el desfile militar como protesta por la presencia del obispo auxiliar" en els actes que festejaven la proclamació de la República. LA CRUZ fa una relació dels fets. Des del balcó "un sujeto, después de saludar con el puño en alto" digué que s'investigaria qui era el culpable de l'assistència del bisbe i que hauria de dimidir, fos l'alcalde, el comissari de la Generalitat o el comandant militar. Els grups no es dissolgueren i l'orador demanà als manifestants si l'Ajuntament d'esquerres responia a la confiança del poble i la gent digué que no. Hagué de parlar des del balcó el comissari de la Generalitat i digué que "Felicito al pueblo por estar siempre alerta y digo que tanto el como el alcalde habían protestado de la asistencia del señor obispo y que no volveria a repetirse el hecho". Segons LA CRUZ "Lo ocurrido ha estado a cargo de los elementos marxistas, que desde hace tiempo se han convertido en rectores efectivos de la situación, ante la pasividad de las autoridades".

Aquesta reacció oculta provocà la dimissió de Lloret anticipant-se a l'anunciada reunió. El Pla que tractà el tema Ebronst per l'Esquerra, Salvatè dels Federals i Vallès del Socialisme, manifestaren que acceptaven la dimissió per ser irrevocable tot i que dedicaren molts elogis a les persones de Lloret. Després d'això Acció Catalana es retirà de l'equipo de govern (1971).